

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΧΕΣΕΩΝ

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διεθνείς Σχέσεις και
Πολιτικές»**

**Επανασχεδιάζοντας τη λειτουργία της ΕΕ στο
προσφυγικό ζήτημα, μέσα από το πρίσμα της
Θεωρίας της Δικαιοσύνης του J. Rawls**

Φοιτήτρια: Νικολέττα Γ. Καρυτσιώτη

Επιβλέπων καθηγητής: κ. Δημήτρης Ροζάκης

Κόρινθος, Ιούνιος 2016

UNIVERSITY OF PELOPONNESE
FACULTY OF SOCIAL AND INTERNATIONAL
SCIENCE
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE AND
INTERNATIONAL RELATIONS

Master program in “International Relations and Policy”

**Redrawing the EU’s function in the current refugee
crisis, under J. Rawls’ Theory of Justice point of
view.**

Student: Nikoletta G. Karitsioti

Supervisor: Dimitris Rozakis

Corinth, Greece, June 2016

Η παρούσα εργασία αφιερώνεται στον πατέρα μου,
που στήριζε πάντα, ολόψυχα, κάθε μου προσπάθεια.

Ευχαριστίες

Πρώτα-πρώτα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα της διπλωματικής μου εργασίας, Λέκτορα κ. Δημήτριο Ροζάκη, για την άριστη συνεργασία, την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγησή του κατά τη διάρκεια προετοιμασίας και υλοποίησής της εργασίας. Επίσης, είμαι ευγνώμων στα υπόλοιπα μέλη της εξεταστικής επιτροπής, Λέκτορες κκ. Σωτήρη Βανδώρο και Εμμανουήλ Παπάζογλου για την προσεκτική ανάγνωση της εργασίας μου και για τις πολύτιμες υποδείξεις τους. Οφείλω ευχαριστίες στο συνάδελφο κ. Αντώνη Κάργα, ο οποίος μου υπέδειξε τις μεθόδους μη παραμετρικών ελέγχων που πραγματοποίησα στο Κεφάλαιο 4, καθώς και στο συνάδελφο κ. Χρήστο Τζαβάρα, ο οποίος με βοήθησε με τη διανομή των ερωτηματολογίων σε πρόσφυγες και μετανάστες. Επιπλέον, ευχαριστώ όλους τους συναδέλφους για την πολύτιμη βοήθειά τους μέσω της συμμετοχής στην έρευνά μου, τους ομογενείς και του νεο-μετανάστες φίλους και γνωστούς μου. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την ηλεκτρονική εφημερίδα Panhellenic Post, η οποία ανήρτησε το ερωτηματολόγιο μου στη σελίδα της προκειμένου να ενισχύσει την έρευνα. Πάνω απ' όλα, είμαι ευγνώμων στους γονείς μου, Γεώργιο Καρυτσιώτη και Φανή Κολλιιάκου - Καρυτσιώτη για την ολόψυχη αγάπη και υποστήριξή τους όλα αυτά τα χρόνια σε κάθε μου εγχείρημα.

Περίληψη

Η προσφυγική κρίση αποτελεί ένα καίριο ζήτημα που εκτυλίσσεται στα σύνορα και το εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκαλώντας ένα ακόμα ρήγμα στα θεμέλια της. Σε μία Ευρώπη που «φλέγεται», η παρούσα εργασία θα επιχειρήσει να απεικονίσει και να ερμηνεύσει την κοινή γνώμη σε βασικά θέματα μετανάστευσης, μέσα από την πολιτική φιλοσοφία και συγκεκριμένα τη «Θεωρία της Δικαιοσύνης» του J. Rawls.

Έχοντας ως βάση αυτή τη θεωρία, επιχειρείται να υπερκεραστούν τα εμπόδια της υποκειμενικότητας, εξετάζοντας τις αποκλίσεις των απαντήσεων ανά κοινωνική ομάδα και ελέγχοντας κατά πόσο οι ερωτώμενοι βρίσκονται κοντά στην αναστοχαστική τους ισορροπία, επιδιώκοντας κοινωνική συνοχή. Τα αποτελέσματα αποκαλύπτουν διαφοροποιήσεις μεταξύ των ομάδων και αναδεικνύουν τα κίνητρα που ώθησαν τους ερωτώμενους να δώσουν τις απαντήσεις τους. Με τον τρόπο αυτό επιβεβαιώνεται η χρησιμότητα της Φιλοσοφίας στις Διεθνείς Σχέσεις ως εργαλείο αποσαφήνισης και ανάδειξης νέων κατευθύνσεων.

Λέξεις-κλειδιά: Ευρωπαϊκή Ένωση, προσφυγική κρίση, πρόσφυγες, μετανάστες, Ευρώπη, Θεωρία της Δικαιοσύνης, Φιλοσοφία, αναστοχαστική ισορροπία

Abstract

The refugee crisis is a key issue that is unfolding at the border and within the European Union, causing another crack in her foundation. In a "burning" Europe, this paper will attempt to portray and interpret public opinion on key migration issues through political philosophy theory named "Theory of Justice" by J. Rawls.

Based on this theory, is attempted to overcome the obstacles of subjectivity, considering the variation of responses per social group and checking whether the respondents are closely to their reflective equilibrium, seeking social cohesion. The results reveal differences between the groups and highlight the reasons behind the respondents' s answers. This way confirms the utility of Philosophy in International Relations as a tool to clarify and highlight new directions.

Keywords: European Union, refugee crisis, refugees, immigrants, Europe, Theory of Justice, Philosophy, reflective equilibrium

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Η αποτελεσματική λειτουργία και η αποτελεσματικότητα διαχείρισης των θεμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ένα ζήτημα που απασχολεί από τη δημιουργία της μέχρι σήμερα, προκαλώντας διχογνωμία ακόμα και στο εσωτερικό των κρατών-μελών της Ένωσης. Η διάσταση απόψεων προκαλείται κυρίως από τα συγκρουόμενα συμφέροντα των κρατών-μελών, τα οποία δεν επιτυγχάνουν πολλές φορές να ξεπεράσουν τον εθνοκεντρικό τους χαρακτήρα μπροστά στον υπερεθνικό που προασπίζεται η συμμετοχή τους στην Ένωση.

Στις δυσλειτουργίες και τα προβλήματα της ΕΕ, τον τελευταίο χρόνο έρχονται να προστεθούν ακόμα σοβαρότερα ζητήματα που επηρεάζουν πέρα από τη λειτουργία της Ένωσης, την ευρυθμία της και την ασφάλεια των πολιτών της. Πρόκειται για τα τρομοκρατικά χτυπήματα και το προσφυγικό ζήτημα, που έχουν κλονίσει τον ευρωπαϊκό χώρο, ανατρέποντας τις ισορροπίες και τη σταθερότητα της Ένωσης και δημιουργώντας αμφιβολίες κατά πόσο αυτά τα δύο ζητήματα είναι αλληλένδετα ή ανεξάρτητα. Η εις βάθος μελέτη και των δύο δεν θα μπορούσε παρά να ήταν αναλυτική και μακροσκελής, για το λόγο αυτό στην εργασία θα περιοριστούμε στη μελέτη του προσφυγικού ζητήματος, εστιάζοντας στην πιο πρόσφατη μορφή της όπως αυτή προέκυψε μέσα στην τελευταία τετραετία.

Η σύγκρουση που ξεκίνησε το 2011 στη Συρία και η επέκταση της δράσης του ISIS στο Ιράκ, οδήγησε σε αναγκαστική μετανάστευση πολλά εκατομμύρια ανθρώπων, δημιουργώντας το πιο πρόσφατο μεταναστευτικό κύμα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ανάδειξη ενός καίριου ζητήματος που καλείται να αντιμετωπίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση, προκαλώντας βαθύ ρήγμα στο εσωτερικό της. Πρόκειται για έναν «ακήρυκτο πόλεμο», ο οποίος κλονίζει τη συνοχή και την αποτελεσματικότητα της Ένωσης, προκαλώντας «αρρυθμίες» στις χώρες της Ευρώπης αλλά και πληθώρα συζητήσεων στον παγκόσμιο ιστό.

Η παρούσα διπλωματική εργασία αξιοποιεί τη φιλοσοφική θεωρία του Rawls για να εξετάσει αν μπορεί να λάβει πρακτική χρήση σε ένα από ζητήματα και σε ένα

συγκεκριμένο περιβάλλον. Το ζήτημα το οποίο εξετάζει είναι αυτό της μετανάστευσης και της κρίσης που εξελίσσεται γύρω από αυτή στο περιβάλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μιλάμε για περιβάλλον ΕΕ, καθώς η μεταναστευτική κρίση ανέδειξε την ύπαρξη αντικρουόμενων και αντιφατικών απόψεων, τόσο σε επίπεδο κυβερνήσεων όσο και σε επίπεδο πολιτών. Η αδυναμία της ΕΕ να αντιδράσει ενιαία και να εφαρμόσει μία κοινή πολιτική έφερε στο προσκήνιο ζητήματα ενότητας και κοινής φιλοσοφίας.

Στο εύλογο ερώτημα που ενδεχομένως θα προκύψει σχετικά με το συσχετισμό ενός ζητήματος Διεθνών Σχέσεων με την επιστήμη της Φιλοσοφίας και την αποτελεσματικότητά της στην επίλυση του ζητήματος, μπορούμε να επιβεβαιώσουμε ότι η επιλογή μιας θεωρίας πολιτικής φιλοσοφίας ως μεθόδου ελέγχου ενός διεθνούς ζητήματος δεν έγινε τυχαία. Η φιλοσοφία και συγκεκριμένα ο κλάδος της πολιτικής φιλοσοφίας αποτελεί το θεωρητικό πλαίσιο πάνω στο οποίο οικοδομούνται οι Διεθνείς Σχέσεις. Η επιστήμη της φιλοσοφίας λειτουργεί εργαλειακά με στόχο την αποσαφήνιση των εννοιών και την προστασία από πολιτικές πράξεις που αντιτίθενται στην ηθική. Προϋποθέτει βέβαια την αποδοχή ότι οι διεθνείς σχέσεις δεν είναι μόνο ένα ανταγωνιστικό πεδίο πλούτου και εξουσίας.

Η επιλογή της συγκεκριμένης θεωρίας έγινε στοχευμένα μιας και ο Rawls υπήρξε ένας από τους κορυφαίους πολιτικούς φιλοσόφους που ασχολήθηκε με ζητήματα ηθικής και φιλοσοφίας δικαίου. Η «Θεωρία της Δικαιοσύνης» δίνει έμφαση στη δίκαιη κοινωνία και έχει σκοπό να προσεγγίσει μια κοινωνία στην οποία συνυπάρχουν αρμονικά άνθρωποι με διαφορετικά συμφέροντα, καταβολές, προέλευση και σκοπούς. Προκειμένου να υπερικήσει την υποκειμενικότητα που προκύπτει ως εμπόδιο από την ανθρώπινη φύση, ο Rawls προβαίνει στο πείραμα της πρωταρχικής θέσης. Προκαλεί τους συμμετέχοντες να δημιουργήσουν πίσω από το «πέπλο της άγνοιας» την ιδανική κοινωνία, όπου η ιδανική για το φιλόσοφο είναι η δίκαιη κοινωνία. Μέσα σε αυτή την κοινωνία που καλούνται να δημιουργήσουν, δεν μπορούν να γνωρίζουν εκ των προτέρων ποια θέση θα λάβουν, ποιες θα είναι οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες, πώς οι αντιλήψεις τους θα επηρεάσουν τις ζωές τους, αλλά θα πρέπει να θεσμοθετήσουν ως ίσος απέναντι σε ίσο.

Μεταφέροντας αυτή τη θεωρία σε επίπεδο λαών στο πλαίσιο της δικαιοσύνης των λαών, ο Rawls κάνει μια διάκριση μεταξύ αξιοπρεπών και φιλελευθέρων κοινωνιών, επιζητώντας πάντα την ειρηνική συμβίωσή τους σε παγκόσμιο επίπεδο. Εστιάζοντας στις αξιοπρεπείς κοινωνίες, ο Rawls προβάλλει μια αξιοπρεπή ιεραρχική κοινωνία που διασφαλίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα, διαβουλεύεται με τους εκπροσώπους των πολιτών σχετικά με τα συμφέροντά τους και δεν παροτρύνει επιθετικές ενέργειες. Φέρνοντας ως παράδειγμα το «Καζανιστάν», καταλήγει στο συμπέρασμα πως με στόχο τη διεθνή συνεργασία οι φιλελεύθεροι λαοί εξασκούνται στο να σέβονται τους αξιοπρεπείς γιατί οι δεύτεροι εγγυώνται τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία λειτουργούν σαν όρια.

Στην πρόσφατη περίπτωση των μεταναστών και των προσφύγων, ένα σύνολο παραγόντων αυξάνει τους ανθρώπινους πληθυσμούς που μετακινούνται τα τελευταία χρόνια για ένα περισσότερο ασφαλές καταφύγιο. Ανθρώπινα δικαιώματα καταπατώνται, εθνικισμοί, πολεμικές συγκρούσεις, οδηγούν πλήθος ανθρώπων να μετακινηθούν επιζητώντας την ασφάλεια έχοντας ελάχιστες επιλογές. Δεν είναι η πρώτη φορά που χώρες όπως οι ευρωπαϊκές, αποτέλεσαν πηγή μεταναστευτικών ροών είτε έγιναν εισδοχείς μεταναστευτικών ρευμάτων. Ωστόσο, παρουσιάζονται ως χώρες ασθενούς ιστορικής μνήμης, οι οποίες ενοχλούνται από το φαινόμενο και το ενδεχόμενο μόνιμης εγκατάστασης προσφύγων στα ευρωπαϊκά εδάφη.

Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το χαρακτηρισμό του ζητήματος ως ευρωπαϊκό και όχι εθνικό (ανά χώρα). Οι βασικότερες αιτίες με βάση τις οποίες το προσφυγικό αντιμετωπίζεται ως ένα μεγάλο «πρόβλημα» για την Ευρώπη είναι οι ακόλουθες: 1) η ανεπάρκεια δυνατοτήτων ενσωμάτωσης των νέων πληθυσμών, 2) η παθητική στάση των θεσμών στις πολιτικές εξελίξεις του ζητήματος, 3) η κατά τόπους συγκέντρωση των μεταναστών σε συγκεκριμένα μέρη ανατρέποντας τις ισορροπίες των κατά τόπους κοινωνιών και 4) η πολιτική εκμετάλλευση του μεταναστευτικού ως μέσου ανάδειξης φοβικών πολιτικών δυνάμεων.

Προκειμένου να αποκτήσουμε μία πραγματική εικόνα της κοινής γνώμης, απευθύναμε έξι ερωτηματολόγια των 12 ερωτήσεων σε κλίμακα Likert, από το 1 ως το 10, τις απαντήσεις των οποίων πρόκειται να αξιολογήσουμε στη συνέχεια. Η εργασία φιλοδοξεί να συγκρίνει τις διαφορετικές οπτικές μεγάλων ομάδων πολιτών,

συγκεκριμένα Ελλήνων κατοίκων Ελλάδας, Διεθνούς κοινού υπό το πέπλο της άγνοιας, νέο-μεταναστών, μεταναστών και προσφύγων, μεταναστών πρώτης γενιάς και τέλος ενός τυχαίου δείγματος πριν και μετά το πέπλο της άγνοιας. Στόχος της εργασίας είναι να εντοπίσει τις αδυναμίες της λειτουργίας της ΕΕ όπως αποτυπώνονται από τον τρόπο που οι πολίτες βλέπουν το μεταναστευτικό, εφόσον αυτές υπάρχουν, και μέσα από τη Θεωρία της Δικαιοσύνης να οδηγήσει μερίδα των συμμετεχόντων στην πρωταρχική θέση, ώστε μέσα από τις απαντήσεις που θα δοθούν να δομηθεί η «ιδανική κοινωνία».

Η πρωτοτυπία της έρευνας έγκειται στο γεγονός ότι για πρώτη φορά εξετάζεται πρακτικά το ζήτημα του μεταναστευτικού υπό το πρίσμα μιας συγκεκριμένης φιλοσοφικής θεωρίας. Συγκεκριμένα, η έρευνα πραγματοποιείται αναζητώντας απαντήσεις σε ανθρώπους που είτε βίωσαν οι ίδιοι στο παρελθόν, είτε εξακολουθούν να βιώνουν τη μετανάστευση. Επιπλέον, λαμβάνεται υπόψιν η διάκριση μεταξύ αυτών που έχουν προσωπική εμπειρία και αυτών που δεν έχουν και αναζητώνται διαφοροποιήσεις πάνω στο ζήτημα όταν υπάρχει το νοητικό κατασκεύασμα του πέπλου της άγνοιας. Αποτελεί μία από τις πρώτες πρακτικές εφαρμογές φιλοσοφικών θεωριών σε ζητήματα Διεθνών Σχέσεων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, θα παρουσιάσουμε τη «Θεωρία της Δικαιοσύνης» και θα εντοπίσουμε άλλες έρευνες στις οποίες χρησιμοποιήθηκε. Μέσα από την ενότητα αυτή θα γίνει κατανοητό το θεωρητικό πλαίσιο το οποίο χρησιμοποιήθηκε, αλλά θα διαφανεί επίσης το ερευνητικό κενό στην πρακτική εφαρμογή της εν λόγω φιλοσοφίας, ειδικά σε θέματα Διεθνών Σχέσεων. Εν συνεχεία, θα περιγράψουμε το προσφυγικό ζήτημα και πώς αυτό παίρνοντας τεράστιες διαστάσεις, κατέληξε να είναι ένα βαθύ πλήγμα για την ΕΕ. Η αποτύπωση των στοιχείων αυτών μας επιτρέπει να καταλάβουμε το θεσμικό και πολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εξελίσσεται το μεταναστευτικό ζήτημα. Η κατανόηση των ζητημάτων αυτών είναι ουσιώδης γιατί δίνει μία απεικόνιση των τάσεων των πολιτών που ζουν και εργάζονται εντός ευρωπαϊκών συνόρων. Στο τέταρτο κεφάλαιο, θα παρουσιαστεί η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στην εργασία, τα ερωτηματολόγια που αναπτύχθηκαν, οι ομάδες στις οποίες απευθύνθηκε καθώς και τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά. Στη συνέχεια, θα αναδείξουμε τα αποτελέσματα και θα επικεντρωθούμε στις διαφοροποιήσεις των απαντήσεων χωρίς την εφαρμογή του πειράματος αλλά και μετά

την εφαρμογή του. Θα αξιολογήσουμε τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα με βάση την ανθρώπινη υποκειμενικότητα, αλλά και την ανασφάλεια που προκαλεί η άγνοια σε ζητήματα Διεθνών Σχέσεων. Τέλος, θα συγκρίνουμε τη δίκαιη κοινωνία του Rawls με τη σημερινή ευρωπαϊκή κοινωνία και τη σύναψη ανθρωπίνων σχέσεων, ελέγχοντας κατά πόσο η συγκεκριμένη φιλοσοφική θεωρία είναι εφαρμόσιμη όταν μιλάμε για το ευρύ κοινό και για τους περιορισμούς που μπορεί να έχει.

Κεφάλαιο 2

Η θεωρία της δικαιοσύνης του John Rawls

2.1 Εισαγωγή

Ο **John Rawls** (1921-2002) υπήρξε ομότιμος καθηγητής Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Harvard. Θεωρείται ως ένας από τους κορυφαίους σύγχρονους πολιτικούς φιλοσόφους. Δημοσίευσε σειρά άρθρων σχετικά με ζητήματα ηθικής και φιλοσοφίας δικαίου, ενώ έγινε ευρύτερα γνωστός με το έργο του «**A theory of justice**», το 1971. Ως εκφραστής του κλασικού φιλελευθερισμού **δίνει έμφαση στον συγκερασμό των ατομικών δικαιωμάτων με την ισότητα ευκαιριών με απώτερο σκοπό τη συνεργασία που θα οδηγήσει στην ευημερία της κοινωνίας** (Heywood, 2007).

Ο Rawls στο έργο του «Θεωρία της Δικαιοσύνης» υποστηρίζει μία **δίκαιη και ελεύθερη κοινωνία**. Πρόκειται για μία δική του εκδοχή περί ιδεατής κοινωνίας, η οποία έχει απασχολήσει σχεδόν όλους τους πολιτικούς φιλοσόφους από την εποχή της Πολιτείας του Πλάτωνα και μετά. **Ο βασικός του σκοπός είναι να προσεγγίσει το θεσμικό υπόβαθρο μιας κοινωνίας, όπου άνθρωποι με διαφορετικά συμφέροντα, διαφορετικές καταβολές, προέλευση, σκοπούς θα μπορέσουν να συμβιώσουν αρμονικά και να συνεργαστούν**. Το ερώτημα που απασχολεί και τον ίδιο τον Rawls είναι ποια θα ήταν η μορφή μιας κοινωνίας ορθολογικών ατόμων και ποιοι οι θεσμοί που θα έπρεπε να τη διέπουν. Από την άλλη πλευρά, αναγνώριζε πως όσο ορθολογικοί κι αν ήταν οι νομοθέτες, πάντα θα υπήρχε το στοιχείο της υποκειμενικότητας. Προκειμένου να υπερνικήσει τα εμπόδια που προκύπτουν από τις απορίες του, προβαίνει στο **πείραμα της «πρωταρχικής θέσης»**, προκαλώντας τους συμμετέχοντες να δημιουργήσουν την ιδανική κοινωνία χωρίς όμως να γνωρίζουν ποια θέση θα λάβουν μέσα σε αυτή τη μελλοντική κοινωνία. **Δίκαιο**, για τον συγγραφέα, είναι **αυτό που θα αποφασίσουν πίσω από το «πέπλο της άγνοιας»**, αγνοώντας δηλαδή σε ποια χώρα θα γεννηθούν, σε ποια κοινωνική θέση, με ποιες αντιλήψεις κ.ο.κ. Μόνο έτσι πιστεύει ο Rawls πως τα άτομα θα μπορέσουν να

θεσμοθετήσουν με **μόνο κριτήριο την ορθολογικότητά τους**, ως ίσος απέναντι σε ίσο.

Ο Rawls πραγματεύεται την ιδέα της δικαιοσύνης ως ακριβοδικία σε μια φιλελεύθερη κοινωνία. Οι αρχές της δικαιοσύνης θεωρούνται ως αντικείμενο πρωταρχικής συμφωνίας σε μια **αρχική κατάσταση**. Προς αυτή την κατεύθυνση κατασκευάζει **το πείραμα της σκέψης** (thought experiment). Επιλέγει μια μερίδα έλλογων ατόμων, τα οποία διασυνδέονται μεταξύ τους με διάφορους τρόπους και εφορμώνται από δικούς του σκοπούς ο καθένας και αναζητά σε αυτούς τις αρχές της δικαιοσύνης. Οι συμπεριφορές των ατόμων αυτών καθορίζονται από τις επιλογές και τα συμφέροντά τους. Το αποτέλεσμα που θα προκύψει αβίαστα μεταξύ τους, **θα οδηγήσει σε μια κατάσταση ισορροπίας**, μια πρωταρχική θέση **όπου κάθε συμφωνία** που θα «συνάπτεται» θα χαρακτηρίζεται ως **ακριβοδικαία** (Χατζής, 2015).

Για το λόγο αυτό θα πρέπει και οι **αρχές** που θα διέπουν την κάθε συμφωνία να είναι **δίκαιες**. Ο Rawls γι' αυτό το σκοπό έκανε μια υπόθεση, κατά την οποία τα άτομα που συμμετείχαν στο επιχείρημα, θα βρίσκονταν πίσω από το **πέπλο της άγνοιας**. Δεν θα μπορούσαν να γνωρίζουν, όταν νομοθετούσαν, αν θα ήταν άρχοντες ή αρχόμενοι. Επίσης, δεν θα γνώριζαν με ποιον τρόπο οι κρίσεις και οι επιλογές τους θα μπορούσαν να επηρεάσουν τους ίδιους ατομικά, αλλά θα τις αξιολογούσαν με γενικά κριτήρια, δηλαδή θα επιχειρούσαν να κάνουν μια εκτίμηση κατά πόσο αυτές οι λύσεις θα ωφελούσαν το σύνολο. Κανένας από τους μετέχοντες δεν θα μπορούσε να γνωρίζει τη θέση που θα λάβει ο ίδιος στην κοινωνία αλλά ούτε και τις κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές συνθήκες που θα επικρατήσουν, αλλά ούτε και τίποτε άλλο που ενδεχομένως θα τους επηρέαζε, όπως φύλο, χρώμα, θρησκεία, εθνικότητα (Rawls, 2001).

Οι αρχές, στις οποίες θα καταλήξουν, θα πρέπει να μπορούν να ενσωματωθούν στην κοινωνία και να εφαρμοστούν από τους πολίτες συνταιριάζοντας με το αίσθημα δικαιοσύνης τους και διατηρώντας μια συμμετρική σχέση μεταξύ συμβαλλομένων. Το πέπλο της άγνοιας έχει ως στόχο, με δεδομένη την άγνοια των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του καθενός, **οι πολίτες να αντιμετωπίσουν με σεβασμό και ανιδιοτέλεια ο ένας τον άλλο και να διασφαλιστεί κατά κάποιο τρόπο η ουδετερότητα**. Αγνοώντας οι δρώντες τα συμφέροντά τους, είναι αδύνατο να

προσαρμόσουν στα δικά τους μέτρα τις αρχές δικαιοσύνης. Η **ισότητα** και η **αμεροληψία** είναι αυτές που θα εξασφαλίσουν τη δικαιοσύνη. Η **δικαιοσύνη είναι μία αρετή, ηθικό καθήκον** των ατόμων μιας κοινωνίας. Για τον Rawls όλα τα κοινωνικά αγαθά, όπως η ελευθερία, οι ευκαιρίες, ο πλούτος θα πρέπει να μοιραστούν ακριβοδίκαια και ισότιμα, εκτός κι αν μια άνιση διανομή είναι προς όφελος του αδυνάτου (Χατζής Α. , 2015).

2.2 Η Θεωρία της Δικαιοσύνης σε επίπεδο λαών

Ωφέλιμο θα ήταν να παραλληλίσουμε την αντίληψη του Rawls για τους πολίτες στο πλαίσιο της δίκαιης κοινωνίας με τους λαούς στο πλαίσιο της δικαιοσύνης των λαών, ώστε να κατανοήσουμε τον διεθνή χαρακτήρα της θεωρίας του. Το ζητούμενο είναι η ειρηνική συμβίωση σε παγκόσμιο επίπεδο ή έστω η σταθερότητα. Οι **λαοί είναι ελεύθεροι, ίσοι και λογικοί**. Ανάμεσα στους στόχους ενός λαού συμπεριλαμβάνονται η εδαφική του ανεξαρτησία, η διασφάλιση της προστασίας των πολιτών του, η διατήρηση των θεσμών και της κουλτούρας του, η πολιτική του ανεξαρτησία. Οι λαοί, σε αντίθεση με τα κράτη, δεν στοχεύουν στον εδαφικό επεκτατισμό ούτε στην οικονομική ή και πολιτική τους ενίσχυση.

Ο Rawls προβαίνει σε **διάκριση των λαών σε φιλελεύθερους και αξιοπρεπείς**, εστιάζοντας στους αξιοπρεπείς. Οι αξιοπρεπείς λαοί δεν αναγνωρίζουν μέσα από τους θεσμούς τους τον έλλογο πλουραλισμό, ούτε αναγνωρίζουν τις φιλελεύθερες ιδέες περί συνεργασίας πολιτών. Αυτό τους καθιστά άδικους από φιλελεύθερη σκοπιά. Μία αξιοπρεπής κοινωνία όμως μπορεί να οργανώσει τους θεσμούς της γύρω από ένα ενιαίο δόγμα. Μπορεί για παράδειγμα μία κοινωνία να μην διέπεται από δημοκρατικούς θεσμούς, να μην έχει δημοκρατικό πολιτικό σύστημα, να καθιστά τη γυναίκα υποδεέστερη επιβάλλοντάς της τιμωρίες και απαγορεύσεις, αλλά ωστόσο να είναι τόσο σωστά οργανωμένη γύρω από αυτό το δόγμα που να διεκδικεί επαξίως μια θέση ισότιμου μέλους στη διεθνή κοινωνία. **Μια αξιοπρεπής ιεραρχική κοινωνία διασφαλίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα, διαβουλεύεται με τους εκπροσώπους των πολιτών σχετικά με τα συμφέροντά τους, δεν παροτρύνει επιθετικές ενέργειες** (Wenar, 2010)

Το Δίκαιο των Λαών επιδιώκει να γίνει η βάση συμφωνίας των φιλελεύθερων και των ευπρεπών κοινωνιών. Θέλοντας να κάνει αποδεκτό το Δίκαιο των Λαών και από τις μη φιλελεύθερες κοινωνίες, δεν μπορεί να προχωρήσει σε μια εντελώς φιλελεύθερη έννοια δικαιοσύνης. Ο συγγραφέας προσπαθεί να απομακρυνθεί από τη φιλελεύθερη θέση και να αποδεχθεί την πολλαπλότητα. **Ο Rawls φέρνει ως παράδειγμα** μια αξιοπρεπή κοινωνία, την οποία ονομάζει «**Καζανιστάν**». Μέσα σε αυτή την κοινωνία, μόνο οι μουσουλμάνοι έχουν δικαίωμα ανάληψης θέσεων ευθύνης και υψηλών αξιωμάτων, καθώς επίσημη θρησκεία είναι το Ισλάμ. Παρ'όλα αυτά, οι αλλόθρησκοι πολίτες του Καζανιστάν έχουν το δικαίωμα και την ελευθερία να συμμετέχουν στην πολιτική ζωή, χωρίς να αντιμετωπίζονται ως κατώτεροι από τους μουσουλμάνους. Αυτό σημαίνει σεβασμό στην επιβολή της τάξης σε μια κοινωνία. Μία ενδεχόμενη κριτική από την πλευρά των φιλελευθέρων απέναντι στους αξιοπρεπείς λαούς θα μπορούσε να προκαλέσει την δυσαρέσκειά τους και να τους καθιστά αντιπαραγωγικούς. Για το λόγο αυτό, οι αξιωματούχοι απαλλαγμένοι από τοπικιστικές αντιλήψεις και στερεότυπα, θα πρέπει να δίνουν σε όλους τους λαούς να καταλάβουν τις θέσεις τους περί εξωτερικής πολιτικής και δικαίου (Ρωλς, 2001).

Με απώτερο στόχο μια διεθνή συνεργασία, οι φιλελεύθεροι λαοί εξασκούνται στο να σέβονται τους αξιοπρεπείς γιατί οι δεύτεροι εγγυώνται τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δικαίωμα στην ισότητα απέναντι στη δικαιοσύνη, τη διαβίωση, την ασφάλεια, την ιδιοκτησία είναι μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα που μια οργανωμένη κοινωνία οφείλει να τα διασφαλίζει. Για τον Rawls **τα ανθρώπινα δικαιώματα λειτουργούν σαν όρια**. Κάθε κοινωνία που υπερασπίζεται τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν μπορεί και δεν χρειάζεται να δέχεται την παρέμβαση από άλλους λαούς, ενώ αντίθετα οι κοινωνίες που τα καταπατούν είναι επιρρεπείς στο να δεχτούν κυρώσεις και επιθέσεις (Ρωλς, 2001). Ο πρακτικός στόχος του δικαίου των λαών του Rawls δεν είναι άλλος από την αποφυγή επανάληψης των μεγαλύτερων δεινών της ιστορίας, όπως πόλεμοι, γενοκτονίες, θρησκευτικές διώξεις. **Το όραμα του Rawls για μια δίκαιη κοινωνία** είναι τόσο ρεαλιστικό, όσο και ουτοπικό. **Προϋποθέτει να αποδεχτούμε ότι οι διεθνείς σχέσεις δεν είναι μόνο ένα ανταγωνιστικό πεδίο πλούτου και εξουσίας.**

2.3 Άλλες έρευνες όπου έγινε χρήση του πειράματος της πρωταρχικής θέσης

Το πείραμα της πρωταρχικής θέσης ή εναλλακτικά veil of ignorance experiment (το πείραμα του πέπλου της άγνοιας), αν και προέρχεται από μια άκρως δημοφιλή θεωρία, έχει εφαρμοστεί σε ελάχιστες έρευνες. Ακόμα και στις έρευνες αυτές όμως χρησιμοποιείται περισσότερο «**εργαλειακά**», ως ένα εργαλείο δηλαδή στην προσπάθεια επίτευξης συγκεκριμένων μαθησιακών ή άλλων αποτελεσμάτων, στα πλαίσια ενός θεωρητικού πειράματος. Αυτό που ουσιαστικά απουσιάζει από τις μέχρι σήμερα έρευνες δεν είναι η χρήση του πειράματος της πρωταρχικής θέσης, αλλά **η έρευνα πάνω στο ίδιο το πείραμα** και για το αν αυτό μπορεί να αποδώσει ερευνητικά αποτελέσματα που να έχουν στατιστικά σημαντική αξία.

Η θεωρητική και φιλοσοφική αξία του πειράματος έχει αναδειχτεί από σειρά ερευνητών, αλλά αποτελεί ζήτημα διαλόγου κατά πόσο μπορεί να βρει πρακτική εφαρμογή, ειδικά σε ζητήματα λήψης ευρύτερων αποφάσεων. Υφιστάμενη στατιστική έρευνα πάνω στο ζήτημα κρίνεται ως περιοριστική καθώς **επικεντρώθηκε στο ζήτημα του τρόπου λήψης οικονομικών αποφάσεων** και μάλιστα προς την κατεύθυνση του **εντοπισμού διαφορών μεταξύ των δύο φύλων**.

Οι δημοσιοποιημένες έρευνες με τη χρήση του πέπλου της άγνοιας, χρονολογούνται τα τελευταία 10 χρόνια. Συγκεκριμένα, η πρώτη δημοσιεύτηκε το 2011 στο περιοδικό «Journal of Teaching in Social Work» και αποτελούσε μία προσπάθεια χρήσης του πέπλου της άγνοιας για την εμβάθυνση της εμπειρίας εκμάθησης σε μαθητές σχολείων. Ουσιαστικά το πέπλο της άγνοιας χρησίμευσε ως εργαλείο για να επιτευχθεί ο πρωταρχικός στόχος της δημιουργίας ενός πλαισίου βιωματικής μάθησης για ζητήματα κοινωνικής οπτικής και κοινωνικής δικαιοσύνης.

Όπως περιγράφεται στο άρθρο, οι καθηγητές συνδυάζουν το πείραμα με ένα παιχνίδι ρόλων και μελέτη περιπτώσεων, επιτρέποντας με αυτόν τον τρόπο στους μαθητές να συμμετέχουν στο ευρύ φάσμα της γνωστικής διαδικασίας. Στόχοι του πειράματος είναι πρώτον να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές ότι η αποκαλούμενη ως «σωστή άποψη» σε κάθε περίπτωση, εξαρτάται από το πρόσωπο που εκφράζει την άποψη και

να χρησιμοποιήσουν τις μελέτες περιπτώσεων κατά τρόπο τέτοιο ώστε να ενισχύσουν παράλληλα τη γνωστική και συναισθηματική μάθηση.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στο πείραμα αυτό περιγράφεται ως ακολούθως. Στο πρώτο στάδιο διατυπώνεται ένα case study το οποίο περιλαμβάνει και τη λίστα των ενδιαφερόμενων μερών. Στη συνέχεια, αφού εστιαστεί ένα συγκεκριμένο ζήτημα – ερώτημα, το οποίο θα κληθούν να επιλύσουν, οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες – ρόλους που η καθεμία εκπροσωπεί ένα εκ των ενδιαφερόμενων μερών. Στο δεύτερο στάδιο, τα παιδιά παρουσιάζουν τις απόψεις τους μειώνοντας το πέπλο της άγνοιας ενώ αμέσως μετά εξετάζουν το ίδιο ζήτημα από την οπτική της πρωταρχικής θέσης, δηλαδή πίσω από το πέπλο της άγνοιας και συζητούν με τους συμμαθητές τους τις νέες απόψεις.

Στο συγκεκριμένο άρθρο, η μέθοδος αυτή χρησιμοποιήθηκε τρεις φορές για διαφορετικά παραδείγματα. Το πρώτο αφορούσε στην φροντίδα υγείας, το δεύτερο σε χρηματοδότηση εκστρατείας και τέλος, το τρίτο, στο σύμφωνο συμβίωσης μεταξύ ομοφυλοφίλων. Σε κάθε περίπτωση οι μαθητές κλήθηκαν να εκπροσωπήσουν έναν συγκεκριμένο κάθε φορά ρόλο, καθώς αμφισβητήθηκε το αν όντως μπορούν να μπουν πίσω από το πέπλο της άγνοιας. Το εν λόγω πείραμα παρουσιάζει περιορισμούς καθώς απείχε από το στόχο του Rawls ο οποίος επεδίωκε μέσα από την πρωταρχική θέση να δημιουργήσει οικουμενικές αρχές. Η δεύτερη διαφοροποίηση του πειράματος με την αρχική θεωρία του Rawls έγκειται στο γεγονός ότι οι μαθητές γνώριζαν τη θεωρία του Rawls τη στιγμή που έδιναν τις απαντήσεις τόσο πριν, όσο και μετά το πέπλο. Έρευνες έχουν κάνει λόγο για την πράξη της αντίληψης, σύμφωνα με την οποία το άτομο βιώνει και ανταποκρίνεται στη συναισθηματική κατάσταση και τις ιδέες του άλλου (Sanger & Rossifer, 2011). Με τον τρόπο αυτό και αυτόματα αμφισβητείται η εγκυρότητα του αποτελέσματος.

Τελευταίο και πιο σημαντικό μειονέκτημα της εν λόγω έρευνας, είναι πως τα αποτελέσματα που προέκυψαν δεν ελέγχθηκαν στατιστικά, ακριβώς λόγω του γεγονότος πως ο σκοπός υπήρξε «**διδασκτικός**» και όχι «**ερευνητικός**». Παρόλα αυτά, το γεγονός πως οι διδάσκοντες εντοπίζουν ουσιαστικά σημεία διαφοροποιήσεων στις αποφάσεις των μαθητών τους, με βάση «τη θέση τους» στο

κοινωνικό οικοδόμημα, παρέχει μία πρώτη ένδειξη πως μπορεί να υπάρχει και ποσοτική ανάλυση από τη χρήση του πέπλου της άγνοιας.

Μία ακόμα χρήση του πειράματος του πέπλου της άγνοιας δημοσιεύτηκε το 2008 στο άρθρο της Hannah Horisch στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου με τίτλο “Is the Veil of ignorance only a concept about risk? Experiment.”. Το συγκεκριμένο πείραμα εξετάζει τη σχέση μεταξύ των κοινωνικών προτιμήσεων και της αρχής του Rawls. Πιο συγκεκριμένα, επιχειρείται να γίνει μια προσέγγιση της λογικής των ωφελμιστών, οι οποίοι λαμβάνουν αποφάσεις με βάση το υλικό αντίτιμο, και των θεωριών κοινωνικής προτίμησης. Με βάση τις τελευταίες, ο άνθρωπος λαμβάνει αποφάσεις με άξονα τα προσωπικά του συμφέροντα αλλά δεν είναι αδιάφορος και για τα συμφέροντα των άλλων. Αυτό που υποστηρίζεται στο άρθρο είναι το ότι αν οι άνθρωποι έχουν κοινωνικές προτιμήσεις, τότε τείνουν να είναι υπέρ της ισότιμης κατανομής ακόμα κι αν έχουν να αντιμετωπίσουν εξίσου το ενδεχόμενο του κινδύνου.

Το πείραμα «μεταφέρει» το πέπλο της άγνοιας σε ένα εργαστήριο και μελετά εάν οι αποφάσεις που λαμβάνονται πίσω από το πέπλο κατευθύνονται αποκλειστικά από συμπεριφορές που σχετίζονται με το αίσθημα του κινδύνου ή επηρεάζονται και από τις κοινωνικές προτιμήσεις. Πάνω σε αυτό το σχεδιασμό δομείται η λογική του πειράματος, διακρίνοντας το σε τρία μέρη:

- το παιχνίδι του δικτάτορα
- το παιχνίδι του πέπλου της άγνοιας
- το παιχνίδι του κινδύνου.

Στη συνέχεια πραγματοποιούνται υποθέσεις σε καθεμία από τις τρεις καταστάσεις ξεχωριστά και γίνεται σύγκριση των αποτελεσμάτων. Το πείραμα καταλήγει σε διάκριση των αποτελεσμάτων ανά φύλο, συμπεραίνοντας πως η επίδραση του φύλου διαδραματίζει εμφανή ρόλο στα αποτελέσματα, καθορίζοντας τις προτιμήσεις.

Οι περιορισμοί της ερευνητικής αυτής προσπάθειας βρίσκονται στο πεδίο που επιλέχτηκε να διεξαχθεί έρευνα, στον τρόπο που αυτή πραγματοποιήθηκε και στον τελικό σκοπό του πειράματος. Πεδίο έρευνας αποτέλεσε η λήψη οικονομικών

αποφάσεων και μάλιστα τα αποτελέσματα του πειράματος καθόριζαν την τελική χρηματική αμοιβή των συμμετεχόντων από τη συμμετοχή τους σε αυτό. Ως εκ τούτου, οι συμμετέχοντες έλαβαν αποφάσεις υπό τη γνώση ότι οι αποφάσεις τους καθορίζουν την αμοιβή τους. Ο τρόπος όμως που λαμβάνουν αποφάσεις οι άνθρωποι διαφοροποιείται όταν το πεδίο έρευνας μετατοπίζεται από το οικονομικό, στο κοινωνικό πεδίο. Ο λόγος που συμβαίνει αυτό, οφείλεται σε αυτό που οι οικονομολόγοι χαρακτηρίζουν ως «Δημόσια Αγαθά». Πρόκειται για αγαθά η ωφέλεια των οποίων διανέμεται στο σύνολο των κοινωνιών, χωρίς να μπορεί να γίνει διάκριση με βάση χρηματοοικονομικά κριτήρια.

Για παράδειγμα, η εθνική ασφάλεια ή η ελευθερία δεν μπορεί να επιμεριστεί σε πολίτες που «πληρώνουν» και σε πολίτες «που δεν πληρώνουν», αλλά τα απολαμβάνουν από κοινού όλοι οι συμμετέχοντες σε ένα κοινωνικό σύνολο. Η λήψη αποφάσεων επί τέτοιων εθνικών ζητημάτων εμπεριέχει εξ ορισμού μεγαλύτερη κοινωνική διάσταση από τη λήψη αποφάσεων για οικονομικά ζητήματα (για παράδειγμα σε ποιους θα έπρεπε να πέσουν μεγαλύτερα φορολογικά βάρη για την αποπληρωμή των εθνικών χρεών).

Οι περιορισμοί αυτοί είναι αποδεκτοί από τη συγγραφέα, καθώς σκοπός της έρευνας υπήρξε ο εντοπισμός διαφοροποιήσεων μεταξύ των δύο φύλων στον τρόπο λήψης οικονομικών αποφάσεων. Η παρούσα ερευνητική προσπάθεια, έρχεται να επεκτείνει την ήδη υφιστάμενη δουλειά με τη χρήση του πέλλου της άγνοιας, μετατοπίζοντας το ενδιαφέρον από τη «χρήση» του, στην κατανόηση του τρόπου που λειτουργεί σε ένα συγκεκριμένο, αλλά ευρύ κοινωνικό ζήτημα, το προσφυγικό / μεταναστευτικό. Η στατιστική ανάλυση που πραγματοποιείται σκοπό έχει να αναδείξει τις δυνατότητες, αλλά και τις αδυναμίες του πέλλου της άγνοιας να βρει πρακτική εφαρμογή, καθώς και να συστηματοποιήσει την πρακτική εφαρμογή ενός «φιλοσοφικού πονήματος» ως εργαλείου σύγχρονης έρευνας.

2.4 Γιατί επιλέγουμε να συνδέσουμε το μεταναστευτικό και τη λειτουργία της ΕΕ μέσα από μια φιλοσοφική θεωρία;

Η επιλογή της αξιολόγησης της λειτουργίας της ΕΕ αναφορικά με το μεταναστευτικό ζήτημα μέσα από μια φιλοσοφική θεωρία δεν είναι καθόλου τυχαία. Ο κλάδος της πολιτικής αλλά και της ηθικής φιλοσοφίας συσχετίζεται άμεσα με τις διεθνείς σχέσεις. Δεν θα ήταν υπερβολή να λέγαμε πως **αποτελεί το θεωρητικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο δομούνται οι διεθνείς σχέσεις** και το οποίο προσφέρει τη λύση σε σοβαρά ζητήματα διεθνούς πολιτικής. Ως θεωρητικό αντικείμενο, οι ρίζες των Διεθνών Σχέσεων εντοπίζονται στην πολιτική φιλοσοφία.

Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί πως σε περιόδους κρίσης οι φιλοσοφικές θεωρίες είναι περιττές, αλλά στην πραγματικότητα οι θεωρίες είναι αυτές που προφέρουν γνώση και οργανώνουν τις σκέψεις ώστε στη συνέχεια να μετουσιωθούν σε πράξεις. Όπως έχει υποστηρίξει ο Wittgenstein **ο ρόλος της φιλοσοφίας είναι να ξεκαθαρίζει τις έννοιες και να προστατεύει από αυθαιρεσίες**. Από το Μακιαβέλι και τη ριζική εκκοσμίκευση του πολιτικού φαινομένου μέχρι την κρατική κυριαρχία του Hobbes, από την ηθική θεμελίωση της κοινωνίας των δικαιωμάτων του Kant μέχρι την ιστορικότητα της ελευθερίας του Χέγκελ, **η πολιτική φιλοσοφία θέτει ερωτήματα και δίνει απαντήσεις σε ζητήματα πολιτικής σκέψης**. Λειτουργεί ή σωστότερα θα έπρεπε να λειτουργεί ως εργαλείο στα χέρια κάθε πολιτικής ύπαρξης.

Παρόλο που η Θεωρία της Δικαιοσύνης έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης και έχει αξιοποιηθεί σε έρευνες, ωστόσο κανένας δεν την έχει μεταφέρει στο επίκαιρο ζήτημα της ΕΕ, το μεταναστευτικό. Επιπλέον, η πρωτοτυπία της εφαρμογής του πειράματος στις κοινωνικές επιστήμες αλλά και στην κοινωνικοπολιτική ζωή, αποτελούν ένα ακόμα δέλεαρ. Η επιλογή της συγκεκριμένης θεωρίας του Rawls, ο οποίος φημίζεται για τη συμβολή του στη φιλελεύθερη πολιτική φιλοσοφία, έγινε με αφορμή τις τεράστιες μεταναστευτικές ροές που απασχολούν το τελευταίο διάστημα ολόκληρη την Ευρώπη προσθέτοντας ένα ακόμα ρήγμα στη λειτουργία της και διευρύνοντας περαιτέρω το χάσμα. Είναι αρκετά στοχευμένη καθώς θα επιχειρήσει να εντοπίσει τις αδυναμίες της πρακτικής λειτουργίας της ΕΕ, όπως αποτυπώνεται στην καθημερινότητα των πολιτών, σε σχέση με το καίριο ζήτημα του μεταναστευτικού αλλά και θα υποβάλλει τους πολίτες στη διαδικασία σύναψης μιας «ακριβοδικαίας συμφωνίας».

Επιπλέον, στόχος είναι μέσα από τη Θεωρία της Δικαιοσύνης οι ίδιοι οι συμμετέχοντες ευρισκόμενοι σε πλήρη άγνοια της θεωρίας να παρέχουν στοιχεία/πληροφορίες που ενδεχομένως θα φανούν χρήσιμα σε αυτούς που χαράσσουν εθνικές ή ευρωπαϊκές πολιτικές αντιμετώπισης του μεταναστευτικού. Ακολουθήθηκε μια παράλληλη πορεία μεταξύ Φιλοσοφίας και Διεθνών Σχέσεων ώστε να επεξηγηθεί πώς το πεδίο των Διεθνών Σχέσεων και συγκεκριμένα το μεταναστευτικό μέσα στα όρια της ΕΕ τα οποία και εξετάζουμε, θα πάρει την τελική του μορφή μέσα από την εξέλιξη του ιστορικού πλαισίου.

2.5 Αναστοχαστική ισορροπία

Αναφορικά με το πέπλο της άγνοιας και την εφαρμογή του, ως νοητικού σκευάσματος, έχουν διατυπωθεί διαφορετικές θέσεις και απόψεις. Η κυριότερη εξ αυτών, η οποία τυγχάνει ευρείας αποδοχής και αιτιολόγησης, αφορά το κοινό στο οποίο απευθύνεται. Συγκεκριμένα, υποστηρίζεται πως το πέπλο της άγνοιας περιορίζεται σε φιλοσόφους και φιλοσοφικά καταρτισμένο κοινό, το οποίο έχει τη δυνατότητα να απαλαγεί από πάθη και συμφέροντα, να εκτιμήσει το επιχείρημα και να δώσει επαρκώς συνειδητές απαντήσεις. Η πρόταση αυτή, έρχεται σε αντίθεση με την επιλογή του «ανοίγματος» της Θεωρίας της Δικαιοσύνης στο ευρύ κοινό, το οποίο και επιλέξαμε να κάνουμε κατά τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας.

Στην πραγματικότητα, η θεώρηση αυτή είναι κατά ένα μέρος αποδεκτή. Ωστόσο, ο Rawls φαίνεται να εστιάζει την εφαρμογή του πειράματος σε μια πιο ισχυρή θεώρηση, αυτή της αναστοχαστικής ισορροπίας (reflective equilibrium), συνδυάζοντας την «πρωταρχική θέση» με τις ενοράσεις που έχει ένας πραγματικός, σύγχρονος άνθρωπος σε μια μοντέρνα εποχή. Η βασική ιδέα της αναστοχαστικής ισορροπίας εστιάζει στον έλεγχο που πραγματοποιείται στο σύστημα των πεποιθήσεων του ατόμου έναντι άλλων που ενδεχομένως κατέχει, αναζητώντας τρόπους ούτως ώστε τουλάχιστον κάποιες από τις πεποιθήσεις να αφορούν και να υποστηρίζουν και τους άλλους ανθρώπους. Το κλειδί στην εφαρμογή της

αναστοχαστικής ισορροπίας είναι η συνοχή σε όλα τα επίπεδα πεποιθήσεων, στα πλαίσια της κοινωνίας (Stanford University, 2016).

Για τον Rawls αυτό που αιτιολογεί τις αντιλήψεις κάποιου είναι κατά πόσο βρίσκεται κοντά στην αναστοχαστική του ισορροπία. Σε αυτή, τα αφηρημένα πιστεύω του ατόμου καθορίζουν τις γενικευμένες πεποιθήσεις του και αυτές με τη σειρά τους επεξηγούν τις συγκεκριμένες κρίσεις του (ΙΣΤΑΜΕ Ανδρέας Παπανδρέου, 2010). Στη διαμόρφωση των διαισθήσεων, καθοριστικό ρόλο παίζει η ισότητα μεταξύ των ανθρώπων, η οποία και εκφράζεται με τη μορφή της δικαιοσύνης και της ακριβοδικίας.

Η δικαιοσύνη ενός ορθολογικού δρώντος διακρίνεται στις τρεις βασικές της αρχές: α) της ελευθερίας, β) της ισότητας ευκαιριών και γ) της διαφοράς. Στο σημείο αυτό ο φιλόσοφος λειτουργεί αυτόνομα, δηλαδή ο ίδιος συνάγει τις τρεις μορφές δικαιοσύνης χωρίς τη συμμετοχή των πολιτών. Ωστόσο, στη συνέχεια, περιμένει τη συναίνεση των πραγματικών ανθρώπων για την γενική ιδέα της δικαιοσύνης ως αμεροληψίας, αλλά και την αναγνώριση ότι οι τρεις ειδικές αρχές της δικαιοσύνης είναι δυνατές εξειδικεύσεις αυτής της ιδέας. Ο φιλόσοφος βασίζει τη συναίνεση των πραγματικών ανθρώπων στην παραδοχή ότι στα πλαίσια της ισότητας κανένας άνθρωπος δεν αξίζει τα ταλέντα και τα χαρίσματα με τα οποία έχει προικιστεί.

Ο Rawls επιχειρεί να βρεί μια λύση κοινής αποδοχής από τη θέση της ισότητας. Επιθυμεί και έχει στο μυαλό του πολίτες, οι οποίοι ανιμετωπίζουν την ύπαρξη τους ως ελεύθερη και ισότιμη, ενώ αντίστοιχα σκέφτονται και για τους άλλους. Ουσιαστικά, πρόκειται για ένα νοητικό σκεύασμα του Rawls, που στόχο έχει να ενσωματώσει, έστω υποθετικά, την αντίληψη της ισότητας αλλά και τις συνέπειες αυτής της αντίληψης για τη ρύθμιση των κοινωνικών θεσμών. Όπως χαρακτηριστικά έχει επισημάνει ο Dworkin, το συμβόλαιο είναι ουσιαστικά ένα επινόημα, το οποίο αναδεικνύει τις επιπτώσεις των ηθικών προκειμένων στην ηθική ισότητα των ανθρώπων (Kymlicka, 2015).

Στην περίπτωση που εξετάζεται στην εργασία, δηλαδή αυτή της εφαρμογής τουπέπλου της άγνοιας στη λειτουργία της ΕΕ σχετικά με το προσφυγικό ζήτημα, αποδεχόμαστε εξ αρχής το γεγονός ότι κανένας δεν αξίζει τη χώρα στην οποία έχει γεννηθεί και είναι απλά ένα «παιχνίδι της τύχης». Με τον τρόπο αυτό, επιζητούμε μέσα από την εφαρμογή τουπέπλου της άγνοιας, ο ερωτώμενος να «μπει» στη θέση

κάποιου άλλου και να απαντήσει με μόνο κριτήριο την ισότητα και το αίσθημα αυτής. Η ιδέα της έρευνας είναι απλά να καταστήσουμε σαφείς τους περιορισμούς που επιβάλλονται σχετικά με τις αρχές δικαιοσύνης (είναι αδύνατο να προσαρμόζουμε τους κανόνες δικαιοσύνης στις εκάστοτε ανάγκες και προτιμήσεις μας), ούτως ώστε με φυσικό τρόπο να καταλήγουμε στην εφαρμογή του πέπλου της άγνοιας (Kymlicka, 2015).

Κατά τον Rawls, το κοινό σημείο όλων των ανθρώπων είναι το γεγονός ότι διάγουν έναν βίο, που όποιο κι αν είναι το περιεχόμενό του απαιτούνται κάποια αγαθά ώστε να ανταπεξέλθουν. Τα αγαθά αυτά διακρίνονται σε : α) κοινωνικά πρωταρχικά αγαθά(πλούτος, εισόδημα, ευκαιρίες κ.λ.π.) και β) φυσικά πρωταρχικά αγαθά (υγεία, ευφύια, φυσικά χαρίσματα κ.α.). Τα μεν πρώτα διανέμονται άμεσα από τους κοινωνικούς θεσμούς, τα δε δεύτερα επηρεάζονται από τους θεσμούς αλλά δεν διανέμονται από αυτούς. Οι άνθρωποι επιλέγουν πίσω από το πέπλο να διασφαλίσουν την καλύτερη δυνατή πρόσβαση στα κοινωνικά αγαθά. Ωστόσο, με βάση το γεγονός ότι δεν γνωρίζουν ποια θέση θα κατέχουν οι ίδιοι αλλά ούτε και ποια αγαθά θα τους φανούν περισσότερο χρήσιμα, δεσμεύονται να αποφασίσουν ταυτιζόμενοι με συμπάθεια με τα υπόλοιπα πρόσωπα της κοινωνίας εφόσον μπορούν οι ίδιοι να βρεθούν στη θέση τους.

Συνοψίζοντας, αυτό που επιχειρούμε να επιτύχουμε εφαρμόζοντας το πέπλο της άγνοιας δεν είναι να μεταφέρουμε τους ερωτώμενους από μία κατάσταση γνώσης σε μία κατάσταση πλήρους άγνοιας, αλλά να τους ενεργοποιήσουμε να σκεφτούν προς μια άλλη κατεύθυνση. Στόχος είναι να μετατοπίσουμε τη σκέψη τους από τα προσωπικά θέλω στα συλλογικά, φέρνοντας στη σκέψη τους πιθανές μη ιδανικές συνθήκες. Οι ερωτώμενοι καλούνται να απαντήσουν και να λάβουν αποφάσεις με γνώμονα τη συνοχή της κοινωνίας, διασφαλίζοντας σε κάποιο βαθμό δικαιοσύνη και ισότητα για τους πολίτες μιας κοινωνίας ή και ολόκληρου του κόσμου.

Κεφάλαιο 3

Η προσφυγική κρίση στην Ε.Ε.

3.1 Εισαγωγή

Η σύγκρουση στη Συρία που ξεκίνησε το 2011 και η επέκταση της δράσης του ISIS στο Ιράκ, οδήγησε σε αναγκαστική μετανάστευση άνω των 7.6 εκατομμυρίων ανθρώπων, εκ των οποίων υπολογίζεται ότι τουλάχιστον 3.7 εκατομμύρια Σύριοι εγκατέλειψαν τη χώρα τους (OCHA 2014; UNHCR 2015a), προς αναζήτηση ασφάλειας.

Η ασφάλεια αυτή μπορεί να επιτευχθεί με δύο τρόπους (Ostrand, 2015): α) να αναγνωριστούν επίσημα ως πρόσφυγες προς μετεγκατάσταση από τη χώρα που ζητήθηκε πρώτη φορά άσυλο (αυτό αφορά συνήθως τις γειτονικές χώρες που καταφεύγουν, π.χ. Τουρκία, Λίβανος, Ιορδανία, Αίγυπτο και Ιράκ) και β) να ταξιδέψουν (νόμιμα ή παράνομα) σε χώρα της επιλογής τους και να ζητήσουν εκεί άσυλο (αυτό αφορά συνήθως χώρες της Δυτικής Ευρώπης). Οι δύο αυτοί τρόποι είναι συμπληρωματικοί μεταξύ τους και η μόνη βασική τους διαφορά έγκειται στον «τόπο» που ο πρόσφυγας καταθέτει την αίτηση ασύλου. Στην πρώτη περίπτωση, ο πρόσφυγας αιτείται ασύλου στο έδαφος άλλης χώρας από αυτήν που είναι ο τελικός προορισμός του, ενώ στη δεύτερη περίπτωση βρίσκεται εντός της χώρας στην οποία αιτείται ασύλου (UNHCR 2011).

Το άσυλο είναι μία διεθνή μορφή προστασίας, που αποδίδεται από μία χώρα εντός του εδάφους της, σε άτομα που διώκονται στις δικές τους χώρες (ή περιοχές που διαβιούν) εξαιτίας της εθνικότητας, του θρησκευύματος, των πολιτικών πεποιθήσεων ή της συμμετοχής σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες. Παράλληλα όμως, καμία χώρα δεν είναι νομικά υποχρεωμένη να συμμετέχει σε προγράμματα μετεγκατάστασης προσφύγων από τις χώρες πρώτης υποδοχής τους (UNHCR 2011) και για τον λόγο αυτό μόλις το 1% παγκοσμίως των προσφύγων μετεγκαθίσταται σε κάποια τρίτη χώρα (UNHCR 2015b).

Το στοιχείο αυτό οδηγεί πολλούς πρόσφυγες να μην περιμένουν τις διαδικασίες μετεγκατάστασης, αλλά να αναζητούν τρόπους να ταξιδέψουν στην επιθυμητή για αυτούς χώρα, ώστε να αιτηθούν εκεί ασύλου. Στην περίπτωση των Σύριων προσφύγων είναι χαρακτηριστικό πως μέχρι τον Ιανουάριο του 2015, μόλις 79.180 θέσεις μετεγκατάστασης είχαν εγκριθεί σε 26 διαφορετικές χώρες (UNHCR 2015b). Ο αριθμός αυτός αναλογούσε σε περίπου 2% του προσφυγικού πληθυσμού που είχε καταφύγει στις 5 ανωτέρω αναφερθείσες χώρες. Οι πολύ χαμηλοί ρυθμοί μετεγκατάστασης αφενός δημιουργούν τεράστια οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα στις χώρες πρώτης υποδοχής και αφετέρου δημιουργούν αίσθημα ανυπομονησίας και ανασφάλειας στους πρόσφυγες που αισθάνονται «κολλημένοι» στις χώρες πρώτες υποδοχής.

Αποτέλεσμα αυτού είναι η αναζήτηση της ασφάλειας μέσω ταξιδιού (νόμιμου ή παράνομα) προς τις χώρες που πραγματικά επιθυμούν να διαβιώσουν, ώστε να αιτηθούν εκεί απευθείας ασύλου. Αυτό οδήγησε στα «ποτάμια» προσφύγων που περνούν δια θαλάσσης στην Ελλάδα και μέσω της «Βαλκανικής οδού» κατευθύνονται προς την Κεντρική Ευρώπη.

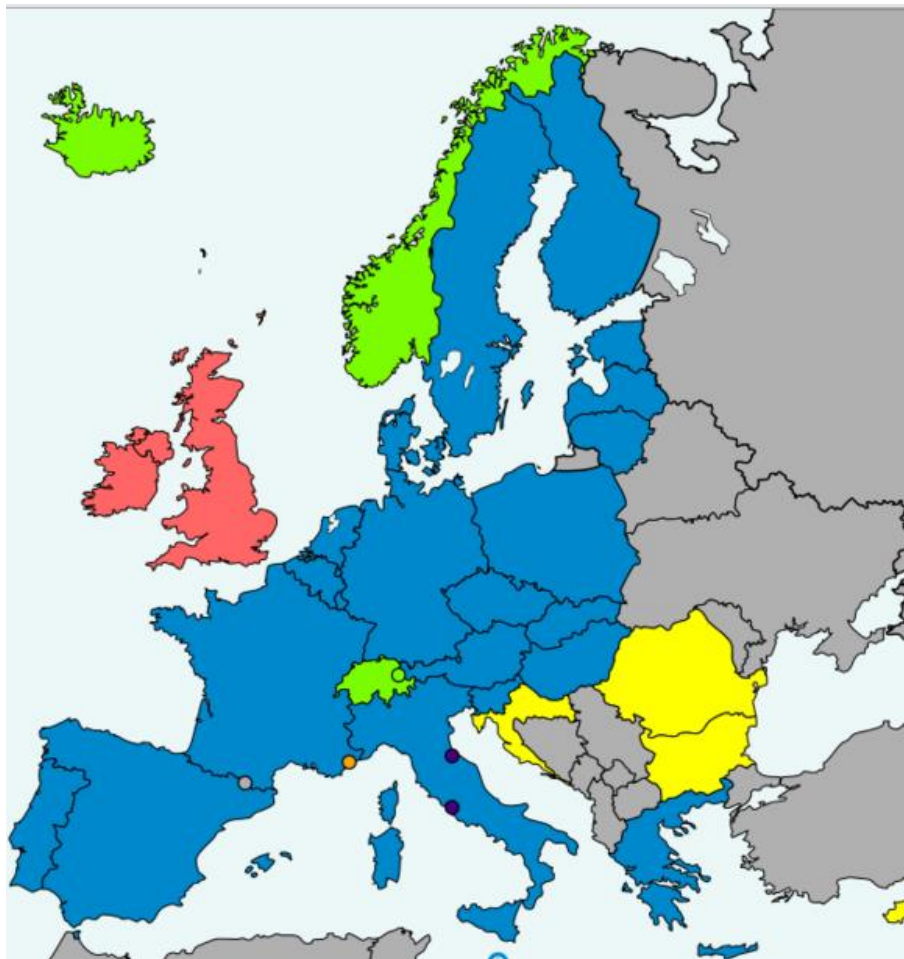
Στο κεφάλαιο αυτό θα μελετηθεί η δομή της Ζώνης Σένγκεν εντός της οποίας καλούνται να κινηθούν οι πρόσφυγες, ποιος είναι ο αριθμός των προσφύγων που αιτήθηκε ασύλου τα τελευταία χρόνια, γιατί μιλάμε για «προσφυγική» κρίση, πως αυτή αποτυπώνεται σε αριθμούς και πώς την αντιμετωπίζει η κοινή γνώμη στην Ευρώπη και την Ελλάδα, που αποτελεί χώρα πρώτης υποδοχής.

3.2 Συνοπτική Ιστορία Συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Στις 14 Ιουνίου 1985 πέντε από τα δέκα μέλη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (του προδρόμου της Ευρωπαϊκής Ένωσης) υπέγραψαν μία Συνθήκη που προέβλεπε τη σταδιακή εγκατάλειψη των ελέγχων και των περιορισμών μετακίνησης στα μεταξύ τους σύνορα. Η Συνθήκη πήρε το όνομα της πόλης του Σένγκεν στο Λουξεμβούργο) κοντά στην οποία υπογράφηκε και διαμόρφωσε με την πάροδο των χρόνων αυτό που σήμερα είναι γνωστό ως η «Ζώνη Σένγκεν» (eur-lex.europa.eu,

2016). Αν και η αρχική συμφωνία αφορούσε μόνο τις χώρες που είχαν υπογράψει τη Συνθήκη, σύντομα η ιδέα της ελεύθερης μετακίνησης ενσωματώθηκε στις αρχές και τη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποτελώντας αναπόσπαστο κομμάτι της λειτουργίας της (με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ). Σήμερα η Ζώνη αυτή περιλαμβάνει 26 χώρες – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με συνολικό πληθυσμό που ξεπερνά τους 400 εκατομμύρια κατοίκους και καλύπτει μία περιοχή άνω των 4,3 εκατομμυρίων τετραγωνικών χιλιομέτρων (European Commission, 2011), περιλαμβάνοντας τη πλειοψηφία των κρατών της ευρωπαϊκής ηπείρου (Εικόνα 3.1).

Εικόνα 3.1 Η Ζώνη Σένγκεν

Πηγή: (European Commission. "Schengen area", 2011)

Όπως φαίνεται ανωτέρω, η Ζώνη Σένγκεν περιλαμβάνει έξι διαφορετικές κατηγορίες κρατών της Δυτικής, Κεντρικής Ανατολικής, Βόρειας και Νότιας Ευρώπης. Οι κατηγορίες χωρών είναι:

- Με μπλε χρώμα, οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που συμμετέχουν στη Ζώνη.
- Με κίτρινο χρώμα, οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεν συμμετέχουν αλλά είναι υποχρεωμένες σε βάθος χρόνου να το πράξουν (Κροατία, Ρουμανία, Βουλγαρία και Κύπρος).
- Με ροζ χρώμα, οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχουν επιλέξει να μην συμμετάσχουν στη συγκεκριμένη Συνθήκη (Ιρλανδία και Ηνωμένο Βασίλειο).
- Με πράσινο χρώμα, μη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης που συμμετέχουν στη Ζώνη (Ισλανδία, Νορβηγία και Ελβετία).
- Με πορτοκαλί χρώμα, μη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης που συμμετέχουν ντε φάκτο στη Ζώνη (Μονακό).
- Με μωβ χρώμα, μη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ανοικτά σύνορα (Βατικανό και Σαν – Μαρίνο).

Η Ζώνη Σένγκεν δημιουργήθηκε σε μία εποχή που το αίτημα περί ελεύθερης μετακίνησης των πολιτών των κρατών της ανεπτυγμένης και αναπτυσσόμενης Ευρώπης επεκτεινόταν. Η Ζώνη μετέφερε το κέντρο βάρους φύλαξης στα εξωτερικά σύνορα των κρατών που συμμετείχαν σε αυτήν και δημιούργησε μία αίσθηση ασφάλειας στους πολίτες.

Η Ζώνη «χτίστηκε» στη λογική μίας ένωσης κρατών που θα φύλασσαν αποτελεσματικά τα εξωτερικά τους σύνορα, δημιουργώντας μία «εσωτερική» Ζώνη ασφάλειας και ελευθερίας. Την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα και την πρώτη

δεκαετία του 21^{ου} αιώνα δεν υπήρχε ανεπτυγμένο το αίσθημα κινδύνου από τον εξτρεμισμό και την τρομοκρατία, ενώ και ο αριθμός αιτούντων ασύλου υπήρξε διαχειρίσιμος.

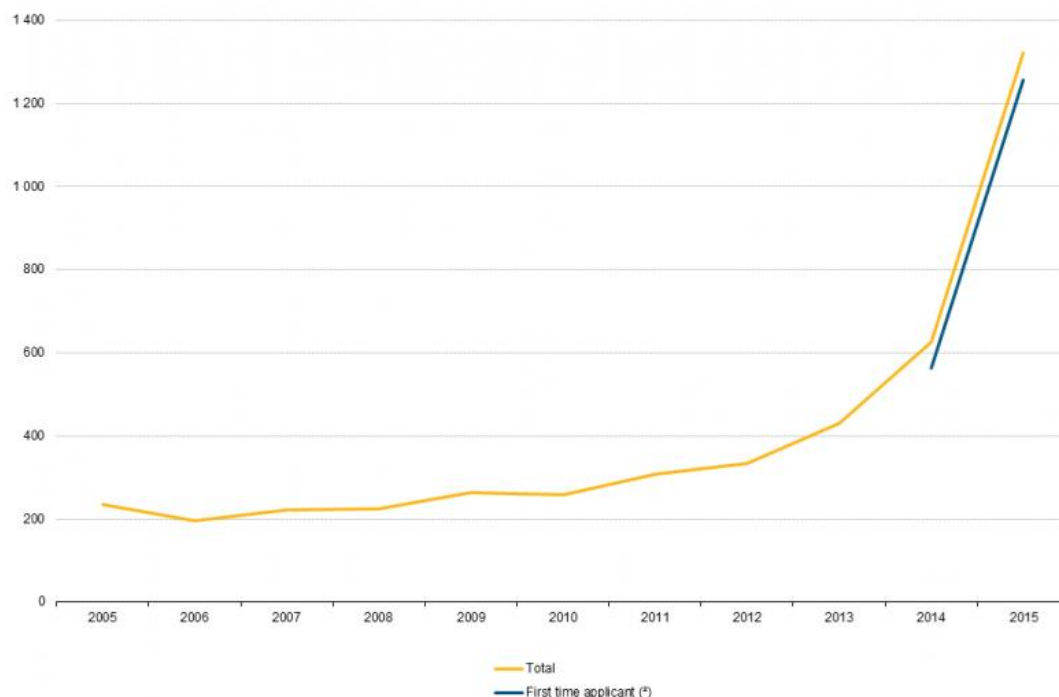
3.3 Οι αιτούντες άσυλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει δεχτεί και στο παρελθόν σημαντικές ροές αιτούντων ασύλου ως αποτέλεσμα πολεμικών συγκρούσεων. Ο Πόλεμος της Γιουγκοσλαβίας για παράδειγμα, έφερε το 1992 πάνω από 672 χιλιάδες αιτούντες ασύλου στην Ε.Ε. των 15 τότε κρατών-μελών, ενώ το 2001 με την επανέναρξή του στο Κόσσοβο αυτή τη φορά, οι ροές έφτασαν τις 424 χιλιάδες.

Έκτοτε και ειδικά μετά το 2005, οι ροές αιτούντων ασύλου σταθεροποιήθηκαν μεταξύ των 200 και 300 χιλιάδων (Εικόνα 3.2). Αξίζει να αναφερθεί πως για την περίοδο εκείνη τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία δεν παρέχουν επαρκείς πληροφορίες για τον αριθμό των αιτήσεων που κατατέθηκαν για πρώτη φορά. Ως εκ τούτου, δεν υπάρχουν στοιχεία αν οι αιτήσεις για άσυλο που κατατέθηκαν προέρχονταν από άτομα εισερχόμενα για πρώτη φορά σε χώρα – μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή αν αποτελούσαν εν μέρει (και σε ποιο ποσοστό) επαναλήψεις αιτήσεων που είχαν στο παρελθόν απορριφθεί.

Από το 2010 παρατηρείται μία βαθμιαία αύξηση του αριθμού αιτούντων ασύλου, με το φαινόμενο να διογκώνεται μετά το 2012, με τις αιτήσεις να ανέρχονται στις 431 χιλιάδες το 2013, στις 627 χιλιάδες το 2014 και άνω του 1,3 εκατομμυρίων το 2015. Αξίζει να σημειωθεί πως από τον αριθμό αυτό των αιτήσεων, μόλις ένα 5% (περίπου 66 χιλιάδες) αποτελούσαν επαναλήψεις αιτήσεων που είχαν στο παρελθόν απορριφθεί. Το υπόλοιπο 95% αποτελούσαν αιτήσεις απόμων, τα οποία εισέρχονταν για πρώτη φορά σε χώρα – μέλος της Ε.Ε.-28.

Εικόνα 3.2 Η εξέλιξη του αριθμού αιτούντων άσυλο

(*) 2005–07: EU-27 and extra-EU-27.

(†) 2005–2013: not available.

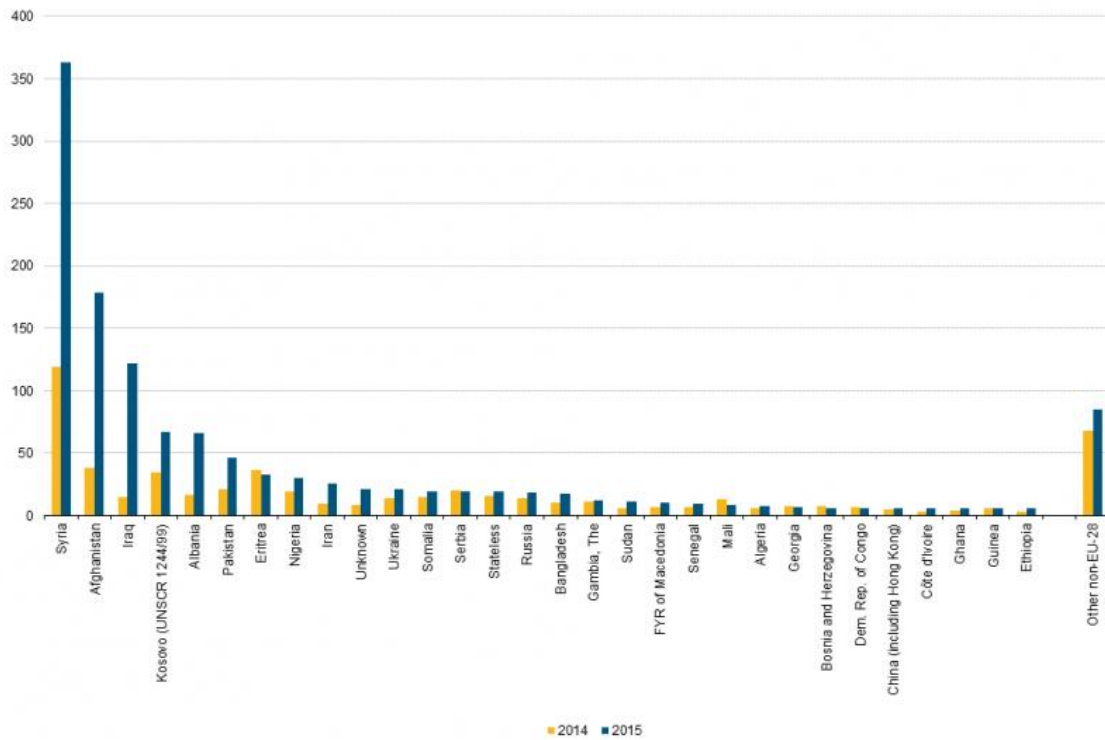
Source: Eurostat (online data codes: migr_asyctz and migr_asyappctza)

Πηγή: (Eurostat. “Asylum Statistics”, 2016)

Η συντριπτική πλειοψηφία των αιτούντων για άσυλο προέρχεται (Εικόνα 3.3) από τη Συρία (29% του συνόλου των αιτούντων ασύλου), το Αφγανιστάν (14% του συνόλου αιτούντων ασύλου) και το Ιράκ (10% των αιτούντων ασύλου), ενώ ακολουθούν δύο ευρωπαϊκές χώρες η Αλβανία και το Κόσοβο (από 5% των αιτούντων ασύλου η κάθε μία χώρα).

Οι χώρες αυτές μαζί με το Πακιστάν (6^η στη σειρά χώρα προέλευσης αιτούντων άσυλο με 4% του συνόλου των αιτούντων ασύλου) παρουσίασαν και τη μεγαλύτερη αύξηση μεταξύ των ετών 2014 – 2015. Από τις τρεις πρώτες μάλιστα χώρες υπέρ - τριπλασιάστηκαν τα επίπεδα των αιτούντων άσυλο μέσα σε ένα μόλις έτος δημιουργώντας το φαινόμενο στο οποίο δόθηκε το όνομα της «**μεταναστευτικής / προσφυγικής κρίσης**».

Εικόνα 3.3 Προέλευση αιτούντων άσυλο 2014 – 2015

Πηγή: (Eurostat. “Asylum Statistics”, 2016)

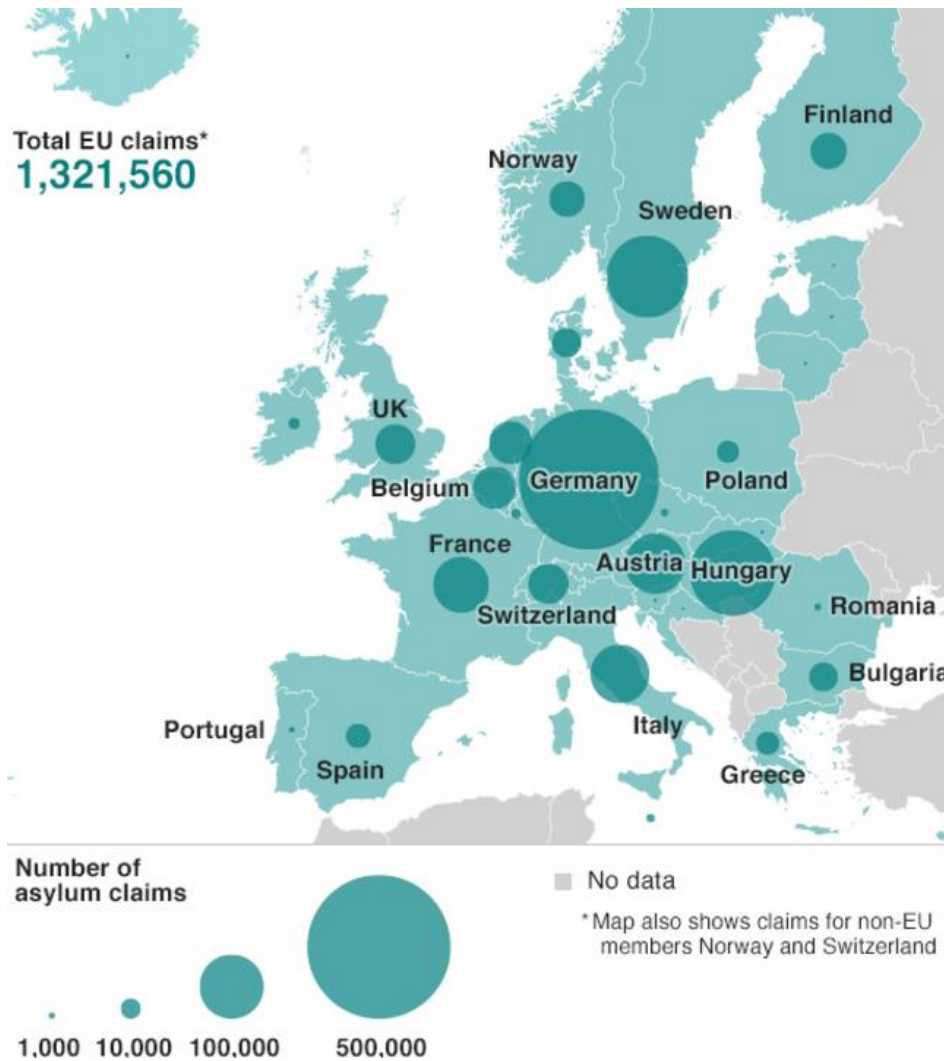
3.4 Αποτυπώνοντας σε αριθμούς την «προσφυγική κρίση»

Στην παρούσα ενότητα θα παρουσιαστούν μία σειρά από μεγέθη που αποτυπώνουν το πώς καταγράφηκε η προσφυγική κρίση με τη λογική των αριθμών. Για ένα σημαντικό ποσοστό των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η προσφυγική κρίση δεν είναι τίποτα περισσότερο από φευγαλέες εικόνες στην καθημερινότητα τους και ρεπορτάζ στα μέσα ενημέρωσης των χωρών τους. Ένα μικρό ποσοστό ευρωπαίων πολιτών ενεπλάκησαν ενεργά στην αντιμετώπιση της κρίσης ως μίας ανθρωπιστικής κατάστασης στην οποία οι ζωές χιλιάδων συνανθρώπων κινδυνεύουν. Για τον λόγο αυτό η λογική των αριθμών δεν πρέπει να υποτιμάται, καθώς διαμορφώνει σε μεγάλο βαθμό τη κοινή γνώμη. Θα εξεταστεί εξάλλου σε επόμενη ενότητα ο τρόπος με τον

οποίο η κοινή γνώμη κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αντιμετωπίζει την προσφυγική κρίση.

Έχοντας μία εκτίμηση του αριθμού των αιτούντων ασύλου τα τελευταία χρόνια και των χωρών προέλευσης τους πρέπει να εξεταστεί το πώς επηρεάζεται κάθε κράτος – μέλος ξεχωριστά, καθώς και τις υπόλοιπες χώρες που συμμετέχουν στη Ζώνη Σένγκεν. Η ακόλουθη Εικόνα (Εικόνα 3.4) αποτυπώνει τον όγκο των αιτήσεων ασύλου ανά χώρα βάσει των στοιχείων της Eurostat για το 2015. Είναι σαφές ότι οι χώρες που βρίσκονται στην «περίμετρο» της Ζώνης Σένγκεν (Ισπανία, Ιταλία, Ελλάδα, Βουλγαρία, Ρουμανία, Πολωνία και Βαλτικές Χώρες) δέχονται μικρότερο όγκο αιτήσεων ασύλου συγκριτικά με χώρες που βρίσκονται στην «καρδιά της Ευρώπης» (Σουηδία, Γαλλία, Γερμανία, Βέλγιο, Ολλανδία, Αυστρία, Ελβετία, Ουγγαρία). Μόνο στην Γερμανία οι αιτήσεις για άσυλο άγγιξαν τις 476 χιλιάδες, σχεδόν το 1/3 του συνολικού αριθμού αιτήσεων στη Ζώνη Σένγκεν.

Εικόνα 3.4 Χώρες από τις οποίες ζητήθηκε άσυλο το 2015

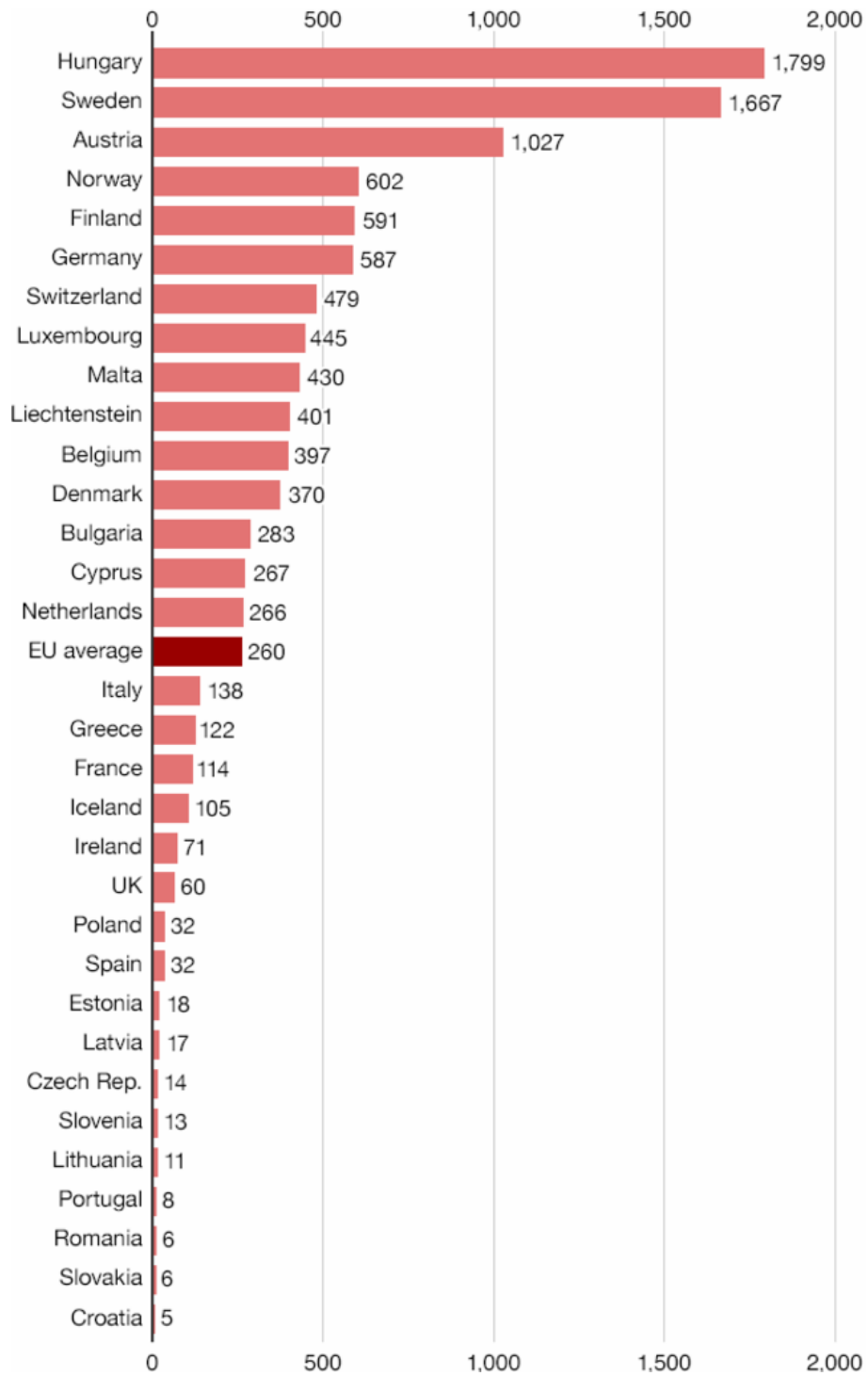

Πηγή: (Eurostat. “Asylum Statistics”., 2016)

Η εικόνα για την επιβάρυνση των κρατών μεταβάλλεται όμως όταν υπολογιστούν οι αιτήσεις ασύλου με βάση τον πληθυσμό της κάθε χώρας (Εικόνα 3.5). Ουγγαρία, Σουηδία και Αυστρία εμφανίζονται στις υψηλότερες θέσεις, με μια σειρά χωρών της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης να ακολουθούν. Κάτω του ευρωπαϊκού μέσου όσου βρίσκονται όμως χώρες όπως η Ιταλία, η Ελλάδα, Ισπανία, αλλά και η Γαλλία με τις τρεις πρώτες να αποτελούν χώρες πρώτης εισδοχής και την τελευταία να αποτελεί «θεωρητικά» δημοφιλή προορισμό. Το στοιχείο αυτό, έρχεται να προσθέσει ένα κομμάτι στο πολύπλοκο παζλ της προσφυγικής κρίσης, καθώς άλλες χώρες δέχονται

το βάρος της πρώτης εισδοχής των προσφύγων, άλλες χώρες το βάρος της προσωρινής τους φιλοξενίας, άλλες χώρες αποτελούν «προορισμό» για να καταθέσουν αίτηση ασύλου και κάθε χώρα έχει διαφορετικές δυνατότητες από πλευράς πόρων και ανθρώπων για φιλοξενία και ενσωμάτωση.

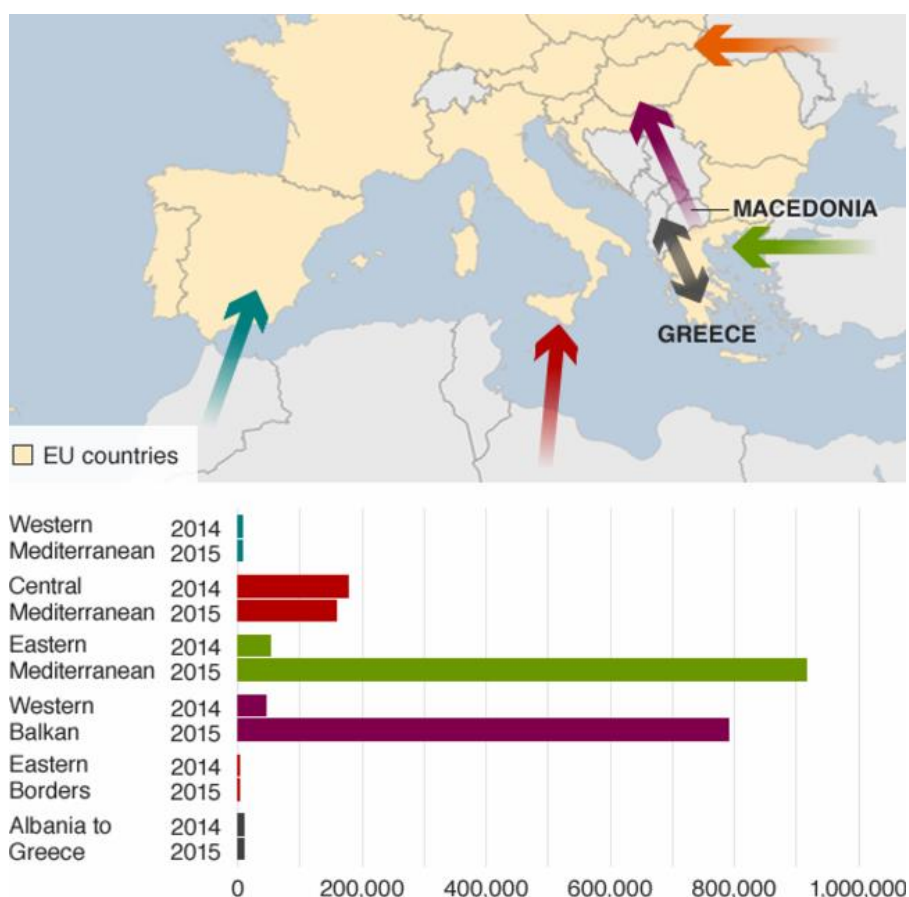
Εικόνα 3.5 Αιτήσεις ασύλου ανά 100 χιλ. πληθυσμό

Πηγή: (Eurostat. “Asylum Statistics”, 2016)

Η οδός εισροής προσφύγων αποτελεί ένα ακόμα σημαντικό ζήτημα για τις χώρες που συμμετέχουν στη Ζώνη Σένγκεν και για τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αποτελούν «επιθυμητό προορισμό» των προσφύγων. Βάσει των στοιχείων της Frontex για τα έτη 2014 – 2015 η Δυτική Μεσόγειος (Ισπανία) και η Ανατολική Ευρώπη (μέσω Ρωσίας) δέχθηκαν το μικρότερο όγκο προσφύγων. Το πέρασμα της Κεντρικής Μεσογείου (από Λιβύη προς Ιταλία) παρουσίασε ελαφρά κάμψη, σε αντίθεση με το πέρασμα της Ανατολικής Μεσογείου (από Τουρκία προς Ελλάδα) όπου η εισροή εκτινάχθηκε σε πρωτοφανή επίπεδα. Όπως δείχνουν τα στοιχεία, η συντριπτική πλειοψηφία των προσφύγων που εισήλθαν στην Ελλάδα εν συνεχεία κατευθύνθηκε προς βορά, όπου δια μέσου της «Βαλκανικής Οδού» (χώρες των Δυτικών Βαλκανίων) κατευθύνθηκαν προς την Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη.

Εικόνα 3.6 Καταγεγραμμένη εισροή προσφύγων 2014 - 2015

Πηγή: Frontex

Οι σχεδιαστές της Ζώνης του Σένγκεν και των Συνθηκών της Ευρωπαϊκής Ένωσης δε θα μπορούσαν να έχουν προβλέψει την εξέλιξη αυτή, όταν οι συνθήκες διαμορφώθηκαν. Οι διακινητές, αλλά και η ανάγκη αποδείχθηκαν ισχυρότερα των σχεδιασμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς οι πρόσφυγες εκμεταλλεύτηκαν τη «μαύρη τρύπα» των Δυτικών Βαλκανίων (που είναι εκτός Ζώνης Σένγκεν και Ε.Ε.) με αποτέλεσμα να βρεθούν από τα εξωτερικά της σύνορα, κυριολεκτικά στην καρδιά της. Το στοιχείο αυτό δημιούργησε προστριβές μεταξύ των Κυβερνήσεων των χωρών και μονομερείς ενέργειες αντιμετώπισης του «προβλήματος» που περιλάμβαναν το χτίσιμο φρακτών, την αυστηρή αστυνόμευση, την κινητοποίηση στρατιωτικών μονάδων και τους ελέγχους στα σύνορα διαφόρων κρατών.

Τα φαινόμενα αυτά, τράβηξαν την προσοχή της κοινής γνώμης, όχι πάντα για τους σωστούς λόγους, καθώς μια σειρά τρομοκρατικών χτυπημάτων συχνά συνέδεσαν την προσφυγική κρίση με την αόρατη απειλή του εξτρεμισμού και της τρομοκρατίας.

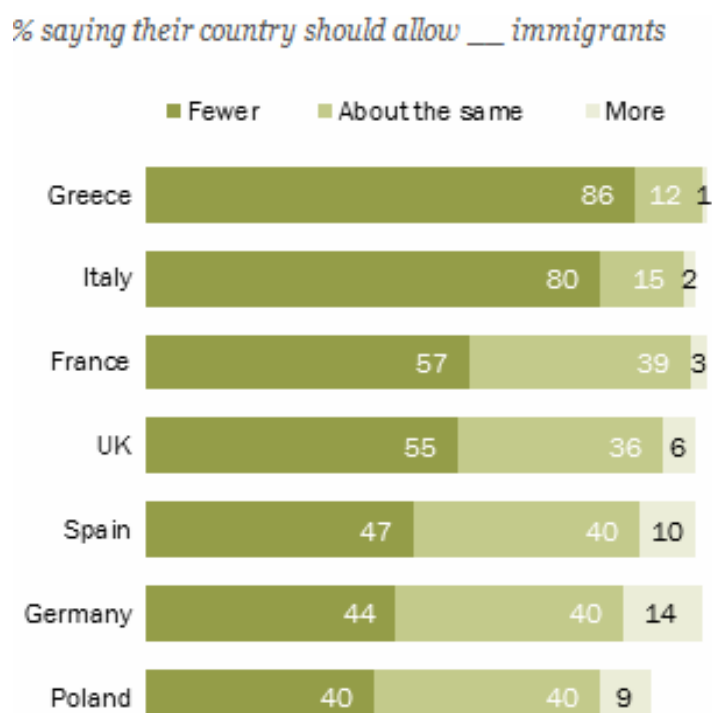
3.5 Αποτυπώνοντας την «προσφυγική κρίση» σε όρους κοινής γνώμης

Τον Μάιο του 2014 το Pew Research Center δημοσίευσε έρευνα του αναφορικά (Pew Research Center. “Global Attitudes and Trends”. Web portal. , 2016) με τις παγκόσμιες τάσεις σε μία σειρά ζητημάτων μεταξύ των οποίων ήταν και η άποψη των ευρωπαίων πολιτών για την μετανάστευση. Η έρευνα αφορούσε επτά ευρωπαϊκά κράτη, όλα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο δείγμα των οποίων υπήρχαν χώρες πρώτης υποδοχής (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία και Πολωνία), όσο και χώρες «επιθυμητοί προορισμοί» των προσφύγων (Γαλλία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο).

Τα ερωτήματα περιλάμβαναν θέματα που αφορούσαν το θέμα της μετανάστευσης και του προσφυγικού ως φαινόμενα, αλλά και ζητήματα που άπτονταν της οικονομίας και της κουλτούρας. Ένα από τα βασικά συμπεράσματα της έρευνας ήταν πως σε καμία από τις αναφερθείσες χώρες δεν ήταν επιθυμητή η αύξηση της μετανάστευσης εν έτει 2014 (πριν δηλαδή παρατηρηθεί η μαζική αύξηση των αιτήσεων ασύλου το 2015).

Στο σύνολο των χωρών πλην της Πολωνίας οι πολίτες επιθυμούν λιγότερους μετανάστες, ενώ η τάση αυτή είναι συντριπτική πλειοψηφία σε Ελλάδα – Ιταλία και ισχυρή πλειοψηφία σε Γαλλία – Ηνωμένο Βασίλειο.

Εικόνα 3.7 Πόσο επιθυμητή είναι η αύξηση της μετανάστευσης

Πηγή: (Pew Research Center, 2016)

Η τάση για «λιγότερους» μετανάστες δεν φαίνεται να σχετίζεται ξεκάθαρα με την ιδεολογική – πολιτική προτίμηση των ερωτωμένων. Αν και είναι ξεκάθαρα σαφές βάσει των ευρημάτων ότι οι προτιμούντες δεξιά κόμματα έχουν ισχυρές τάσεις να επιθυμούν λιγότερους μετανάστες, η αντίστοιχη τάση είναι υψηλή και στα κόμματα του κέντρου και της αριστεράς. Σε Ελλάδα – Ιταλία οι προτιμούντες αριστερά κόμματα σε συντριπτική πλειοψηφία επιθυμούν λιγότερους μετανάστες, ιδιαίτερα ισχυρές τάσεις εμφανίζονται σε Γαλλία – Ηνωμένο Βασίλειο, ένας στους τρεις ψηφοφόρους της αριστεράς σε Ισπανία – Πολωνία έχουν την ίδια τάση, ενώ μόνο στη Γερμανία το ποσοστό αυτό πέφτει κάτω του 30%.

Εικόνα 3.8 Η πολιτική ιδεολογία επηρεάζει την άποψη;

% saying fewer immigrants should be allowed to move into their country

	Left	Moderate	Right	Right-Left Diff
	%	%	%	
France	40	49	73	+33
Germany	28	41	57	+29
Spain	34	49	62	+28
UK	41	56	60	+19
Italy	72	76	88	+16
Greece	81	86	93	+12
Poland	35	31	44	+9

Πηγή: (Pew Research Center, 2016)

Δεύτερο βασικό εύρημα της έρευνας είναι πως η πλειοψηφία των ευρωπαίων από τις χώρες που διενεργήθηκε η έρευνα, πιστεύουν πως οι μετανάστες επιθυμούν συνειδητά να διατηρήσουν τη διαφορετικότητα τους, έναντι της λογικής ενσωμάτωσης στις συνήθειες και τον τρόπο ζωής των χωρών στις οποίες πλέον διαμένουν. Υψηλότερο εμφανίζεται το ποσοστό αυτό στην Ιταλία – Γερμανία – Γαλλία.

Εικόνα 3.9 Μετανάστευση και Κοινωνική Ενσωμάτωση

% Immigrants in our country today want to ...

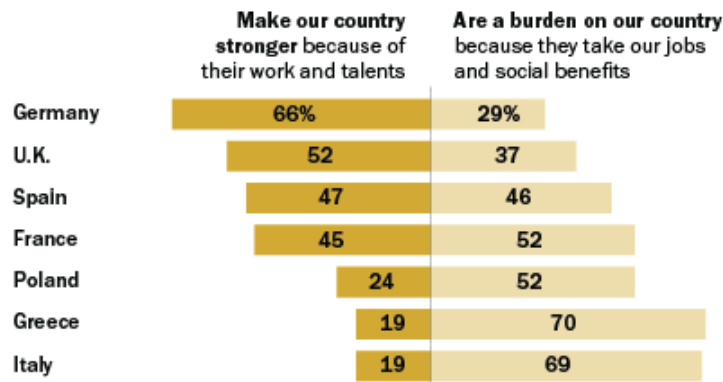
	Be distinct from our society	Adopt our customs and way of life	Neither/ Both (Vol)	Don't know
	%	%	%	%
Italy	77	11	9	2
Germany	59	32	6	4
France	54	44	1	1
Greece	48	35	14	4
Spain	48	43	8	1
UK	47	34	9	9
Poland	42	29	11	18

Πηγή: (Pew Research Center, 2016)

Τρίτο σημαντικό εύρημα της έρευνας είναι πως στην Ελλάδα – Ιταλία οι μετανάστες αντιμετωπίζονται ως «οικονομικό βάρος», καθώς παίρνουν τη δουλειά των ντόπιων και απολαμβάνουν των κοινωνικών προνομίων χωρίς να έχουν συμβάλει οικονομικά. Αντίστοιχες και ισχυρές τάσεις υπάρχουν σε Πολωνία – Γαλλία. Αντίθετα, σε Ηνωμένο βασίλειο και Γερμανία οι πολίτες αισθάνονται πως οι μετανάστες συμβάλουν στις εθνικές οικονομίες μέσω της δουλειάς και των δεξιοτήτων που έχουν. Στην Ισπανία οι δύο απόψεις σχεδόν ταυτίζονται.

Εικόνα 3.10 Μετανάστευση και Οικονομία

% who say immigrants today ...

Πηγή: (Pew Research Center, 2016)

Όσον αφορά την αίσθηση κινδύνου, μόνο στην Ελλάδα εμφανίζεται μία ισχυρή πλειοψηφία που ταυτίζει την εγκληματικότητα με τις ροές προσφύγων και μεταναστών. Αντίθετα στις υπόλοιπες χώρες εμφανίζονται είτε ισχνές πλειοψηφίες που συσχετίζουν τα δύο φαινόμενα (Γερμανία και Ιταλία) ή τελείως αντίθετες απόψεις (Γαλλία, Ισπανία, Πολωνία και Ηνωμένο Βασίλειο).

Εικόνα 3.11 Μετανάστευση και Εγκληματικότητα

% Immigrants in our country today ___ than other groups

	Are more to blame for crime	Are no more to blame for crime	Neither/Both (Vol)	Don't know
	%	%	%	%
Greece	51	36	11	2
Germany	48	45	1	6
Italy	45	39	16	1
France	36	63	0	1
Spain	25	70	4	1
Poland	21	49	12	18
UK	20	76	2	3

Πηγή: (Pew Research Center, 2016)

Σχεδόν ένα χρόνο αργότερα (Οκτώβριος 2015) το Αμερικανικό Ινστιτούτο για την Κοινή Γνώμη (ευρύτερα γνωστό ως Gallup από το όνομα του γνωστού Αμερικανού επιστήμονα) δημοσίευσε τα δικά του ευρήματα αναφορικά αναφορικά με τη μετανάστευση. Να τονιστεί ότι τα αποτελέσματα του συγκεκριμένου Ιδρύματος χρησιμοποιούνται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό για τη Μετανάστευση (έρευνα με τίτλο «Πως βλέπει ο κόσμος τη Μετανάστευση).

Πρέπει να σημειωθεί πως τα αποτελέσματα που παρουσιάζει αυτή η έρευνα αφορούν 183 χιλιάδες ερωτώμενους από 142 διαφορετικές χώρες, αλλά για τα έτη 2012 – 2014. Δεν ενσωματώνουν ως εκ τούτου τα αποτελέσματα την επίδραση της έντονης ροής προσφύγων και μεταναστών στην Ευρώπη κατά το έτος 2015. Παρόλα αυτά, τα κράτη της ευρωπαϊκής ηπείρου εμφανίζονται να επιθυμούν περισσότερο από τα κράτη οποιασδήποτε άλλης ηπείρου την μείωση των ροών προσφύγων / μεταναστών. Με ποσοστό που αγγίζει το 52%, μπορεί να συγκριθεί μόνο με τα κράτη της αφρικανικής ηπείρου (40% το αντίστοιχο ποσοστό) που λόγω εμφύλιων διενέξεων και πολέμων αντιμετωπίζει ιδιαίτερα οξυμμένα προβλήματα.

Εικόνα 3.12 Σύγκριση Ευρώπης με άλλες ηπείρους

	Decreased	Increased	Present level	Don't know/ Refused
Global*	34%	21%	22%	22%
Oceania	26%	28%	41%	5%
Northern America	39%	23%	34%	4%
Latin America and the Carriibbean	39%	18%	30%	13%
Asia	29%	24%	18%	30%
Europe	52%	8%	30%	10%
Africa	40%	26%	21%	12%

Πηγή: (Gallup. “Europeans Most Negative Toward Immigration”)

Τα αποτελέσματα διαφοροποιούνται όμως στο εσωτερικό της ευρωπαϊκής ηπείρου. Η Βόρεια – Νότια – Ανατολική Ευρώπη εμφανίζουν ως κυρίαρχη τάση την επιθυμία για

μείωση των ροών, ενώ στη Δυτική Ευρώπη κυρίαρχη τάση είναι η διατήρηση των ίδιων επιπέδων ροών. Να σημειωθεί πως ένα 17% των ερωτώμενων στην Ανατολική Ευρώπη δεν γνώριζε / δεν επιθυμούσε να απαντήσει, ποσοστό πολύ μεγαλύτερο από τον υπόλοιπο ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Εικόνα 3.13 Διαφοροποιήσεις εντός της ευρωπαϊκής ηπείρου

	Europe	Western Europe	Northern Europe	Southern Europe	Eastern Europe
Present level	30%	45%	32%	30%	20%
Increased	8%	11%	8%	6%	6%
Decreased	52%	39%	56%	58%	56%
Don't know/ Refused	10%	5%	4%	6%	17%

Πηγή: (Gallup. “Europeans Most Negative Toward Immigration”)

Βασική παράμετρος της ανάλυσης, που πραγματοποιεί το Ινστιτούτο υπήρξε πως οι διαφοροποιήσεις στην Ευρώπη σχετίζονται και με το επίπεδο σπουδών των ερωτώμενων. Τα αποτελέσματα στην Ευρώπη καταδεικνύουν πως όσο ανώτερο το επίπεδο σπουδών τόσο περισσότερο αυξάνονται οι πιθανότητες να επιθυμούν οι ερωτώμενοι να διατηρηθεί σταθερό το επίπεδο ροών μετανάστευσης στις χώρες τους. Συνολικά, οι κάτοχοι πανεπιστημιακού τίτλου σπουδών εμφανίζονται διαιρεμένοι καθώς το 46% επιθυμεί μείωση του αριθμού μεταναστών και το άλλο 46% ευνοεί την αύξηση ή τη διατήρηση τους σε σταθερά επίπεδα. Αντίθετα, οι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας ή χαμηλότερης κατηγορίας εκπαίδευσης ευνοούν τη μείωση του αριθμού μεταναστών. Μοναδική εξαίρεση η Ανατολική Ευρώπη (Εικόνα 3.14) όπου οι απόφοιτοι πανεπιστημίων εμφανίζουν την υψηλότερη τάση να επιθυμούν μείωση των μεταναστών.

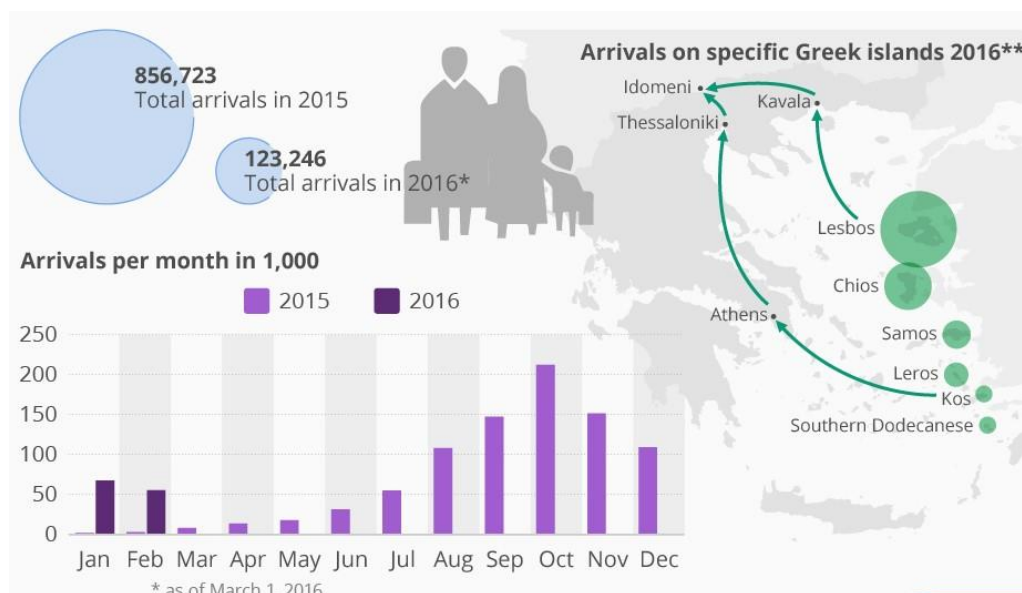
Εικόνα 3.14 Μετανάστευση και Επίπεδο Σπουδών

Eastern Europe	Primary or less	Secondary/Some tertiary	University
Present level	19%	20%	21%
Increased	7%	6%	6%
Decreased	46%	59%	61%
Don't know/ Refused	28%	15%	12%

Πηγή: (Gallup. “Europeans Most Negative Toward Immigration”)

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η αποτύπωση του τρόπου οι Έλληνες αντιμετωπίζουν την προσφυγική κρίση. Η σημασία της εξειδίκευσης σχετίζεται αφενός μεν γιατί το συγκεκριμένο κοινό είναι βασικός πυρήνας έρευνας της παρούσης εργασίας και αφετέρου γιατί η Ελλάδα αποτελεί το βασικό σημείο εισόδου των μεταναστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση και για τον λόγο αυτό έχει βρεθεί στο επίκεντρο συζήτησης για την προσφυγική κρίση.

Εικόνα 3.15 Αφίξεις προσφύγων στην Ελλάδα δια θαλάσσης μέσω Τουρκίας

Πηγή: (Statista. “Greece on the Frontline. Arrivals of refugees from Turkey by sea”. , 2016)

Βάσει του Αμερικανικού Ινστιτούτου για την Κοινή Γνώμη (σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε τον Μάιο και τον Ιούνιο του 2015, με δείγμα χιλίων ατόμων) η πλειοψηφία των Ελλήνων θεωρούν τις κοινότητες τους ένα μέρος που οι μετανάστες επιθυμούν να ζήσουν. Παρόλα αυτά, το 76% των ερωτώμενων επιθυμεί να μειωθεί ο αριθμός των μεταναστών που διαμένουν στην Ελλάδα, με το ποσοστό αυτό να είναι ελαφρώς μικρότερο από το αντίστοιχο που υπήρχε τον Ιούνιο του 2013 (82% του συνόλου). Η διαφοροποίηση αυτή έχει προέλθει από την αύξηση του ποσοστού που επιθυμεί ο αριθμός των μεταναστών να παραμείνει σταθερός (από 15% τον Ιούνιο του 2013 σε 21% τον ίδιο μήνα του 2015). Χαρακτηριστικό είναι πάντως πως μόλις 2% των ερωτώμενων επιθυμούν να αυξηθεί ο αριθμός αυτός.

Εικόνα 3.16 Επιθυμία αύξησης – μείωσης του αριθμού μεταναστών στην Ελλάδα

	June 2013	May-June 2015
Kept at present level	15%	21%
Increased	1%	2%
Decreased	82%	76%

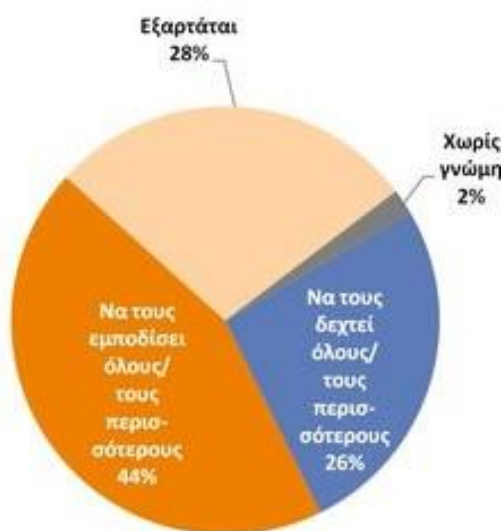
Πηγή: (Gallup “Most Greeks See Immigration as a Bad Thing for Their Country”, 2016)

Οι Έλληνες σε 45% αντιμετωπίζουν κυρίως αρνητικά τους μετανάστες που ζουν στη χώρα τους, ενώ το 29% κυρίως θετικά. Ένα 18% δεν βλέπει ούτε θετικά, ούτε αρνητικά το φαινόμενο, ενώ το 7% βλέπουν και θετικά και αρνητικά τους μετανάστες στην Ελλάδα. Βασική παραδοχή των ερωτώμενων (σε ποσοστό 80%) είναι πως όταν απαντάνε στις ερωτήσεις περί μετανάστευσης δεν έχουν σαφή εικόνα του κύματος προσφύγων από τη Συρία – Αφγανιστάν – Ιράκ, αλλά γνωρίζουν κάποιον μετανάστη που ήδη ζει και εργάζεται στη χώρα.

Επιπρόσθετη πληροφόρηση υπάρχει διαθέσιμη μέσω του «Πολιτικού Βαρόμετρου» που δημοσιεύει η εταιρεία Public Issue. Στις πλέον πρόσφατες μετρήσεις προκύπτει

ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων επιθυμούν μία ελληνική στάση που θα εμποδίζει όλους ή τους περισσότερους πρόσφυγες που επιθυμούν να εισέλθουν στη χώρα. Το 28% των ερωτώμενων επιθυμεί είτε να δεχτεί, είτε να εμποδίσει την εισροή βάσει προϋποθέσεων, ενώ μόλις το 26% είναι ξεκάθαρα υπέρ της αποδοχής τους.

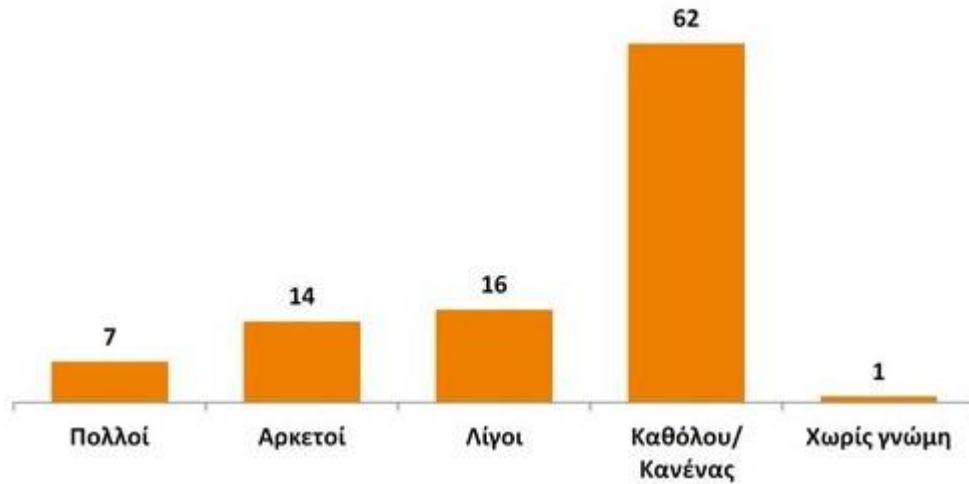
Εικόνα 3.17 Επιθυμητή στάση της Ελλάδας απέναντι στους πρόσφυγες

Πηγή: (Public Issue, 2016)

Τα αποτελέσματα αυτά προκύπτουν την ώρα που η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων δεν έχει επηρεαστεί από την εισροή προσφύγων, τουλάχιστον όχι σε επίπεδο «υποβάθμισης» της περιοχής που ζουν. Το 62% δηλώνουν πως στην περιοχή που ζουν δεν υπάρχουν πρόσφυγες, ενώ το 16% πως υπάρχουν λίγοι. Μόλις το 21% δηλώνουν πως στην περιοχή τους υπάρχουν αρκετοί ή πολλοί πρόσφυγες. Συμπληρωματικά ως προς αυτό, με βάση την ίδια έρευνα το 70% των ερωτώμενων πιστεύει ότι η μόνιμη εγκατάσταση προσφύγων στην περιοχή που διαμένει θα δημιουργούσε ή μάλλον θα δημιουργούσε προβλήματα, ενώ μόλις το 28% πιστεύει ότι δεν θα δημιουργούνταν προβλήματα.

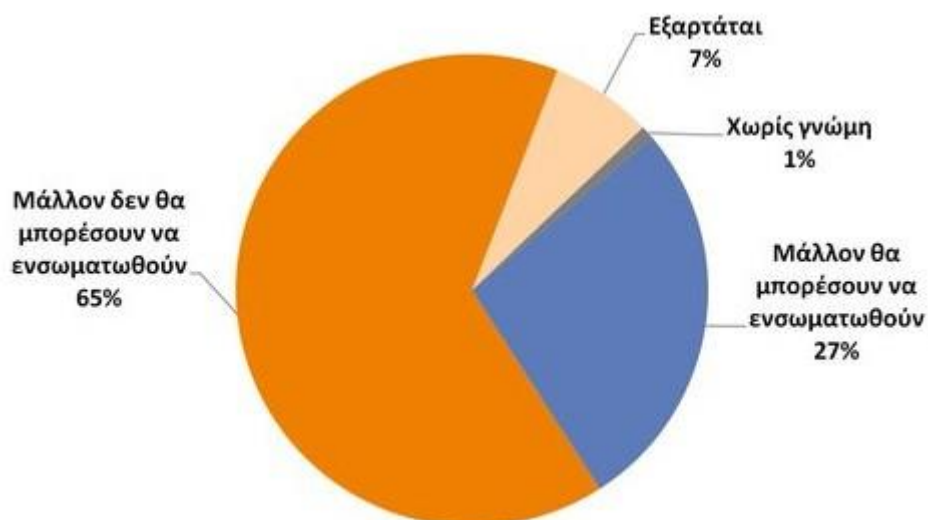
Εικόνα 3.18 Πόσοι πρόσφυγες υπάρχουν στην περιοχή που ζείτε

Πηγή: ((Public Issue, 2016)

Σε αντίστοιχη έρευνα τον Απρίλιο του 2016 η ελληνική κοινή γνώμη φαίνεται πεπεισμένη ότι οι πρόσφυγες δεν θα μπορέσουν να ενσωματωθούν (σε ποσοστό 65%), ένα μικρό ποσοστό (της τάξεως του 7%) θεωρεί πως οι συνθήκες θα καθορίσουν τον τελικό βαθμό ενσωμάτωσης, ενώ μόλις ένα 27% δηλώνει πεπεισμένο ότι υπάρχει δυνατότητα ενσωμάτωσης των προσφύγων.

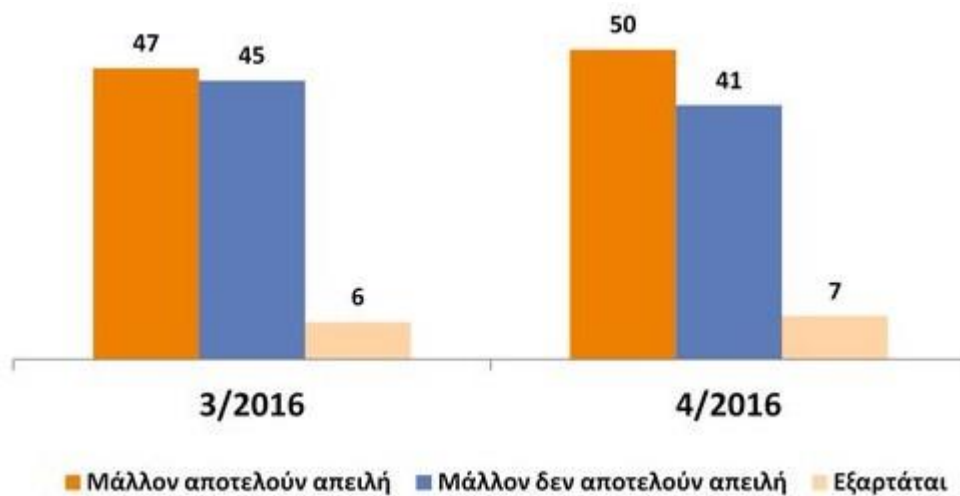
Εικόνα 3.19 Δυνατότητα ενσωμάτωσης των προσφύγων

Πηγή: (Public Issue, 2016)

Τα στοιχεία αυτά σε συνδυασμό με το γεγονός πως εμφανίζεται ως (πρόσκαιρη τουλάχιστον) τάση η αντιμετώπιση των προσφύγων ως εν δυνάμει απειλή για την ασφάλεια της Ελλάδας, συνθέτουν ένα περίπλοκο παζλ στο οποίο ενσωματώνονται στοιχεία ελλιπούς εμπειρίας (οι ερωτώμενοι απαντούν με βάση εικασίες και πεποιθήσεις, παρά γιατί έχουν γνώση της πραγματικής κατάστασης και των συνεπειών της), καθώς και ανασφάλειας.

Εικόνα 3.20 Αποτελούν οι πρόσφυγες απειλή για την ασφάλεια της Ελλάδας;

Πηγή: (Public Issue, 2016)

Για να μην αδικούμε τους Έλληνες ερωτώμενους, θα πρέπει στα αποτελέσματα που προκύπτουν να συνυπολογιστεί και η ανασφάλεια που αισθάνονται απέναντι στο πολιτικό τους σύστημα. Ο τρόπος που αυτό διαχειρίστηκε την οικονομική κρίση, η αδυναμία αποτελεσματικής αντιμετώπισης της και ο η εκμετάλλευση του προβλήματος για λόγους ψηφοθηρικούς, έχουν από κοινού διαμορφώσει δυσπιστία στους πολίτες σχετικά με το κατά πόσο μαθαίνουν την αλήθεια για το πρόβλημα (στην περίπτωση αυτή το προσφυγικό) και για το αν θα κληθούν εκ νέου να επωμιστούν το βάρος (χρηματοοικονομικό τουλάχιστον) αντιμετώπισης της προσφυγικής κρίσης.

Στο σημείο αυτό ακριβώς έγκειται και η πρόκληση για την Ευρωπαϊκή Ένωση να συνθέσει τις συχνά αντικρουόμενες απόψεις που δημιουργούνται τόσο μεταξύ κρατών, όσο και μεταξύ πολιτών εντός του ίδιου κράτους. Ειδικά τη στιγμή που η έξοδος από την κρίση στην περιοχή της Μέσης Ανατολής δεν φαίνεται να οδεύει προς λύση και η Ε.Ε. δεν διαθέτει ήδη δομημένα εργαλεία χειρισμού των προσφυγικών ροών.

Τα ανωτέρω στοιχεία αναπόφευκτα γεννούν το ερώτημα για το ποιες θα ήταν οι απαντήσεις των ερωτώμενων αν δεν γνώριζαν τη θέση στην οποία θα μπορούσαν να

βρεθούν οι ίδιοι. Τα ίδια φυσικά πρόσωπα θα έδιναν τις ίδιες απαντήσεις από τη θέση του πρόσφυγα ή του οικονομικού μετανάστη; Η φιλοσοφική θεώρηση του Rawls και το Πέπλο της Άγνοιας θα χρησιμοποιηθούν στις ενότητες που ακολουθούν για να φωτίσουν τα ερωτήματα αυτά.

Κεφάλαιο 4

Μεθοδολογία και δείγμα

4.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό, θα παρουσιαστεί η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στην εργασία, τα ερωτηματολόγια που αναπτύχθηκαν, οι ομάδες στις οποίες απευθύνθηκε καθώς και τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά.

Στην εργασία επιχειρήσαμε να προσαρμόσουμε τη Θεωρία της Δικαιοσύνης του **J. Rawls** σε μία σύγχρονη κοινωνία και ένα σύγχρονο και παράλληλα καίριο ζήτημα, το μεταναστευτικό. Ο ευρωπαϊκός χώρος σε βάθος χρόνου έχει αποτελέσει προορισμό και χώρο υποδοχής για πλήθος μεταναστών, ενώ ταυτόχρονα έχουν παρατηρηθεί και μεταναστευτικές ροές στο εσωτερικό του, από μια ευρωπαϊκή χώρα σε μια άλλη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα και στο παρελθόν και σήμερα, η Ελλάδα. Στόχος της εργασίας είναι να εξετάσουμε πώς, άνθρωποι που έχουν βιώσει τη μετανάστευση είτε ως μετανάστες είτε ως αποδέκτες, αντιμετωπίζουν το ζήτημα αυτό, με ποια κριτήρια και ποιους τρόπους διαχείρισής του θεωρούν ως ιδανικότερους κατά τρόπο όσο το δυνατόν περισσότερο αντικειμενικό.

Κατά τη διάρκεια σύνταξης των ερωτηματολογίων, διενέργειας των συνεντεύξεων και ανάλυσης των αποτελεσμάτων, υπήρχε ως βασική αρχή η υπόθεση ότι η διαίσθηση της ισότητας **εμπεριέχει την ιδέα ότι κανείς δεν "αξίζει" τα ιδιαίτερα ταλέντα με τα οποία είναι προικισμένος**. Στην περίπτωση της παρούσης έρευνας, η ιδέα αυτή μεταφράστηκε με την υπόθεση **ότι όσοι σκεφτούν με βάση το πέπλο της άγνοιας θα ξεκινήσουν με την ιδέα ότι κανείς δεν "αξίζει" την χώρα στην οποία έχει γεννηθεί, ότι αυτό είναι θέμα τύχης**, οπότε θα αναγνωρίσει ότι είναι θεμιτό να του ζητηθεί να "μπει στη θέση του άλλου".

4.2 Κατηγορίες ερωτωμένων

Τα ερωτηματολόγια απευθύνονται σε **έξι διαφορετικές ομάδες ατόμων**, έχοντας ως στόχο την αποτύπωση και την αντιδιαστολή απόψεων πάνω στο μεταναστευτικό, ανθρώπων που γνωρίζουν ίδια εμπειρία το ζήτημα και ανθρώπων που το βίωσαν μόνο ως θεατές. **Το πρώτο ερωτηματολόγιο απευθύνεται σε Έλληνες, κατοίκους Ελλάδας.** Για την Ελλάδα το μεταναστευτικό δεν είναι ένα άγνωστο ζήτημα. Από τη μία πλευρά, οι Έλληνες έχουν ιστορική μνήμη της προσφυγιάς, μιας και μεγάλη μερίδα αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα μεταναστεύοντας. Επίσης, η οικονομική κρίση των τελευταίων ετών δημιούργησε για την Ελλάδα ένα νέο κύμα μετανάστευσης προς άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Από την άλλη πλευρά, η χώρα μας τόσο στο παρελθόν όσο και σήμερα, αποτελεί χώρα υποδοχής για πλήθος μεταναστών. Με βάση τα παραπάνω, το ελληνικό κοινό φαίνεται να είναι ένα κοινό το οποίο έχει έστω τις στοιχειώδεις γνώσεις για το μεταναστευτικό. Αυτό που προσδοκούμε είναι να απαντήσουν οι συμμετέχοντες έχοντας κατά νου τη μετανάστευση όχι μόνο ως ευκαιρία για τους ίδιους, αλλά και ως φαινόμενο που λαμβάνει χώρα αυτή τη στιγμή και που πιθανώς επηρεάζει τη ζωή τους.

Το δεύτερο ερωτηματολόγιο απευθύνεται στο διεθνές κοινό υπό το πέπλο της άγνοιας. Δημιουργήθηκε μια ανεξάρτητη ομάδα που θα κάνει χρήση αποκλειστικά και μόνο του νοητικού κατασκευάσματος του πέπλου της άγνοιας, όπως υπαγορεύεται από τη Θεωρία της Δικαιοσύνης του J. Rawls. Άνθρωποι διαφορετικής προέλευσης θα κληθούν να φανταστούν πως βρίσκονται σε μία ασταθή χώρα εκτός Ε.Ε. και ενδεχομένως στο μέλλον χρειαστεί να μετακινηθούν είτε ως μετανάστες είτε ως πρόσφυγες.

Το τρίτο ερωτηματολόγιο κατασκευάστηκε για τον απόδημο ελληνισμό και συγκεκριμένα για τους **μετανάστες πρώτης γενιάς.** Πρόκειται για Έλληνες που στο παρελθόν αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη γενέτειρά τους και να βρεθούν ως μετανάστες σε μία άλλη χώρα. Ανήκουν στην κατηγορία εκείνη των ανθρώπων που έχουν εμπειρική γνώση του ζητήματος. Θεωρήθηκε λοιπόν ενδιαφέρον να αποτυπωθεί η γνώμη ανθρώπων που έχουν βιώματα μετανάστευσης και να ελεγχθεί

κατά πόσο τα προσωπικά τους βιώματα και η πιθανή συναισθηματική τους φόρτιση εξακολουθούν να επηρεάζουν τις απόψεις τους.

Εν συνεχεία, **το τέταρτο ερωτηματολόγιο, απευθύνεται σε Έλληνες νέο - μετανάστες.** Πρόκειται για μετανάστες νέας γενιάς, οι οποίοι προέκυψαν κατά τα τελευταία χρόνια κυρίως, ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης που μαστίζει τη χώρα. Η ομάδα αυτή έχει πολύ πρόσφατη την εμπειρική γνώση του μεταναστευτικού ζητήματος. Επιπλέον, μεταφέρει μαζί της την αντιμετώπιση που εισέπραξε στη νέα χώρα στην οποία μετανάστευσε. Θα ελέγξουμε μέσα από τα ερωτηματολόγια αν αυτό απεικονίζεται και μέσα στις απαντήσεις που θα συλλεγούν και με ποιο τρόπο συμβαίνει αυτό.

Το πέμπτο ερωτηματολόγιο απευθύνεται σε πρόσφυγες και μετανάστες. Πρόκειται για ανθρώπους που βρέθηκαν πρόσφατα εντός ευρωπαϊκών συνόρων, είτε αναζητώντας ασφάλεια, είτε ένα καλύτερο μέλλον. Δεν κάνουμε διάκριση σε αυτές τις δύο κατηγορίες γιατί δεν καθίσταται πάντα σαφής η αιτία μετανάστευσης. Δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε την ομάδα αυτή, καθώς όντας «οι άμεσα ενδιαφερόμενοι» του μεταναστευτικού ζητήματος βρίσκονται στην επικαιρότητα. Ως γνώστες των δυσκολιών της μετανάστευσης αλλά και ως αντιμετώποι με την πραγματικότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι απαντήσεις τους θα προσφέρουν ενδιαφέροντα στοιχεία προς αξιοποίηση.

Τέλος, **το έκτο ερωτηματολόγιο, απευθύνεται στην ομάδα ελέγχου.** Πρόκειται για ένα **τυχαίο δείγμα ανθρώπων** που συμμετείχαν στην έρευνα και ανήκουν σε μία από τις τρεις παρακάτω ομάδες: Α) Έλληνες κάτοικοι Ελλάδας, Β) Νέο-μετανάστες Γ) Μετανάστες πρώτης γενιάς. Οι άνθρωποι αυτοί κλήθηκαν να απαντήσουν σε δύο ερωτηματολόγια. Το πρώτο αφορούσε τις ερωτήσεις της κατηγορίας στην οποία ανήκαν (Έλληνες κάτοικοι Ελλάδας, Μετανάστες πρώτης γενιάς, Νέο-μετανάστες) και το δεύτερο στο πέπλο της άγνοιας. Η ομάδα αυτή δημιουργήθηκε κυρίως για να παρατηρήσουμε τις μεταβολές στις απαντήσεις ίδιων ανθρώπων πριν και μετά το πέπλο. Το αποτέλεσμα θα αξιοποιηθεί για να διαπιστώσουμε αν όντως τα άτομα μετακινούνται από τη μία κατάσταση στην άλλη και δίνουν απαντήσεις αμερόληπτα.

4.3 Δυσκολίες Προσέγγισης και Μεθοδολογική Αντιμετώπιση

Ένα από τα βασικά διλήμματα που έπρεπε να αντιμετωπιστούν είχε να κάνει με το πώς μπορεί να προσεγγιστεί πειραματικά, μέσω εμπειρικής έρευνας, ένα θεωρητικό κατασκεύασμα που έρχεται να υπηρετήσει φιλοσοφικά ζητήματα και όχι πρακτικά. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού, επιλέχτηκε η δημιουργία ερωτηματολογίων που να αποτυπώνουν με τρόπο κοινό, απόψεις διαφορετικών ομάδων κοινού πάνω στο ζήτημα της μετανάστευσης και εν συνεχεία ο στατιστικός έλεγχος των αποτελεσμάτων με μη – παραμετρικούς ελέγχους υποθέσεων, για να εντοπιστούν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των διαφορετικών ομάδων ερωτώμενων.

Τα ερωτηματολόγια απευθύνθηκαν σε διαφορετικές ομάδες ερωτώμενων, προκειμένου να υπάρξουν διαφορετικοί έλεγχοι και υπάρξουν συμπεράσματα ως προς τα αν τα άτομα που τίθενται υπό το πέπλο της άγνοιας, αλλάζουν (και σε ποιο βαθμό) αντιλήψεις. Κατά τη σύνταξη των ερωτηματολογίων αναδείχθηκαν προβλήματα αναφορικά με τα αποτελέσματα που θα προκύψουν από αυτά. Για παράδειγμα, καταγράφηκαν δυσκολίες στη μέτρηση και αφαίρεση της επίδρασης που τυχόν ασκεί η λανθάνουσα ψυχολογική πίεση στον ερωτώμενο να μην εμφανίσει μεγάλες αποκλίσεις ακριβώς διότι πιθανόν να επιθυμεί να εμφανιστεί αμερόληπτος και δίκαιος έτσι κι αλλιώς - δηλαδή πριν περάσει πίσω από το πέπλο. Πανομοιότυπο πρόβλημα υφίσταται και με την αξιολόγηση της πιθανότητας να αντιλαμβάνεται ο ερωτώμενος το «πέπλο της άγνοιας» ως μία παρότρυνση να συμμορφωθεί προς μια πολιτικά ορθή στάση, όπως για παράδειγμα μια πιο ανεκτική στάση προς τους πρόσφυγες από αυτή που πράγματι έχει πριν μπει πίσω από το πέπλο.

Τα προβλήματα αυτά ενέχουν κινδύνους να αλλοιώσουν τα αποτελέσματα, οδηγώντας σε «προσαρμογή» εξαιτίας εξωγενούς πίεσης κι όχι ως αυθόρμητη στάση που έλαβε ο ερωτώμενος ως αφηρημένο ορθολογικό υποκείμενο. Σε κάθε περίπτωση, υπάρχει ο κίνδυνος "λήψης του ζητούμενου", δηλαδή του να οδηγηθεί η μελέτη στο να συμπεράνει κάπως ταυτολογικά ότι όταν οι άνθρωποι μπαίνουν πίσω από το πέπλο άγνοιας τείνουν να είναι αμερόληπτοι, έχοντας στην προκειμένη όμως περίπτωση ήδη ενσωματώσει το συμπέρασμα.

Η πλήρης μεθοδολογική επίλυση ενός τέτοιου ζητήματος θα ήταν αδύνατη στα πλαίσια της παρούσας διπλωματικής, τόσο από θεωρητικής, όσο και από στατιστικής πλευράς, καθώς τα ανωτέρω ζητήματα έχουν λάβει ιδιαίτερα εκτενούς διαλόγου από ακαδημαϊκούς πολλών κλάδων, χωρίς να έχει διαμορφωθεί μέχρι σήμερα μία κοινά αποδεκτή λύση. Για τον περιορισμό όμως των ανωτέρω επιχειρήθηκε η κατάλληλη διαμόρφωση του ερωτηματολογίου.

Πρώτον, για να μην καταλάβουν οι ερωτώμενοι ποια είναι η επιθυμητή «πολιτική στάση» από πλευράς ερωτηματολογίου ακολουθήθηκε μία πρωτότυπη προσέγγιση. Κάθε μία από τις ομάδες ερωτώμενων κλήθηκε να απαντήσει σε ένα μόνο ερωτηματολόγιο (πλην της ομάδας ελέγχου), ώστε να αποφευχθεί το ενδεχόμενο του «να καταλάβουν οι ερωτώμενοι ποιο είναι το ζητούμενο» και να αλλάξουν στάση «υπό το πέπλο της άγνοιας». Έτσι άλλες ομάδες απαντούν για την άποψη τους επί του προσφυγικού με βάση την παρούσα τους θέση σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό σύνολο (τέσσερις ομάδες ερωτώμενων), μία ομάδα απαντά με βάση το πέπλο της άγνοιας και τέλος μόνο μία ομάδα απαντά και με βάση την παρούσα της κατάσταση και υπό το πέπλο της άγνοιας. με τον τρόπο αυτό επιχειρήθηκε να περιοριστεί το φαινόμενο του να εκληφθεί το πέπλο της άγνοιας ως μία κατάσταση στην οποία οι ερωτώμενοι καλούνται να δουν το υπό εξέταση ζήτημα μέσα «από τα μάτια» των προσφύγων και των μεταναστών.

Δεύτερον, σε συνέχεια των ανωτέρω επιλέχθηκαν με προσοχή οι ομάδες ερωτώμενων προκειμένου να διερευνηθεί αν η υπάρχουσα θέση τους, επηρεάζει τις απαντήσεις τους. Για παράδειγμα υπάρχουν τρεις διαφορετικές κατηγορίες ερωτώμενων προερχόμενες από το ελληνικό περιβάλλον – κουλτούρα: α) Έλληνες που είναι κάτοικοι της Ελλάδας, β) Έλληνες που έχουν μεταναστεύσει στο εξωτερικό πολλά χρόνια πριν (τη δεκαετία του 1960 κυρίως) και γ) νέο – μετανάστες, Έλληνες που λόγω οικονομικής κρίσης μετανάστευσαν στο εξωτερικό προς αναζήτηση εργασίας. Μέσω της διαδικασίας αυτής, επιχειρείται η εν μέρει «προσωποποίηση» των απαντήσεων, με βάση τη θέση / κατάσταση του καθενός. Προσδοκάται ότι οι Έλληνες που έχουν μεταναστεύσει (απόδημος ελληνισμός και νέο - μετανάστες), καθώς και πρόσφυγες / μετανάστες να απαντήσουν έχοντας κατά νου ως μετανάστευση «τη δική τους εμπειρία» του να έχουν την ευκαιρία να αναζητήσουν μία καλύτερη ζωή μακριά από τη φυσική τους πατρίδα. Αντιθέτως, οι Έλληνες που

ζουν στην Ελλάδα προσδοκείται να απαντήσουν έχοντας κατά νου τη μετανάστευση όχι μόνο ως ευκαιρία για τους ίδιους, αλλά και ως φαινόμενο που λαμβάνει χώρα αυτή τη στιγμή και που πιθανώς επηρεάζει τη ζωή τους.

Τρίτον, ενσωματώθηκε μία έκτη ομάδα, η ομάδα ελέγχου (που απαντά αρχικά με βάση την υπάρχουσα θέση της και εν συνεχεία υπό το πέπλο της άγνοιας) για να διαπιστωθεί αν υπάρχει «ψυχολογική πίεση» προς την κατεύθυνση του να δοθεί μία «πολιτικά ορθή» απάντηση. Ουσιαστικά εξετάζεται αν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις απαντήσεις όταν δεν υπάρχει το πέπλο της άγνοιας και όταν υπάρχει μεταξύ της ομάδας ελέγχου (που απαντά και στα δύο ερωτηματολόγια) και του υπόλοιπου δείγματος (που απαντά μόνο σε ένα ερωτηματολόγιο). Αν δεν υφίστανται στατιστικά σημαντικές διαφορές, τότε διαμορφώνεται σημαντικό πεδίο συζήτησης περί πρακτικής εφαρμογής της θεωρίας, καθώς θα έχει επαληθευτεί στατιστικά με δύο διαφορετικές ομάδες ελέγχου. Αν υφίστανται στατιστικά σημαντικές διαφορές, τότε γεννάται το ερώτημα του κατά πόσο το πέπλο της άγνοιας, ως νοητική κατασκευή, μπορεί να εφαρμοστεί πρακτικά.

Τέταρτον, οι κατηγορίες ερωτώμενων που επιλέχτηκαν αποτελούν ένα ενιαίο δείγμα, αλλά παράλληλα αποτυπώνουν τις απόψεις διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων, με βάση τα υπάρχοντα βιώματα και τις εμπειρίες τους για το ζήτημα. Η κάθε μία από τις ομάδες αυτές ελέγχθηκε αν αποτελεί ένα ενιαίο «γκρουπ», καθώς και το αν παρουσιάζει στατιστικά σημαντικές διαφορές στον τρόπο που δόθηκαν οι απαντήσεις μεταξύ των ομάδων. Η ύπαρξη στατιστικά σημαντικών διαφορών, αποτελεί το έναυσμα αναζήτησης ως προς το τι δημιουργεί τη διαφοροποίηση (όπως για παράδειγμα το ενδεχόμενο να έχουν υπάρξει οι ίδιοι, οι ερωτώμενοι, μετανάστες στο παρελθόν), καθώς και προς ποια κατεύθυνση διαμορφώνονται οι απαντήσεις τους. Πιο συγκεκριμένα δηλαδή ο στόχος είναι να εντοπιστεί αν υπάρχει κάποια ομάδα ερωτώμενων που πλησιάζει πιο κοντά στην ομάδα που απαντά υπό το πέπλο της άγνοιας.

4.4 Δομή Ερωτηματολογίου

Για τους σκοπούς της έρευνας συντάχθηκαν πέντε ερωτηματολόγια, ένα για καθεμία από τις κατηγορίες ερωτώμενων (α) Έλληνες, κατοίκους της Ελλάδας, β) Διεθνές κοινό, υπό το πέπλο της άγνοιας, γ) Απόδημος ελληνισμός - 1^{ης} γενιάς μετανάστες, δ) Νέο-μετανάστες, ε) Πρόσφυγες και μετανάστες και στ) Ομάδα ελέγχου). Το πρώτο από αυτά αποτελείται από έντεκα ερωτήσεις (καθώς μία ερώτηση είναι σταθερά – η χώρα κατοικίας), ενώ τα υπόλοιπα από δώδεκα. Υπολογίσαμε πως για να συμπληρωθούν απαιτούνταν περίπου δέκα λεπτά. Για την ασφάλεια των συμμετεχόντων τηρήθηκε η πλήρης ανωνυμία τους.

Για την ασφάλεια των αποτελεσμάτων, ορίσαμε και μία έκτη ομάδα, την οποία και ονομάσαμε «Ομάδα ελέγχου». Σε αυτή συμμετείχε ένα τυχαίο δείγμα από όλες τις προηγούμενες ομάδες, με τη διαφορά όμως ότι οι συμμετέχοντες απάντησαν στο ερωτηματολόγιο της κατηγορίας τους και επιπροσθέτως στο ερωτηματολόγιο υπό το πέπλο της άγνοιας. Αυτό έγινε για να συλλέξουμε ένα δείγμα ελέγχου, με βάση το οποίο θα μπορέσουμε να εξετάσουμε την πιθανή τυχαιότητα των απαντήσεων.

Η **πρώτη ερώτηση** γίνεται στα πλαίσια συλλογής δημογραφικών στοιχείων και αφορά τη **χώρα προέλευσης** των ερωτωμένων. Πρόκειται για μια ερώτηση κοινή σε όλες τις ομάδες έρευνας, εκτός από την πρώτη, η οποία αφορά ούτως ή άλλως σε Έλληνες, κατοίκους Ελλάδας, οπότε θα ήταν περιττή. Συνεχίζοντας με τα δημογραφικά στοιχεία και στη **δεύτερη ερώτηση** εξετάζουμε το **επίπεδο σπουδών**. Έχει γίνει διαχωρισμός των σπουδών ανά επίπεδο σε: α) δευτεροβάθμια εκπαίδευση, β) μετα-δευτεροβάθμια εκπαίδευση, γ) τριτοβάθμια εκπαίδευση, δ)άλλο. Εν συνεχεία στην **τρίτη ερώτηση**, πραγματοποιείται εστίαση στο **πεδίο των σπουδών**, το οποίο και διακρίνουμε σε: α) Ανθρωπιστικές επιστήμες, β) Επιστήμες υγείας, γ) Φυσικές επιστήμες, δ) Οικονομικές επιστήμες, ε) Τεχνολογικές επιστήμες και στ) Άλλο. Στην **τέταρτη ερώτηση** εξετάζεται η **ηλικιακή ομάδα** στην οποία ανήκει ο κάθε ερωτώμενος, την οποία διακρίνουμε σε Α) 25-35, Β) 36-50, Γ) άνω των 51 ενώ στην **πέμπτη ερώτηση** το **φύλο**: α) άνδρας β) γυναίκα. Τέλος στην **έκτη ερώτηση** καλούνται οι συμμετέχοντες να κατηγοριοποιήσουν τους εαυτούς τους με βάση τα **εισοδηματικά τους κριτήρια** σε: α) 0€ – 10.000€ ετησίως, β)10.000€ - 20.000€, γ) 20.000€ και άνω.

Εμβαθύνοντας στο προσφυγικό ζήτημα, στο ερωτηματολόγιο Α, το οποίο απευθύνεται σε Έλληνες, κατοίκους Ελλάδας, η πρώτη ερώτηση εξετάζει τα **συναισθήματα που δημιουργούνται** μέσα από τις εικόνες που προβάλλονται εξετάζοντας επιπλέον το μέγεθος και την ένταση των συναισθημάτων. Στη συνέχεια, εξετάζεται αν η **εισροή μεταναστών και προσφύγων** πρέπει να πραγματοποιείται με **αυστηρούς ελέγχους και διαδικασίες**, πράγμα που μπορεί να σημαίνει ακόμα και μακροχρόνια κράτηση σε χώρους υποδοχής. Στην επόμενη ερώτηση, οι ερωτηθέντες καλούνται να απαντήσουν αν θεωρούν την εισροή μεταναστών και προσφύγων **απειλή για την ασφάλεια** των κατοίκων. Στην ένατη στο σύνολο ερώτηση ζητάται η γνώμη των συμμετεχόντων σχετικά με το αν **πρέπει να δίνονται ευκαιρίες ενσωμάτωσης** στις τοπικές κοινωνίες στους μετανάστες και τους πρόσφυγες. Στη δέκατη ερώτηση, εξετάζεται κατά πόσο η μετανάστευση και το προσφυγικό, αποτελούν «ζήτημα» της χώρας υποδοχής ή μέρος ενός ευρύτερου «ζητήματος» της ΕΕ που απαιτεί συλλογική αντιμετώπιση και τέλος στην ενδέκατη ερώτηση διερευνάται **αν τα κράτη της ΕΕ πρέπει από δημογραφικής και πολιτισμικής πλευράς να έχουν εθνικό ή πολυεθνικό χαρακτήρα.**

Στο ερωτηματολόγιο Β, εντός του οποίου εισάγεται η έννοια του πέπλου της άγνοιας, επαναλαμβάνονται οι έξι δημογραφικές ερωτήσεις, ενώ στη συνέχεια επαναλαμβάνονται οι ίδιες ερωτήσεις με την ομάδα Α, προϋποθέτοντας πριν απαντηθούν οι ερωτήσεις να υποτεθεί το ενδεχόμενο μετανάστευσης ή μετακίνησης σε κάποια άγνωστη χώρα, υπό άγνωστες συνθήκες. Ακριβώς ίδιες ερωτήσεις και στο ερωτηματολόγιο Γ, το οποίο απευθύνεται αποκλειστικά σε Έλληνες μετανάστες πρώτης γενιάς.

Στο ερωτηματολόγιο Δ, η διαφοροποίηση έγκειται στο γεγονός ότι απευθύνεται σε νεο-μετανάστες απευθύνοντάς τους ερωτήσεις σε προσωπικό επίπεδο με αφορμή την πρόσφατη εμπειρία τους. Μετά τις πρώτες επτά ερωτήσεις που είναι όμοιες με τα προηγούμενα ερωτηματολόγια, στην ερώτηση οκτώ εξετάζεται αν οι ίδιοι κατά το στάδιο της μετανάστευσής τους στο εξωτερικό, θα συμφωνούσαν ή θα διαφωνούσαν σε μία διαδικασία που θα περιλάμβανε αυστηρούς ελέγχους, ακόμα και κράτηση σε χώρους υποδοχής για το «καλό» της χώρας υποδοχής. Στην ένατη ερώτηση, διερευνάται αν θεωρούν οι ίδιοι ότι η μετανάστευσή τους στο εξωτερικό αποτέλεσε απειλή για τους κατοίκους των χωρών υποδοχής. Οι τρεις τελευταίες ερωτήσεις δεν

διαφοροποιούνται σε κάτι από τις αντίστοιχες των προηγούμενων ερωτηματολογίων. Το πέμπτο ερωτηματολόγιο αποτελεί έρευνα πεδίου, εστιάζοντας σε μία υπαρκτή και επίκαιρη ομάδα προσφύγων. Οι ερωτήσεις δεν διαφοροποιούνται, αλλά απευθύνονται σε προσωπικό επίπεδο στους άμεσα ενδιαφερόμενους, την ομάδα δηλαδή των μεταναστών και των προσφύγων που βρέθηκαν στη χώρα μας. Και τέλος, το έκτο ερωτηματολόγιο, ουσιαστικά αποτελεί ένα συνονθύλευμα των τριών ερωτηματολογίων (Α,Γ,Δ) με το ερωτηματολόγιο Β υπό το πέπλο της άγνοιας.

4.5 Μεθοδολογία

Για τη στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων πραγματοποιήθηκαν δύο κατηγορίες ανάλυσης: α) Έλεγχοι Καλής Προσαρμογής και β) Έλεγχοι Αξιοπιστίας. Η πρώτη κατηγορία ελέγχων αφορά τον έλεγχο του αν το δείγμα ακολουθεί την κανονική κατανομή, ενώ η δεύτερη κατηγορία ελέγχων μελετά το κατά πόσο τα αποτελέσματα που προκύπτουν εμπίπτουν σε στατιστικά αποδεκτά επίπεδα αξιοπιστίας. Τέλος, για την μελέτη των καθαυτών αποτελεσμάτων πραγματοποιήθηκε: α) Έλεγχος Διαμέσου και β) ο Έλεγχος Kruskal – Wallis.

Όσον αφορά τον Έλεγχο Καλής Προσαρμογής, πρέπει να γνωρίζουμε ότι ένα από τα σημαντικότερα στατιστικά προβλήματα αποτελεί ο καθορισμός του εάν το τυχαίο δείγμα που έχει στη διάθεση του ο ερευνητής προέρχεται από κάποια συγκεκριμένη κατανομή. Η σημαντικότητα του να γνωρίζει ο ερευνητής το αν το δείγμα του ακολουθεί κάποια συγκεκριμένη κατανομή έγκειται στο γεγονός πως ανάλογα την κατανομή υπάρχουν διαφορετικοί έλεγχοι και διαφορετικά εργαλεία που θα πρέπει να χρησιμοποιήσει. Οι περισσότεροι έλεγχοι που χρησιμοποιούνται, γίνονται με την προϋπόθεση ότι το δείγμα προέρχεται από κανονικό πληθυσμό. Η χρήση ελέγχου για δείγμα με διαφορετική κατανομή από αυτή για την οποία ο έλεγχος δημιουργήθηκε οδηγεί σε p – value που δεν είναι ακριβές.

Τα συνηθισμένα στατιστικά μεγέθη (μέσος, διάμεσος, διακύμανση, διασπορά κλπ), μπορεί να παρέχουν αξιόπιστες πληροφορίες για το δείγμα, αλλά δεν παρέχουν

επαρκείς ενδείξεις αν αυτό ακολουθεί κάποια συγκεκριμένη κατανομή. Περιγράφουν χαρακτηριστικά ενός πληθυσμού και δεν μπορούν να αποτυπώσουν το αν οι διαφορές του εν λόγω πληθυσμού με έναν άλλο που ακολουθεί κάποια συγκεκριμένη κατανομή, έχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές. Υποθέσεις αυτής της μορφής μπορούν αν ελεγχθούν με ελέγχους σχεδιασμένους να συγκρίνουν το δείγμα με το τύπο του δείγματος που θα υπήρχε αν κάποια συνάρτηση κατανομής προσαρμοζόταν στα δεδομένα του δείγματος.

Οι έλεγχοι για τον προσδιορισμό του εάν το δείγμα ακολουθεί κάποια συγκεκριμένη κατανομή, ονομάζονται «έλεγχοι καλής προσαρμογής» και χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: α) τους εμπειρικούς που βασίζονται σε γραφήματα (P-P και Q-Q plots) τα οποία παρέχουν εποπτική εικόνα για τα δεδομένα και σε β) ελέγχους όπως τα τεστ χ^2 , Kolmogorov – Smirnov και Shapiro – Wilk. Οι εμπειρικοί έλεγχοι αν και χρησιμοποιούνται ακόμα, αποτελούν κυρίως βοηθητικό εργαλείο αφού η γραφική απεικόνιση παρέχει σαφή στοιχεία σε περιπτώσεις που το αποτέλεσμα είναι ξεκάθαρο, αλλά σε οριακές περιπτώσεις δεν μπορεί να βασιστεί ο ερευνητής αποκλειστικά σε αυτές. Ως εκ τούτου το βάρος έχει πέσει στα στατιστικά εργαλεία – ελέγχους που παρέχουν συγκρίσιμα και ακριβή αποτελέσματα.

Από τους ελέγχους που αναφέρθηκαν ανωτέρω, καθένας από αυτούς εμφανίζει τις δικές του δυνάμεις και αδυναμίες, οπότε και έγκειται στην κρίση του ερευνητή να επιλέξει αυτόν που θεωρεί κατάλληλο για το δείγμα που έχει στη διάθεση του. Ο έλεγχος Kolmogorov – Smirnov καλύπτει μόνο τις περιπτώσεις στις οποίες η συνάρτηση κατανομής που υποθέτουμε είναι εξ ολοκλήρου ορισμένη, δηλαδή όταν δεν υπάρχουν άγνωστες παράμετροι που πρέπει να εκτιμηθούν με βάση το δείγμα. Αντίθετα ο έλεγχος χ^2 είναι περισσότερο ευέλικτος και επιτρέπει την εκτίμηση ορισμένων παραμέτρων με βάση τα δεδομένα, αλλά απαιτεί την ομαδοποίηση των δεδομένων, η οποία επειδή δεν υπόκειται σε συγκεκριμένους κανόνες είναι αυθαίρετη και κατά συνέπεια θέτει υπό αίρεση τα αποτελέσματα.

Οι λόγοι αυτοί καθιστούν το τεστ των Shapiro – Wilk το πλέον ελκυστικό για την πραγματοποίηση ελέγχου καλής προσαρμογής των δεδομένων μικρού και μεσαίου μεγέθους δείγματος (Conover, 1999) (Wilk, 1965) (Royston, 1982) (Royston, "Shapiro-Wilk normality test and P-value," , 1995). Ο μοναδικός περιορισμός του

ελέγχου, που είναι το μέγεθος του δείγματος να μην υπερβαίνει τις πέντε χιλιάδες (5.000) παρατηρήσεις, ικανοποιείται στην περίπτωση μας, οπότε και δεν τίθεται πρόβλημα στη χρησιμοποίησή του. Μία επιπρόσθετη ιδιαιτερότητα του συγκεκριμένου τεστ είναι το γεγονός πως δεν παρέχει στοιχεία για το εάν το δείγμα ακολουθεί την κανονική κατανομή, αλλά αντιθέτως παρέχει στοιχεία ότι το δείγμα δεν ακολουθεί την κανονική κατανομή. Το τεστ αποδεικνύει την ύπαρξη «μη κανονικότητας» σε ένα δείγμα, ενώ σε αντίθετη περίπτωση επιπλέον έλεγχοι πρέπει να πραγματοποιηθούν για να αποδειχτεί το αν ακολουθείται η κανονική κατανομή. Η υπόθεση λοιπόν που πρέπει να ελεγχθεί είναι αν το δείγμα προέρχεται από την κανονική κατανομή. Μία στατιστικά σημαντική τιμή απορρίπτει την μηδενική υπόθεση και υποδεικνύει απόκλιση από την κανονική κατανομή ($p < 0,05$).

Όσον αφορά τον **Έλεγχο Αξιοπιστίας**, η έννοια της αξιοπιστίας απασχόλησε πληθώρα ερευνητών (Cortina, 1993) (Zinbarg, 2009) μέχρι και σήμερα, οι οποίοι και έδωσαν τη δική του ο καθένας ερμηνεία για το φαινόμενο, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην τελική διαμόρφωση του περιεχομένου της και στην αποδοχή των εργαλείων μέτρησης της. Η αρχική έρευνα για δημιουργία ενός κοινά αποδεκτού εργαλείου το οποίο θα μετρά την αξιοπιστία ενός ερωτηματολογίου, διαδέχτηκε σταδιακά η έρευνα για τη διαμόρφωση εργαλείων που θα μπορούν να αποτυπώσουν την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων που συλλέχτηκαν με ένα συγκεκριμένο εργαλείο αντί της αξιοπιστίας του εργαλείου.

Στη διεθνή βιβλιογραφία έχουν επικρατήσει τρεις μεθοδολογίες μέτρησης της αξιοπιστίας των αποτελεσμάτων μίας μέτρησης: α) η φόρμουλα των Kuder & Richardson (Richardson, 1973), β) ο συντελεστής αξιοπιστίας των δύο ημίσεων ή δύο ημίκλαστων (Split – half reliability) και ο ευρύτερα χρησιμοποιούμενος γ) συντελεστής άλφα του Cronbach. Η επικράτηση του συντελεστή του Cronbach έναντι της φόρμουλας των Kuder – Richardson (Richardson, 1973) οφείλεται στο γεγονός πως μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε δεδομένα που προέρχονται τόσο από δυαδικού τύπου ερωτηματολόγια (ερωτηματολόγια με ναι ή όχι εναλλακτικές), όσο και από ερωτηματολόγια πολλαπλών επιλογών. Ο συντελεστής αξιοπιστίας δύο ημίκλαστων προκύπτει αν χορηγηθεί η δοκιμασία μία φορά σε ένα δείγμα του πληθυσμού και υπολογιστεί η συνολική βαθμολογία για κάθε ήμισυ τυχαία, οπότε ο δείκτης αξιοπιστίας των δύο ημίσεων είναι απλά ο συντελεστής συσχέτισης ανάμεσα στις δύο

βαθμολογίες. Αντίθετα, ο συντελεστής του Cronbach είναι ισοδύναμος από μαθηματικής πλευράς με το μέσο όρο όλων των δυνατών εκτιμήσεων των ημίσεων, γεγονός που τον καθιστά πληρέστερο.

Οι λόγοι αυτοί έχουν καταστήσει τον συντελεστή του Cronbach ως τον ευρύτερα χρησιμοποιήσιμο συντελεστή αξιοπιστίας (Cronbach, 1951) (Cortina, 1993) και ιδιαίτερα σε ότι αφορά τη μελέτη της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς του ατόμου. Οι τιμές του συντελεστή κινούνται μεταξύ του μηδενός και της μονάδας, με την αξιοπιστία να μεγαλώνει όσο οι τιμές βρίσκονται πλησιέστερα στη μονάδα. Παρόλα αυτά το κατώτερο αποδεκτό επίπεδο του συντελεστή δεν έχει καθοριστεί ή τουλάχιστον δεν είναι κοινά αποδεκτό από όλους. Έχει επικρατήσει να θεωρούνται αποδεκτά αποτελέσματα τα οποία κυμαίνονται άνω του 0,7 (Nunnally, 1978), ενώ υπάρχουν μελετητές που υποστηρίζουν ότι όταν ο συντελεστής εσωτερικής συνέπειας υπερβαίνει το 0,6 είναι ικανοποιητικός στα αρχικά στάδια της μελέτης (Nunnally, 1978).

Ο συντελεστής του Cronbach παρέχει τρία κρίσιμα μεγέθη για την ανάλυση της αξιοπιστίας του δείγματος. Το πρώτο μέγεθος είναι ο καθαυτός συντελεστής "a" ο οποίος παρουσιάζει τη εσωτερική συσχέτιση των αποτελεσμάτων της έρευνας και του οποίου τα αποδεκτά μεγέθη αναλύθηκαν παραπάνω. Πέραν του συντελεστή αυτού όμως παρέχονται επιπλέον μεγέθη τα οποία παρέχουν επιπρόσθετη πληροφόρηση. Δεύτερο στην τάξη μέγεθος είναι ο συντελεστής "standardized a". Λόγω του ότι πολλά ερωτηματολόγια χρησιμοποιούν διαφορετικού μεγέθους κλίμακες (Likert 5 ή Likert 7) το τεστ διαθέτει την απαραίτητη μεθοδολογία για να ομογενοποιήσει τις διαφορετικής τάξης μεγέθους απαντήσεις.

Η ομογενοποίηση αυτή δεν καθιστά το "standardized a" ανώτερου του κλασσικού συντελεστή. Ουσιαστικά η μεθοδολογία που ακολουθείται είναι μία γραμμική μετατροπή των δεδομένων η οποία δεν συνεπάγεται σε καμία περίπτωση ότι κατόπιν αυτής τα δεδομένα θα ακολουθούν την κανονική κατανομή. Ενώ ο απλός συντελεστής χρησιμοποιεί τη συσχέτιση μεταξύ των συντελεστών του δείγματος για να υπολογίζει την αξιοπιστία του, ο "standardized a" χρησιμοποιεί τη συνδιακύμανση τους για τον υπολογισμό της αξιοπιστίας. Η χρήση του δείκτη αυτού ενδείκνυται όταν

τα δεδομένα ακολουθούν την κανονική κατανομή καθώς ενσωματώνει και λαμβάνει καλύτερα υπόψη του τη διακύμανση των δεδομένων.

Ο τρίτος δείκτης είναι το “a if Item Deleted”, ο οποίος παρέχει εναλλακτικές τιμές για τον συντελεστή “a” όταν επιλεγεί να αφαιρεθεί από την ανάλυση αξιοπιστίας του δείγματος κάποια μεταβλητή. Συγκεκριμένα ο συντελεστής αυτός παρουσιάζει την τιμή που παίρνει το “a” αν κάθε φορά αφαιρεθεί μία από τις μεταβλητές. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να αναλυθεί ποιες μεταβλητές συμβάλλουν θετικά ή αρνητικά στην αξιοπιστία του δείγματος. Σε περιπτώσεις που το δείγμα δεν λαμβάνει αποδεκτό συντελεστή αξιοπιστίας, οι μεταβλητές που επιδρούν αρνητικά στην αξιοπιστία του δείγματος μπορούν να αφαιρεθούν και να πραγματοποιηθεί εκ νέου δειγματοληπτική έρευνα.

Όσον αφορά τον Έλεγχο Διαμέσου και τον Έλεγχο Αξιοπιστίας των Kruskal – Wallis (Wish, 1978), αυτοί πραγματοποιούνται για να διερευνηθεί εάν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των κατηγοριών ερωτώμενων. Η πιθανή ανεξαρτησία των αποτελεσμάτων επιτρέπει τη διεύρυνση τους για το σύνολο του δείγματος, ενώ μία πιθανή εξάρτηση σηματοδοτεί περιορισμένες δυνατότητες ανάλυσης και χαμηλό βαθμό αξιοπιστίας των αποτελεσμάτων. Η ανάλυση δεδομένων με τους ανωτέρω ελέγχους συνίσταται βάσει της διεθνούς βιβλιογραφίας (Foreman, 2009), καθώς προκρίνεται η χρήση τεχνικών ανάλυσης δεδομένων οι οποίες βασίζονται στην τάξη μεγέθους (ranks) των παρατηρήσεων του δείγματος και όχι στις παρατηρήσεις καθαυτές. Οι λόγοι που πραγματοποιούνται αναλύσεις της τάξεως μεγέθους των παρατηρήσεως ποικίλουν. Πρώτα από όλα, οι τιμές των παρατηρήσεων δεν έχουν νόημα από μόνες τους παρά μόνο όταν θεωρείται η διάταξη τους σε σχέση με τις υπόλοιπες παρατηρήσεις, οπότε και οι τιμές δεν εμπεριέχουν περισσότερες πληροφορίες από τις τάξεις μεγέθους τους. Αυτή είναι η φύση των δεδομένων που βρίσκονται σε κλίμακα διάταξης (ordinal scale). Ο δεύτερος λόγος είναι ότι στις περιπτώσεις εκείνες που οι τιμές **δεν ακολουθούν την κανονική κατανομή**, η γενική Θεωρία Πιθανοτήτων δεν προσφέρεται για την πραγματοποίηση ελέγχου δεδομένων, ενώ αντίθετα η Θεωρία Πιθανοτήτων που βασίζεται στις τάξεις μεγέθους είναι σχετικά απλή και δεν εξαρτάται από την κατανομή από την οποία προέρχονται οι παρατηρήσεις.

Οι ανωτέρω λόγοι συντελούν στην πραγματοποίηση ελέγχων ισότητας διαμέσων. Πρόκειται για μη παραμετρική τεχνική η οποία εφαρμόζεται στις περιπτώσεις που ο πληθυσμός εμφανίζει ασυμμετρία, καθώς στις περιπτώσεις αυτές η διάμεσος βρίσκεται πλησιέστερα στο κέντρο της κατανομής και ως εκ τούτου έχει περισσότερη έννοια ως μέτρο θέσης, συγκριτικά με την μέση τιμή. Ο έλεγχος διαμέσου πραγματοποιείται προκειμένου να διαπιστωθεί το εάν τα δείγματα πάρθηκαν από πληθυσμούς με ίδια διάμεσο. Για την ακρίβεια του τεστ υπολογίζεται το χ^2 (chi – squared) το οποίο και αποτελεί μέτρο δοκιμασίας της μηδενικής υπόθεσης.

Ο έλεγχος των Kruskal – Wallis αποτελεί έναν μη παραμετρικό έλεγχο, αντίστοιχο του ευρύτατα γνωστού παραμετρικού ελέγχου ανάλυσης διασποράς (έλεγχος F). Το τεστ των Kruskal – Wallis στηρίζεται πάνω στην ισότητα των πληθυσμών του δείγματος και συγκεκριμένα υπολογίζει το χ^2 (chi – squared) των πληθυσμών προκειμένου να διαπιστώσει αν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές από πληθυσμό σε πληθυσμό. Η κρίσιμη περιοχή του ελέγχου αποτελείται από τιμές της στατιστικής συνάρτησης Τα που υπερβαίνουν το $(1-\alpha)$ ποσοστιαίο σημείο της χρησιμοποιούμενης κατανομής. Στην περίπτωση που η μηδενική υπόθεση απορριφθεί απαιτείται η διαδικασία των πολλαπλών συγκρίσεων που ο έλεγχος διαμέσου προσφέρει, προκειμένου να προσδιοριστούν τα ζεύγη των πληθυσμών που εμφανίζουν διαφορές.

Αρχικά λοιπόν πραγματοποιείται έλεγχος με το τεστ των Kruskal – Wallis και στις περιπτώσεις εκείνες που απαιτηθεί πραγματοποιείται και έλεγχος της διαμέσου προκειμένου να εντοπιστούν τα ζεύγη πληθυσμών που εμφανίζουν διαφορές.

Κεφάλαιο 5

Ανάλυση αποτελεσμάτων

5.1 Εισαγωγή

Στην εργασία επιχειρήσαμε να προσαρμόσουμε τη Θεωρία της Δικαιοσύνης του J. Rawls σε μία σύγχρονη κοινωνία και να εξετάσουμε πώς διαφορετικές κοινωνικές ομάδες αντιλαμβάνονται το προσφυγικό ζήτημα και κατά πόσο τα προσωπικά τους βιώματα επηρεάζουν τις απαντήσεις τους ή τους επιτρέπουν να απαντούν αντικειμενικά και αμερόληπτα.

Για το σκοπό αυτό καταρτίσαμε **πέντε ερωτηματολόγιο δώδεκα ερωτήσεων**, τα οποία υπολογίσαμε ότι για να συμπληρωθούν απαιτούνταν περίπου πέντε λεπτά. Κάθε ερωτώμενος απαντούσε μόνο σε ένα ερωτηματολόγιο, εκτός από το δείγμα που συμμετείχε στην Ομάδα ελέγχου, το οποίο κλήθηκε να απαντήσει σε δύο ερωτηματολόγια. Για την ασφάλεια των συμμετεχόντων τηρήθηκε η πλήρης ανωνυμία τους.

Η αξιολόγηση των απαντήσεων έγινε με τη μέθοδο Likert σε κλίμακα από το ένα έως το δέκα, όπου ένα είναι το χαμηλότερο επίπεδο αξιολόγησης και δέκα το ανώτερο. Τα ερωτηματολόγια απευθύνθηκαν στις εξής κοινωνικές ομάδες : **A) Έλληνες, κάτοικοι Ελλάδας, B) Διεθνές Κοινό, υπό του πέπλου της άγνοιας, Γ) Έλληνες, πρώτης γενιάς μετανάστες, Δ) Έλληνες, νεο – μετανάστες, E) Πρόσφυγες και Μετανάστες και τέλος ΣΤ) Ομάδα Ελέγχου.** Η επιλογή των ανωτέρω ομάδων έγινε με κριτήριο την βιοματική εμπειρία του προσφυγικού-μεταναστευτικού ζητήματος, είτε από τη θέση του πρόσφυγα-μετανάστη, είτε από τη θέση του πολίτη χώρας υποδοχής.

5.2 Δημογραφικά στοιχεία

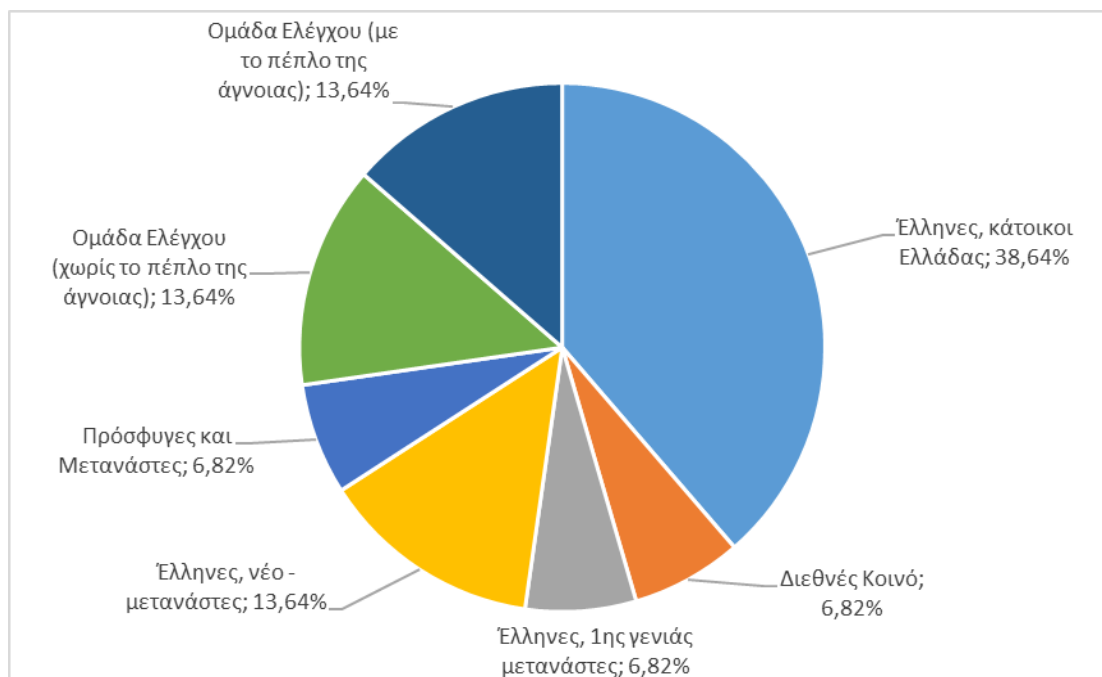
Συνολικά, συγκεντρώσαμε ένα δείγμα **132 ατόμων**, τις απαντήσεις των οποίων θα αξιολογήσουμε στη συνέχεια. Οι **πέντε πρώτες ερωτήσεις** του ερωτηματολογίου ήταν **δημογραφικού περιεχομένου**. Αφορούσαν χώρα προέλευσης, επίπεδο σπουδών, αντικείμενο σπουδών, ηλικία, φύλο και ετήσιο εισόδημα.

Από τα αποτελέσματα προέκυψε πως στην έρευνα συμμετείχαν κατά 38,64% Έλληνες κάτοικοι Ελλάδας, κατά 6,82% διεθνές κοινό, κατά 13,64% απόδημος ελληνισμός (1^{ης} γενιάς), κατά 13,64% νέο-μετανάστες και τέλος κατά 6,82% πρόσφυγες και μετανάστες. Στην ομάδα ελέγχου πριν το πέπλο συμμετείχε το 13,64% και στην ομάδα ελέγχου μετά το πέπλο επίσης το 13,64%.

Πίνακας 5. 1 Σύνθεση ερωτωμένων

Κατηγορία	Αριθμός Ανά Κατηγορία Ερωτηματολογίου	Ποσοστό
Έλληνες, κάτοικοι Ελλάδας	51	38,64%
Διεθνές Κοινό	9	6,82%
Έλληνες, 1ης γενιάς μετανάστες	9	6,82%
Έλληνες, νέο - μετανάστες	18	13,64%
Πρόσφυγες και Μετανάστες	9	6,82%
Ομάδα Ελέγχου (χωρίς το πέπλο της άγνοιας)	18	13,64%
Ομάδα Ελέγχου (με το πέπλο της άγνοιας)	18	13,64%
Σύνολο Ερωτώμενων	132	

Γράφημα 5.2 Σύνθεση ερωτωμένων

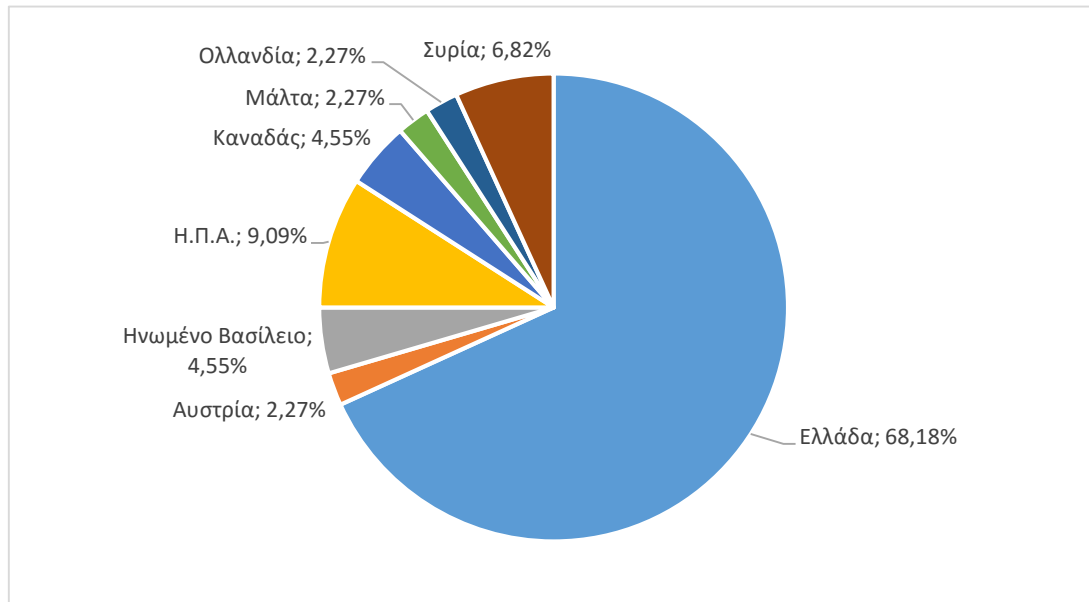

Το 68,18% των ερωτωμένων προέρχονταν από την Ελλάδα, το 2,27% από την Αυστρία, το 4,55% από το Ηνωμένο Βασίλειο, το 9,09% από τις ΗΠΑ, το 4,55% από τον Καναδά, το 2,27% από τη Μάλτα, το 2,27% από την Ολλανδία και τέλος το 6,82% από τη Συρία.

Πίνακας 5.2 Χώρα προέλευσης ερωτωμένων

Χώρα Προέλευσης Ερωτώμενου	Αριθμός Ανά Κατηγορία	Ποσοστό
Ελλάδα	90	68,18%
Αυστρία	3	2,27%
Ηνωμένο Βασίλειο	6	4,55%
Η.Π.Α.	12	9,09%
Καναδάς	6	4,55%
Μάλτα	3	2,27%
Ολλανδία	3	2,27%
Συρία	9	6,82%

Γράφημα 5.3 Χώρα προέλευσης ερωτωμένων

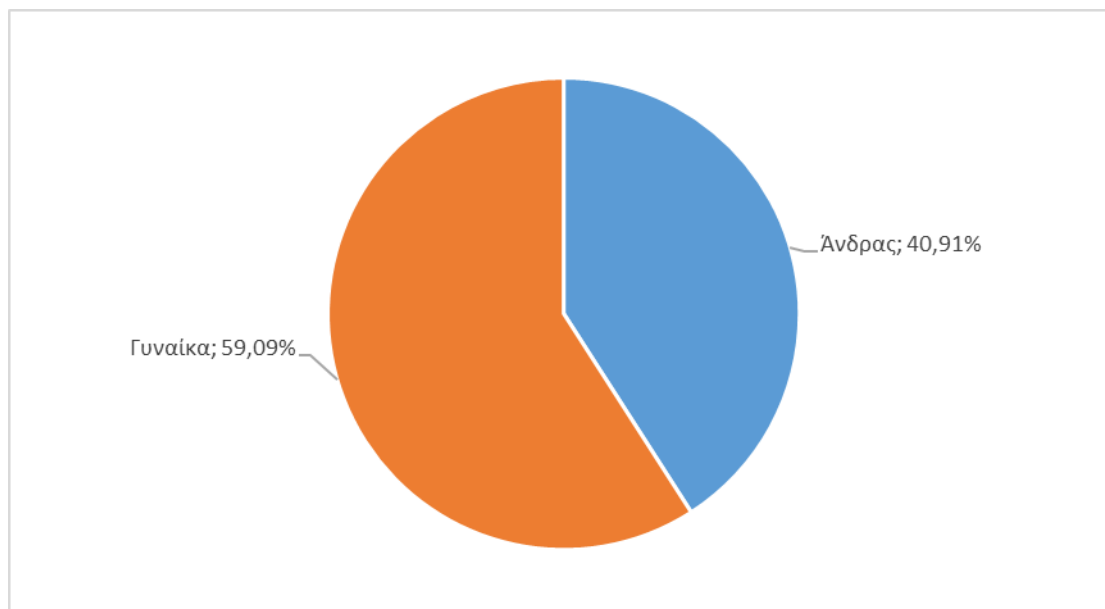

Όσον αφορά το φύλο, το 40,91% είναι άνδρες και το 59,09% είναι γυναίκες. Όσον αφορά το επίπεδο σπουδών, το 9,09% είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το 9,09% είναι απόφοιτοι μετα-δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ το 81,82% είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Πίνακας 5.3 Φύλο ερωτωμένων

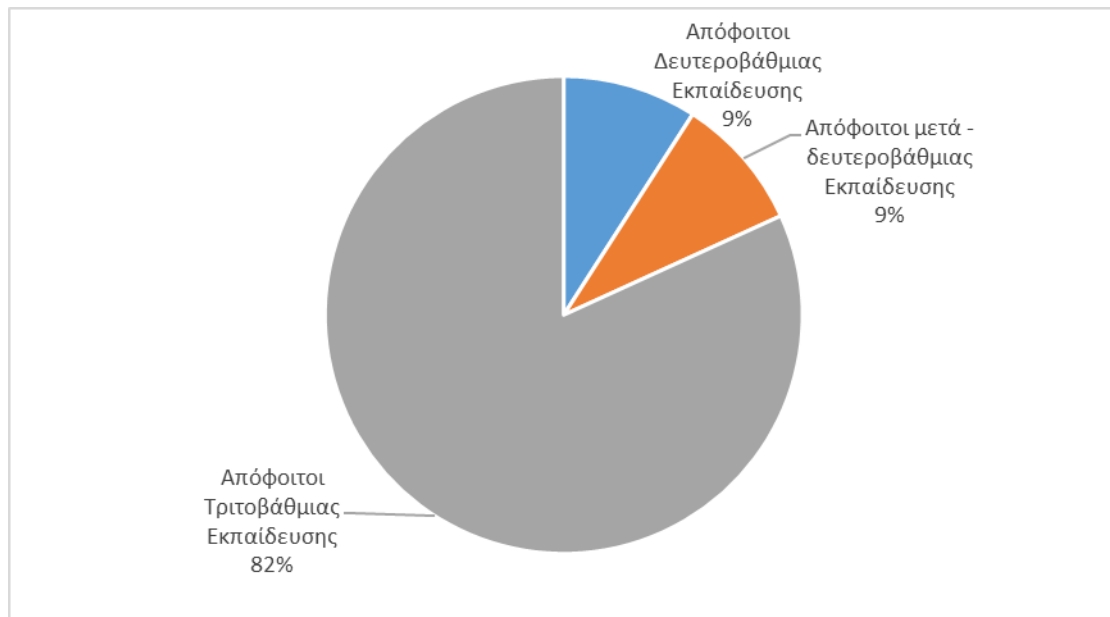
Φύλο	Αριθμός Ανά Κατηγορία Ερωτηματολογίου	Ποσοστό
Άνδρας	54	40,91%
Γυναίκα	78	59,09%

Γράφημα 5.4 Φύλο ερωτωμένων

Πίνακας 5.4 Επίπεδο σπουδών

Κατηγορία	Αριθμός Ανά Κατηγορία Ερωτηματολογίου	Ποσοστό
Απόφοιτοι Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης	12	9,09%
Απόφοιτοι μετά - δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης	12	9,09%
Απόφοιτοι Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης	108	81,82%

Γράφημα 5.5 Επίπεδο σπουδών ερωτωμένων

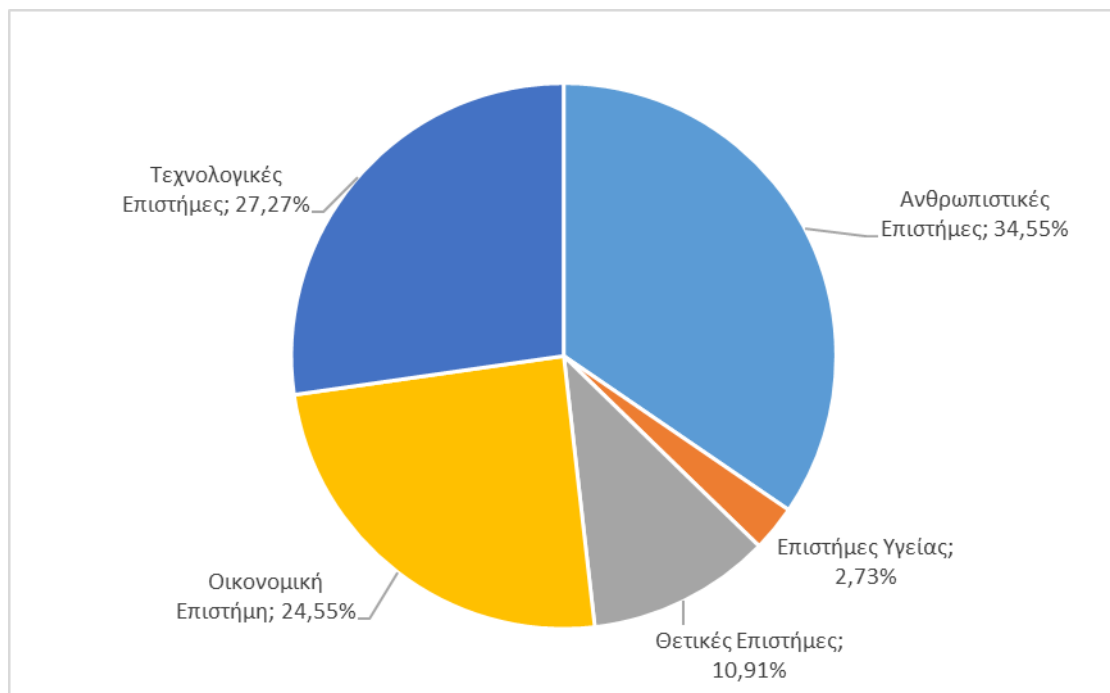
Όσον αφορά τις σπουδές τους, γίνεται εμφανές ότι η πλειοψηφία προέρχεται από τις ανθρωπιστικές επιστήμες, ακολουθούν οι τεχνολογικές επιστήμες, οι θετικές επιστήμες και οι επιστήμες υγείας.

Το σύνολο των ερωτωμένων εδώ διαφοροποιείται (μειώνεται σε 110), καθώς έχουν αφαιρεθεί οι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας και μετα-δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Τα ανωτέρω αποτελέσματα απεικονίζονται στον πίνακα 5, ενώ δίνονται γραφικά στην ακόλουθη εικόνα.

Πίνακας 5.5 Πεδίο σπουδών ερωτωμένων

Κατηγορία	Αριθμός Ανά Κατηγορία Ερωτηματολογίου	Ποσοστό
Ανθρωπιστικές Επιστήμες	38	34,55%
Επιστήμες Υγείας	3	2,73%
Θετικές Επιστήμες	12	10,91%
Οικονομική Επιστήμη	27	24,55%
Τεχνολογικές Επιστήμες	30	27,27%
Σύνολο Ερωτώμενων	110	

Γράφημα 5.6 Πεδίο σπουδών ερωτωμένων

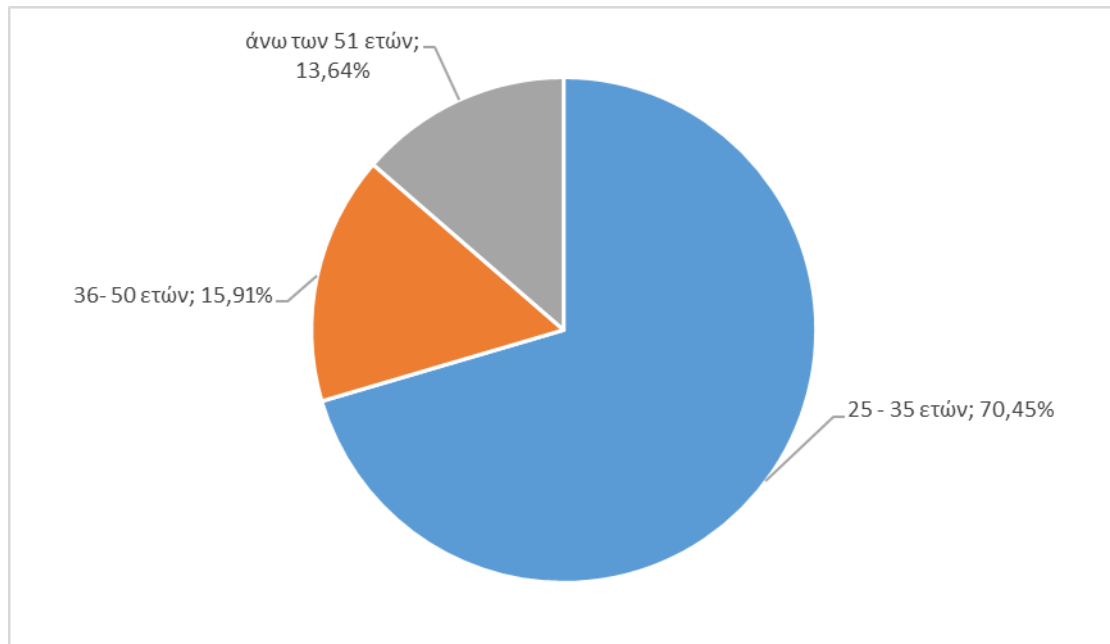

Επίσης, αναφορικά με την ηλικία, το 70,45% δήλωσε ηλικία 25-35 ετών, το 15,91% ηλικία μεταξύ 36-50 ετών και το 13,64% άνω των 51 ετών. Η τάση της ηλικίας όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη απεικόνιση είναι φθίνουσα.

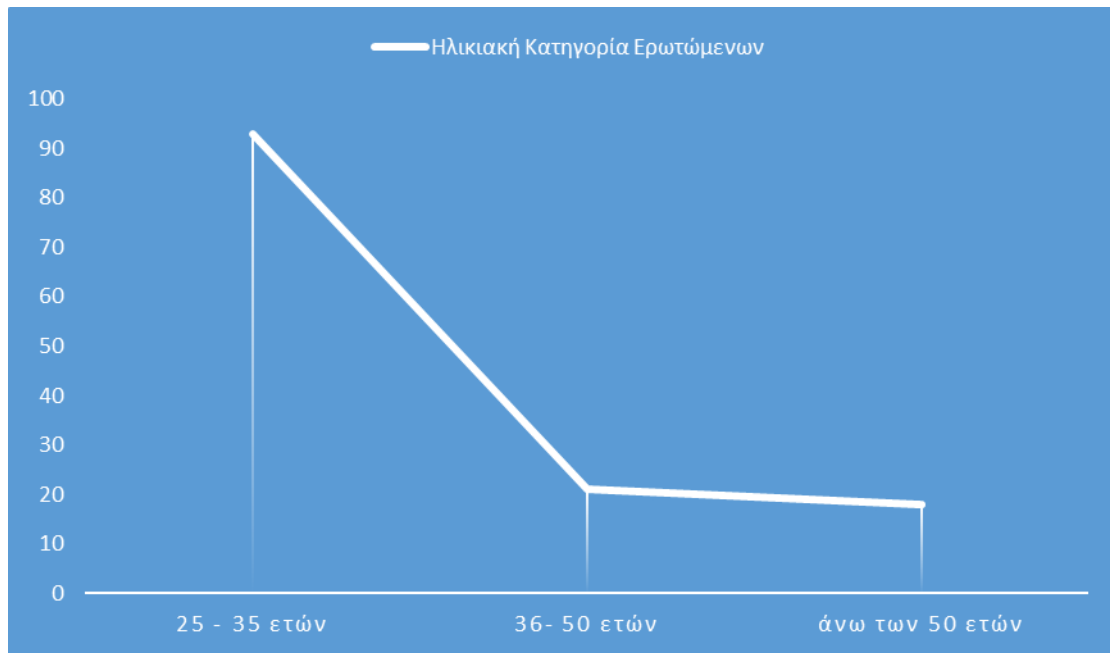
Πίνακας 5.6 Ηλικιακές ομάδες ερωτωμένων

Κατηγορία	Αριθμός Ανά Κατηγορία Ερωτηματολογίου	Ποσοστό
25 - 35 ετών	93	70,45%
36- 50 ετών	21	15,91%
άνω των 51 ετών	18	13,64%
Σύνολο Ερωτώμενων	132	

Γράφημα 5.7 Ηλικιακές ομάδες ερωτωμένων

Γράφημα 5.7 Ηλικιακή κατηγορία ερωτώμενων

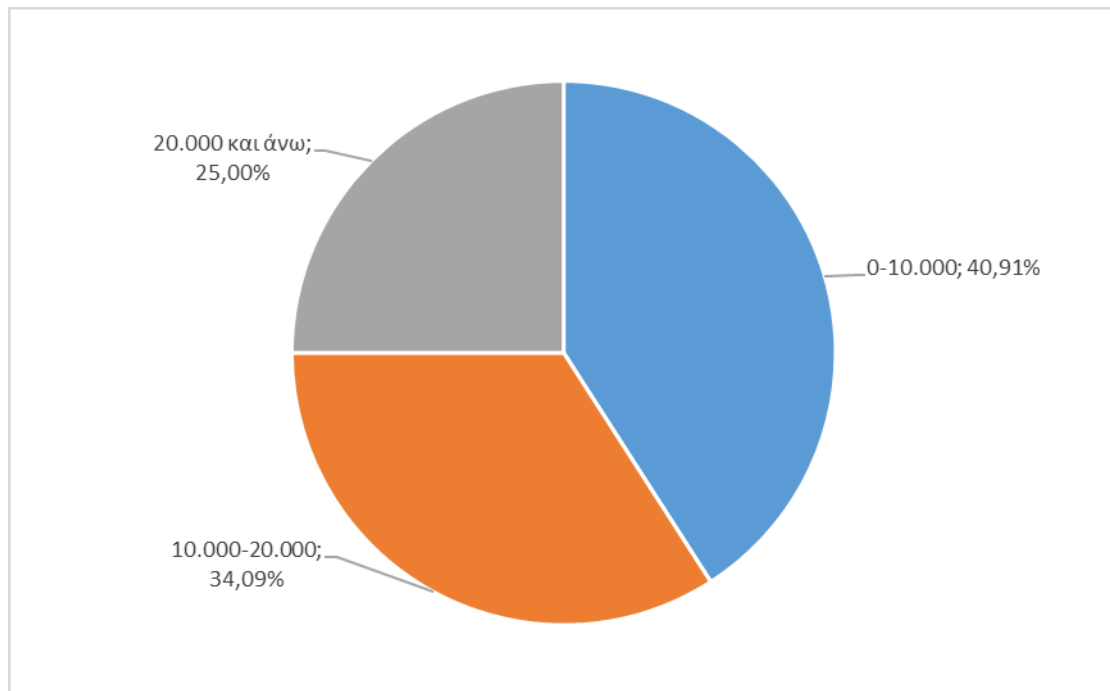

Τέλος, όπως προκύπτει από τις απαντήσεις των ερωτώμενων, το 40,91% έχει ετήσιο εισόδημα 0-10.000 ευρώ, ακολουθεί το 34,09% με εισόδημα 10.000-20.000 ευρώ ενώ τέλος το 25,00% έχει εισόδημα πάνω από 20.000 ευρώ.

Πίνακας 5.7 Ετήσιο Εισόδημα ερωτώμενων

Ετήσιο Εισόδημα	Αριθμός Ανά Κατηγορία Ερωτηματολογίου	Ποσοστό
0-10.000	54	40,91%
10.000-20.000	45	34,09%
20.000 και άνω	33	25,00%
Σύνολο Ερωτώμενων	132	

Γράφημα 5.8 Ετήσιο εισόδημα ερωτωμένων

Τα παραπάνω αποτελέσματα είναι δυνατό να εξετασθούν και να κατηγοριοποιηθούν ανάλογα με το φύλο, το επίπεδο σπουδών, το πεδίο σπουδών κ.ο.κ. Ωστόσο, δεν θα προχωρήσουμε σε μία τέτοιου είδους κατηγοριοποίηση, καθώς υπερβαίνει το σκοπό της παρούσας διπλωματικής. Αυτό που επιδιώκουμε μέσω της παρουσίασης των δημογραφικών στοιχείων είναι η απεικόνιση των χαρακτηριστικών του δείγματος και όχι η κατηγοριοποίηση με βάση αυτά.

5.3 Έλεγχος Καλής Προσαρμογής

Όπως έχει αναφερθεί, ένα από τα σημαντικότερα στατιστικά προβλήματα αποτελεί ο καθορισμός του εάν το τυχαίο δείγμα που έχει στη διάθεση του ο ερευνητής προέρχεται από κάποια συγκεκριμένη κατανομή. Η σημαντικότητα του να γνωρίζει ο ερευνητής αν το δείγμα του ακολουθεί κάποια συγκεκριμένη κατανομή, έγκειται στο γεγονός πως ανάλογα με την κατανομή, υπάρχουν διαφορετικοί έλεγχοι και διαφορετικά εργαλεία που θα πρέπει να χρησιμοποιήσει. Το τεστ των **Shapiro** –

Wilk είναι το πλέον ελκυστικό για την πραγματοποίηση ελέγχου καλής προσαρμογής των δεδομένων μικρού και μεσαίου μεγέθους δείγματος. Για λόγους συμπληρωματικής αξιοπιστίας επιλέχθηκε να πραγματοποιηθούν από κοινού δύο έλεγχοι, το ανωτέρω αναγραφόμενο τεστ, καθώς και το τεστ των **Kolmogorov – Smirnov**.

Στην συγκεκριμένη περίπτωση, βλέπουμε ότι το τεστ δίνει υψηλές τιμές (W) οι οποίες μάλιστα εμφανίζουν στατιστικά σημαντικές τιμές, αφού το **p – value** είναι **μικρότερο του διαστήματος εμπιστοσύνης 5%** σε όλα τα επίπεδα ερωτημάτων που έχουν τεθεί, αλλά και σε όλα τα επίπεδα δημογραφικών ερωτημάτων. Επιπροσθέτως, τα ίδια αποτελέσματα ισχύουν και για τους δύο τύπους ελέγχου που πραγματοποιήθηκαν. Επιπλέον στοιχεία για το γεγονός πως τα δεδομένα του δείγματος δεν ακολουθούν την κανονική κατανομή παρουσιάζονται στο Παράρτημα Β, Πίνακας Β1, όπου γίνεται αποτύπωση των περιγραφικών στατιστικών του δείγματος και απεικόνιση τους. Τα αποτελέσματα των Ελέγχων Καλής Προσαρμογής παρουσιάζονται αναλυτικά στον ακόλουθο Πίνακα.

Πίνακας 5.8: Έλεγχοι Καλής Προσαρμογής

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Κατηγορία Ερωτώμενων	,236	132	,000	,831	132	,000
Επίπεδο Εκπαίδευσης	,488	132	,000	,481	132	,000
Πεδίο Σπουδών	,251	132	,000	,841	132	,000
Ηλικιακή Κατηγορία	,430	132	,000	,613	132	,000
Φύλο	,387	132	,000	,624	132	,000
Ετήσιο Εισόδημα	,263	132	,000	,787	132	,000
Συναίσθημα Αδιαφορία	,368	132	,000	,608	132	,000
Συναίσθημα Φόβος	,178	132	,000	,854	132	,000
Συναίσθημα Απόγνωση	,142	132	,000	,900	132	,000
Συναίσθημα Μίσος	,374	132	,000	,734	132	,000
Συναίσθημα Οργή	,231	132	,000	,881	132	,000
Συναίσθημα Κατανόηση	,237	132	,000	,774	132	,000
Συναίσθημα Συμπόνια	,269	132	,000	,719	132	,000
Συναίσθημα Ανάγκη Προσφοράς	,227	132	,000	,775	132	,000
Συναίσθημα Λύπη	,225	132	,000	,773	132	,000
Έλεγχος Εισροής Μεταναστών	,127	132	,000	,912	132	,000

Απειλή για την Ασφάλεια	,137	132	,000	,925	132	,000
Ευκαιρίες Ενσωμάτωσης Μεταναστών	,209	132	,000	,868	132	,000
Εθνικό Ευρωπαϊκό Ζήτημα	,172	132	,000	,907	132	,000
Κράτη με Εθνική Ταυτότητα & μία Κυρίαρχη Πολιτισμική Κουλτούρα	,351	132	,000	,669	132	,000
Κράτη με Εθνική Ταυτότητα & Ανοχή στις Διαφορετικές Πολιτισμικές Κουλτούρες	,252	132	,000	,809	132	,000
Πολυεθνικά Κράτη με μία Κυρίαρχη Πολιτισμική Κουλτούρα	,231	132	,000	,828	132	,000
Πολυεθνικά Κράτη με Ενσωματωμένες Διαφορετικές Κουλτούρες	,216	132	,000	,818	132	,000

a. Lilliefors Significance Correction

Με βάση λοιπόν τα αποτελέσματα, στο σύνολο τους **τα δεδομένα δεν προέρχονται από την κανονική κατανομή**. Το στοιχείο αυτό καθορίζει το είδος των ελέγχων και της ανάλυσης που θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν στο εξής προκειμένου να παρουσιαστούν τα αποτελέσματα και να αναλυθούν τα δεδομένα. Συγκεκριμένα, από τη στιγμή που τα δεδομένα δεν ακολουθούν την κανονική κατανομή, **απαιτείται η χρήση μη παραμετρικών ελέγχων**. Οι έλεγχοι ονομάζονται «μη παραμετρικοί» λόγω του γεγονότος πως η μη γνώση της κατανομής που ακολουθεί το δείγμα, συνεπάγεται μη γνώση των παραμέτρων του. Οι μη παραμετρικές μέθοδοι είναι απλές και εύχρηστες και συνεπάγονται ελάχιστες και ασθενείς παραδοχές ως προς το δείγμα, γεγονός που επιτρέπει την εύκολη χρήση τους και την αξιοπιστία στο αποτέλεσμα τους.

5.4 Έλεγχος Αξιοπιστίας

Για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης, χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συσχέτισης του Cronbach, καθώς και ο συντελεστής “a if Item Deleted”. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αξιοπιστίας του δείγματος δίνονται στον ακόλουθο

πίνακα. Βάσει του συντελεστή αξιοπιστίας του Cronbach, το δείγμα συνολικά είναι αξιόπιστο με τιμές οριακά κάτω του 0,7 (0,682). Τα στοιχεία αυτά καθιστούν το δείγμα αξιόπιστο και αποδεικνύουν εμπειρικά ότι η εσωτερική δομή του ερωτηματολογίου ήταν επαρκής στο να μπορέσει να αποτυπώσει με αξιοπιστία τα ερωτήματα που τέθηκαν.

Πίνακας 5.9 Έλεγχος Αξιοπιστίας

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,682	,633	23

Ο συντελεστής αξιοπιστίας “a if Item Deleted” εκφράζει το μέγιστο βαθμό αξιοπιστίας στον οποίο μπορεί να φτάσει το δείγμα αν αφαιρεθεί κάποιος από τους προσδιοριστικούς παράγοντες. Όπως φαίνεται από τα αποτελέσματα του ακόλουθου πίνακα, είναι ελάχιστες οι περιπτώσεις εκείνες που θα μπορούσε η αξιοπιστία να βελτιωθεί, αλλά ακόμα και στις περιπτώσεις αυτές η μεταβολή θα χαρακτηριζόταν ως οριακή και δεν θα επέφερε σημαντική μεταβολή στην τελική αξιοπιστία του ερωτηματολογίου.

Πίνακας 5.10 Έλεγχος Αξιοπιστίας με Cronbach's Alpha if Item Deleted

	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Συναίσθημα Αδιαφορία	,673
Συναίσθημα Φόβος	,645
Συναίσθημα Απόγνωση	,621
Συναίσθημα Μίσος	,664
Συναίσθημα Οργή	,637
Συναίσθημα Κατανόηση	,649
Συναίσθημα Συμπόνοια	,624
Συναίσθημα Ανάγκη Προσφοράς	,645
Συναίσθημα Λύπη	,627
Έλεγχος Εισροής Μεταναστών	,705
Απειλή για την Ασφάλεια	,708
Ευκαιρίες Ενσωμάτωσης Μεταναστών	,702

Εθνικό Ευρωπαϊκό Ζήτημα	,677
Κράτη με Εθνική Ταυτότητα & μία Κυρίαρχη Πολιτισμική Κουλτούρα	,657
Κράτη με Εθνική Ταυτότητα & Ανοχή στις Διαφορετικές Πολιτισμικές Κουλτούρες	,723
Πολυεθνικά Κράτη με μία Κυρίαρχη Πολιτισμική Κουλτούρα	,676
Πολυεθνικά Κράτη με Ενσωματωμένες Διαφορετικές Κουλτούρες	,677

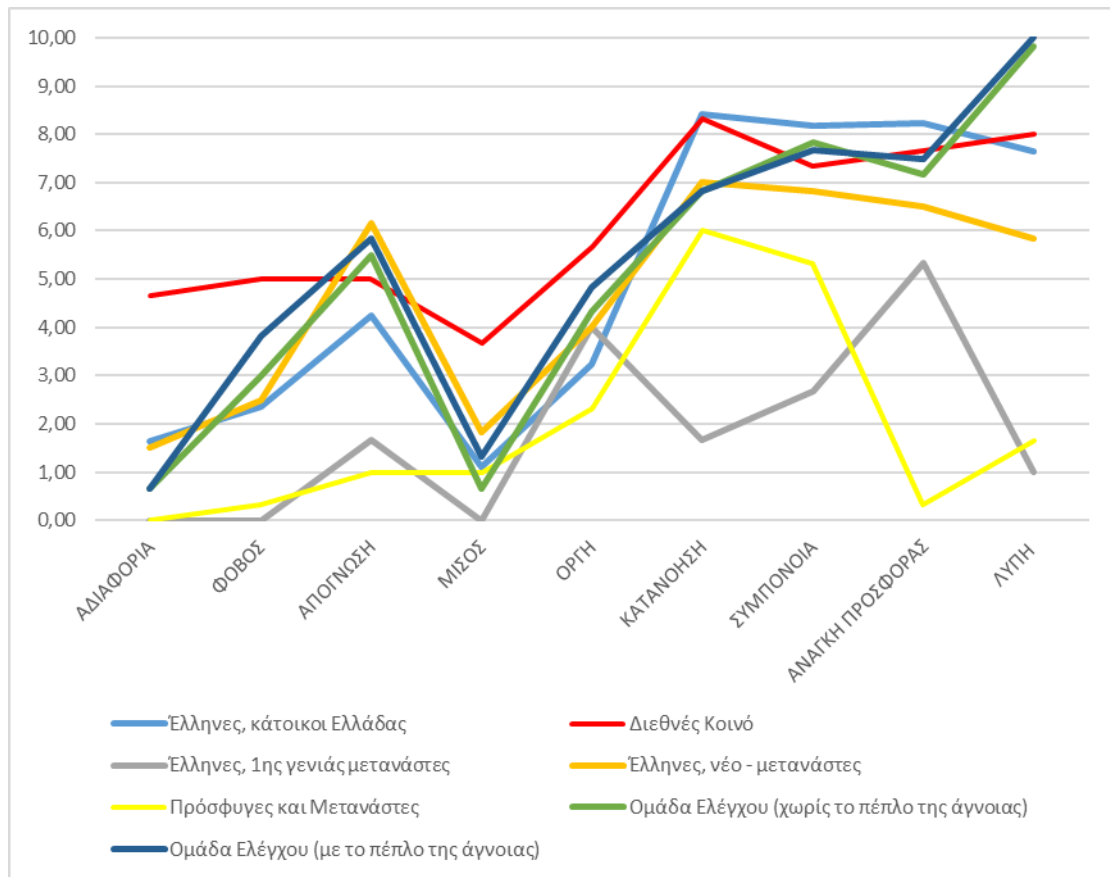
5.5 Αποτύπωση Αποτελεσμάτων

Αρχικά μελετήθηκαν τα αποτελέσματα που προέκυψαν όσον αφορά τα συναισθήματα που δημιουργούνται στις διάφορες ομάδες ερωτώμενων. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στο ακόλουθο γράφημα και υποδεικνύουν την ύπαρξη σημαντικών διαφοροποιήσεων μεταξύ κάποιων ομάδων, αλλά και ομοειδή συμπεριφορά όσον αφορά συγκεκριμένα συναισθήματα.

Τα συναισθήματα μπορούν να χωριστούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες: α) αυτά που συγκεντρώνουν βαθμολογία χαμηλότερη του μέσου όρου και β) αυτά που συγκεντρώνουν βαθμολογία μεγαλύτερη του μέσου όρου. Στην πρώτη κατηγορία περιλαμβάνονται τα συναισθήματα όπως η αδιαφορία, ο φόβος, το μίσος και η οργή, ενώ στην δεύτερη κατηγορία συναισθήματα όπως η λύπη, η ανάγκη προσφοράς, η κατανόηση και η συμπόνοια.

Φυσικά υπάρχουν διαφοροποιήσεις μεταξύ των διαφορετικών ομάδων ερωτώμενων, με χαρακτηριστικότερα παραδείγματα τις απαντήσεις των Προσφύγων – Μεταναστών και των Έλλληνων που είναι 1^{ης} γενιάς Μετανάστες, καθώς και του Διεθνούς Κοινού (που κλήθηκε να απαντήσει υπό το πέπλο της άγνοιας). Αντίθετα, ομοειδή συμπεριφορά παρουσιάζει η Ομάδα Ελέγχου (τόσο υπό του πέπλου της άγνοιας, όσο και χωρίς) με τους Έλληνες κατοίκους Ελλάδας και τους Έλληνες νέο – μετανάστες. Η γραφική απεικόνιση φυσικά δεν αποτελεί «απόδειξη», αλλά περισσότερο μία ένδειξη που θα μπορούσε ο εκάστοτε ερευνητής να αναζητήσει διαφοροποιήσεις ή ομοιότητες. Αποτελεί δηλαδή μία «ένδειξη» σχετικά με το ποιες ομάδες ερωτώμενων ενδέχεται να εμφανίζουν συσχετίσεις ως προς τα συναισθήματα που αναπτύσσουν.

Γράφημα 5.9: Απεικόνιση των Συναισθημάτων των Διαφορετικών Ομάδων Ερωτώμενων

Για τον περαιτέρω προσδιορισμό των «συναισθηματικών σχέσεων» που αναπτύσσονται, χρησιμοποιήθηκε ο μη – παραμετρικός έλεγχος συσχέτισης. Η στατιστική συσχέτιση εξετάζει επί της ουσίας τις μεταβολές μεταξύ των διαφόρων μεγεθών για να ανακαλύψει στατιστικά ισχυρές σχέσεις και αποτυπώνει την ισχύ αυτή. Ο ακόλουθος πίνακας περιγράφει τα αποτελέσματα που προέκυψαν. Οριζόντια και κάθετα παρατίθενται τα διαφορετικά είδη συναισθημάτων που χρησιμοποιήθηκαν στην έρευνα. Αρχικά εξετάζεται ποιες συσχετίσεις είναι στατιστικά σημαντικές (με τουλάχιστον Sig. < 0,005 που σηματοδοτεί αξιοπιστία αποτελέσματος της τάξης του 95%), ενώ εν συνεχεία ελέγχεται ποιες συσχετίσεις είναι συγκριτικά υψηλές (με Correlation Coefficient αν του 0,700).

Πίνακας 5.11 Spearman's Correlations

		Αδιαφορία	Φόβος	Απόγνωση	Μίσος	Οργή	Κατανόηση	Συμπόνοια	Ανάγκη Προσφοράς	Λύπη
Αδιαφορία	Correlation Coefficient	1,000	,759**	,482**	,739**	,481**	,227**	,141	,131	,049
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000	,009	,107	,136	,576
Φόβος	Correlation Coefficient		1,000	,480**	,739**	,564**	,300**	,198*	,021	,260**
	Sig. (2-tailed)			,000	,000	,000	,000	,023	,810	,003
Απόγνωση	Correlation Coefficient			1,000	,570**	,656**	,248**	,477**	,327**	,411**
	Sig. (2-tailed)				,000	,000	,004	,000	,000	,000
Μίσος	Correlation Coefficient				1,000	,639**	,235**	,135	,103	,113
	Sig. (2-tailed)					,000	,007	,124	,241	,199
Οργή	Correlation Coefficient					1,000	,057	,238**	,050	,171
	Sig. (2-tailed)									

	Sig. (2-tailed)						,517	,006	,568	,051
Κατανόηση	Correlation Coefficient						1,000	,422**	,223*	,317**
	Sig. (2-tailed)							,000	,010	,000
Συμπόνοια	Correlation Coefficient							1,000	,510**	,563**
	Sig. (2-tailed)								,000	,000
Ανάγκη Προσφοράς	Correlation Coefficient								1,000	,395**
	Sig. (2-tailed)									,000

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν τα εξής:

- Η Αδιαφορία εμφανίζει υψηλότερες βαθμολογίες όταν οι ερωτώμενοι δείχνουν προτίμηση προς το Φόβο και το Μίσος.
- Φόβος και Μίσος είναι άρρηκτα δεμένα μεταξύ τους.
- Η Οργή συνδέεται (αλλά με ασθενέστερη σχέση) με το Μίσος και την Απόγνωση.

Συνολικά, θα μπορούσαμε να πούμε πως τα αποτελέσματα εμφανίζονται να είναι ισχυρότερα όσον αφορά τα συναισθήματα «αρνητικού περιεχομένου» (οργή, μίσος, φόβος, αδιαφορία και απόγνωση), δημιουργώντας έτσι μία αλυσίδα συναισθημάτων που φαίνεται να οδηγεί τους ερωτώμενους από τη μία κατάσταση προς την άλλη. Τα «θετικά συναισθήματα» (κατανόηση, συμπόνια, ανάγκη προσφοράς) εμφανίζουν στατιστικά σημαντικές σχέσεις, αλλά αυτές είναι λιγότερα ισχυρές γεγονός που ενδεχομένως δρα περιοριστικά στην ανάληψη δράσης.

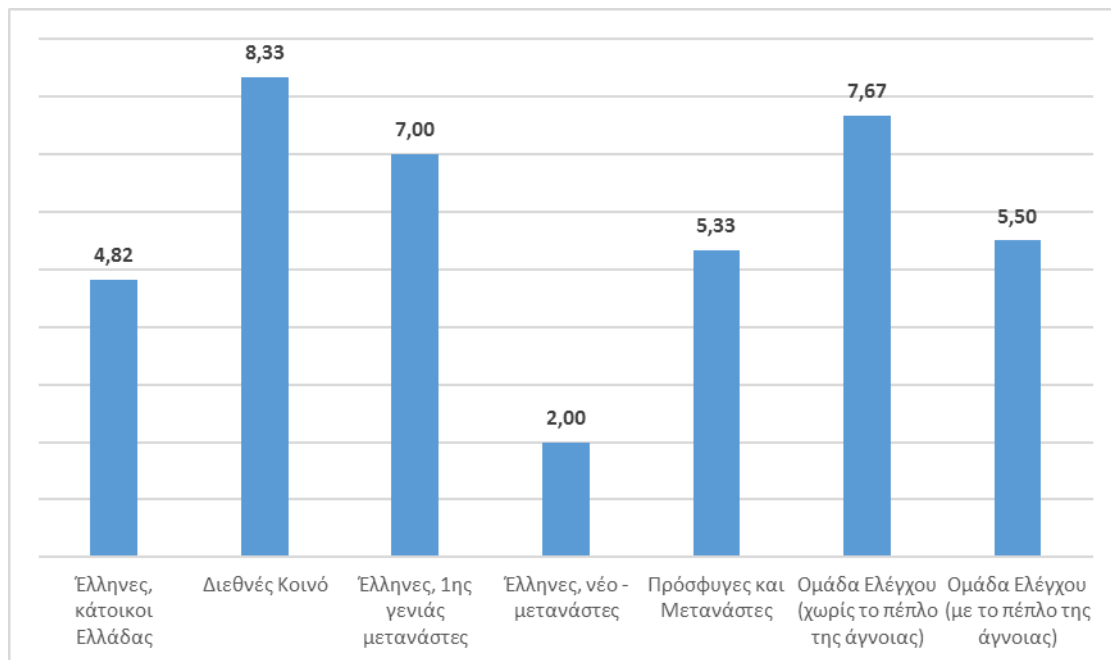
Όσον αφορά τον έλεγχο ροής της μετανάστευσης, περισσότερο θετικοί προς την κατεύθυνση αυστηρών ελέγχων και διαδικασιών (που μπορεί να απαιτούν ακόμα και την μακροχρόνια κράτηση των προσφύγων και των μεταναστών σε χώρους υποδοχής), εμφανίζεται το Διεθνές Κοινό, οι Έλληνες μετανάστες 1^{ης} γενιάς και η Ομάδα Ελέγχου χωρίς το πέπλο της άγνοιας. Μοιρασμένοι εμφανίζονται οι Έλληνες ερωτώμενοι (κάτοικοι Ελλάδας), οι Πρόσφυγες και Μετανάστες, καθώς και η Ομάδα Ελέγχου με το πέπλο της άγνοιας. Τελείως αντίθετοι στην προοπτική αυστηροποίησης του πλαισίου μετανάστευσης εμφανίζονται οι Έλληνες νέο – μετανάστες.

Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν τα εξής:

- Πριν και μετά το πέπλο της άγνοιας υφίστανται διαφορές ως προς το επίπεδο αυστηρότητας στον έλεγχο της μετανάστευσης.
- Οι εδραιωμένοι στο εξωτερικό Έλληνες (1^{ης} γενιάς μετανάστες) τάσσονται υπέρ των αυστηρών ελέγχων και διαδικασιών στον έλεγχο της

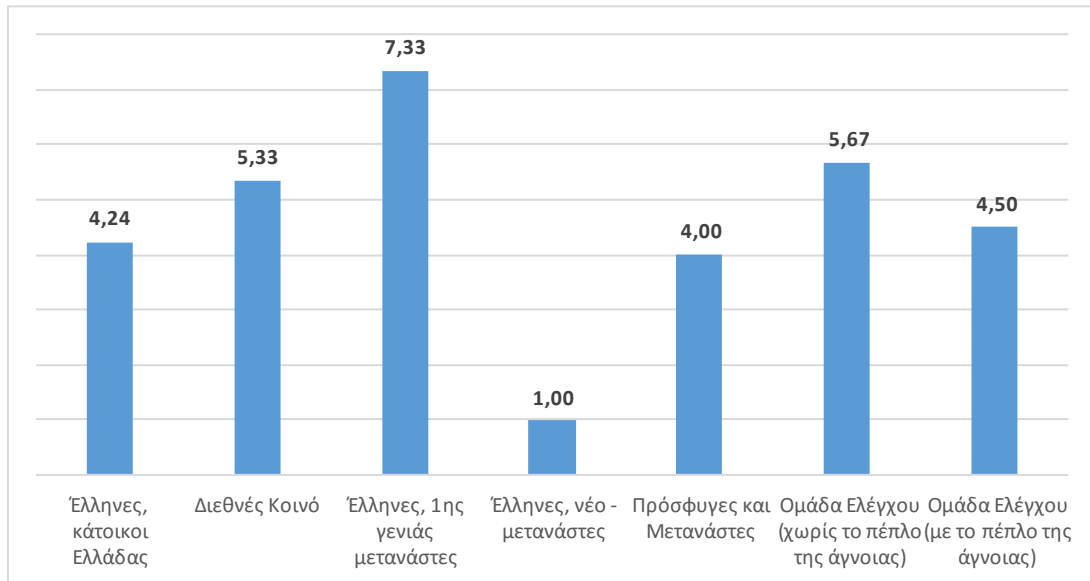
μετανάστευση, ενώ στον αντίποδα βρίσκονται οι νέο – μετανάστες Έλληνες που όπως είναι φυσικό δεν αισθάνονται «ασφαλείς» για τη θέση τους.

Γράφημα 5.10: Έλεγχος Ροής Μετανάστευσης

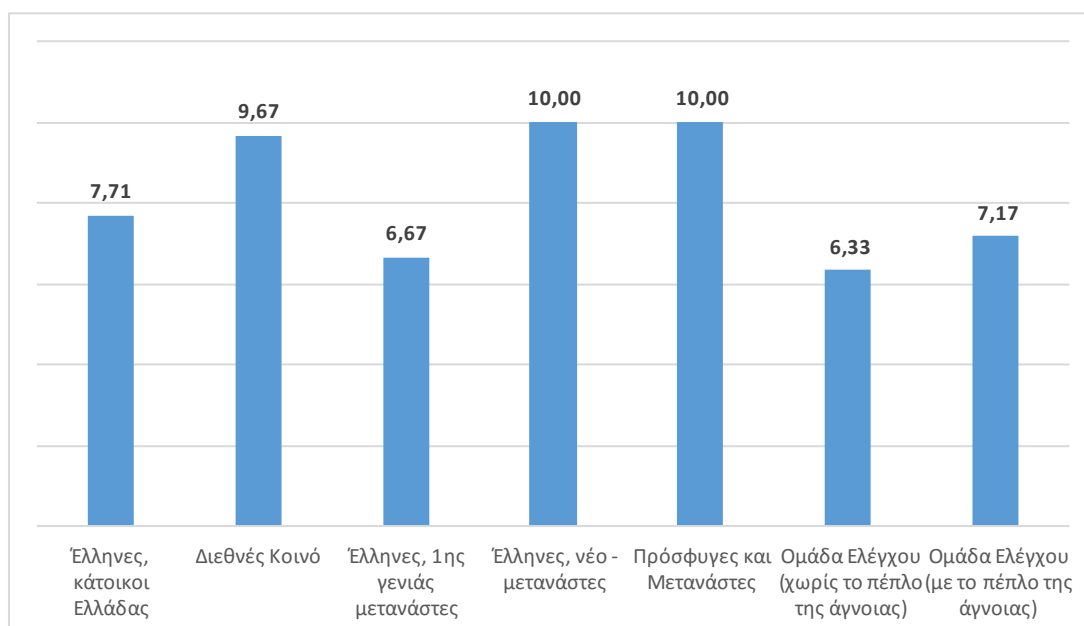
Όσον αφορά το κατά πόσο αισθάνονται οι ερωτώμενοι ότι οι μετανάστες και πρόσφυγες αποτελούν «απειλή» για την ασφάλεια των χωρών στις οποίες εισρέουν, τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα. Απειλή αισθάνονται ξεκάθαρα μόνο οι Έλληνες κάτοικοι εξωτερικού που είναι 1^ης γενιάς μετανάστες, ενώ μάλλον απειλή αισθάνεται το Διεθνές Κοινό και η Ομάδα Ελέγχου χωρίς του πέπλο της άγνοιας. Η τελευταία αυτή ομάδα διαφοροποιεί τις απαντήσεις της όταν πέφτει το πέπλο της άγνοιας, ενώ ιδιαίτερα χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως οι ίδιοι οι πρόσφυγες αν και διαφωνούν με την ύπαρξη απειλής, δεν είναι σφοδρά ενάντια στη θέση αυτή. Η πλέον αρνητική ομάδα στην ύπαρξη απειλής για την ασφάλεια των κατοίκων των χωρών στην οποία εισρέουν μετανάστες, αποτελούν οι νέο – μετανάστες Έλληνες.

Γράφημα 5.11: Απειλή για την Ασφάλεια

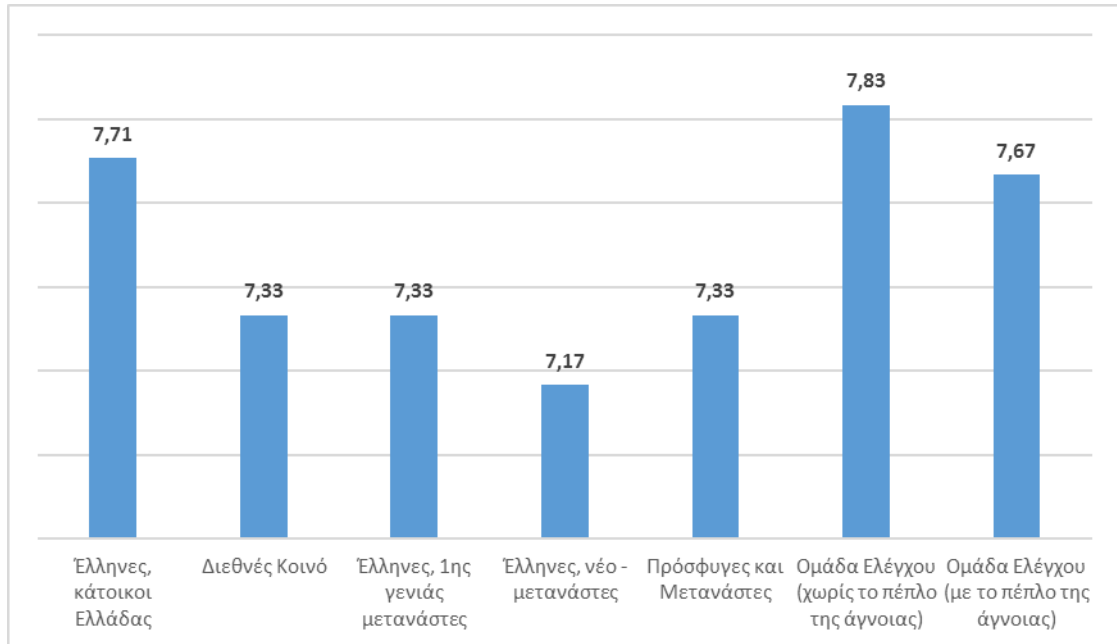
Όσον αφορά τις ευκαιρίες που πρέπει να δοθούν για ενσωμάτωση σε πρόσφυγες και μετανάστες, όλες οι κατηγορίες ερωτώμενων εμφανίζουν θετική στάση, με τις ομάδες που βιώνουν το φαινόμενο στην παρούσα χρονική συγκυρία (νέο – μετανάστες Έλληνες και Μετανάστες / Πρόσφυγες) να παρουσιάζουν την υψηλότερη βαθμολογία. Η Ομάδα Ελέγχου διαφοροποιεί ελαφρά τις απαντήσεις της, ανάλογα με το αν υφίσταται ή όχι το πέπλο της άγνοιας, ενώ οι απαντήσεις του Διεθνούς Κοινού (που απαντά υπό το πέπλο της άγνοιας) εμφανίζουν τη δεύτερη μεγαλύτερη βαθμολογία.

Γράφημα 5.12: Ευκαιρίες για Ενσωμάτωση

Όσον αφορά το αν η μετανάστευση αποτελεί «ζήτημα» της χώρας στην οποία εισέρχονται (η οποία θα πρέπει να μπορεί να θέτει κανόνες και περιορισμούς) ή μέρος ενός ευρύτερου «ζητήματος» που απαιτεί συλλογική αντιμετώπιση (στα πλαίσια της Ε.Ε.), το σύνολο των ερωτώμενων ομάδων τείνει προς τη συλλογική αντιμετώπιση. Οι απαντήσεις είναι πολύ πάνω από τη θέση «αδιαφορίας» (που οριοθετείται από μία βαθμολογία κοντά στο 5) και συγκεκριμένα ανέρχονται σε επίπεδα σαφούς προτίμησης (βαθμολογίες άνω του 7).

Γράφημα 5.13: Η Μετανάστευση ως Εθνικό ή Ευρωπαϊκό Ζήτημα

Βλέποντας συνολικά τις τέσσερις τελευταίες κατηγορίες ερωτήσεων (αν πρέπει να υπάρχουν αυστηρές διαδικασίες και έλεγχοι στην εισροή μεταναστών, αν η μετανάστευση είναι απειλή για την ασφάλεια των κατοίκων, αν πρέπει να δοθούν ευκαιρίες στους μετανάστες για ενσωμάτωση στις κοινωνίες υποδοχής, αν η μετανάστευση πρέπει να αποτελεί εθνικό ή ευρωπαϊκό ζήτημα), δημιουργείται ένα πλέγμα βασικών συμπερασμάτων, όπως:

- Υπάρχουν διαφορές στις απαντήσεις της Ομάδας Ελέγχου όταν πραγματοποιούνται με και χωρίς το πέπλο της άγνοιας.
- Οι ομάδες ερωτώμενων συνολικά παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις από ερώτηση σε ερώτηση, με βάση την παρούσα θέση τους και το αν αισθάνονται πως η μετανάστευση / προσφυγιά είναι κάτι που αφορά τη δική τους ζωή ή αν απλά τα αντιμετωπίζουν ως «φαινόμενα» που λαμβάνουν χώρα.
- Υφίστανται σημαντικές διαφοροποιήσεις στον τρόπο που απαντούν οι Έλληνες ερωτώμενοι, ανάλογα με το που βρίσκονται (Ελλάδα ή εξωτερικό), αλλά και του χρόνου που μετανάστευσαν (1^{ης} γενιάς ή νέο – μετανάστες).

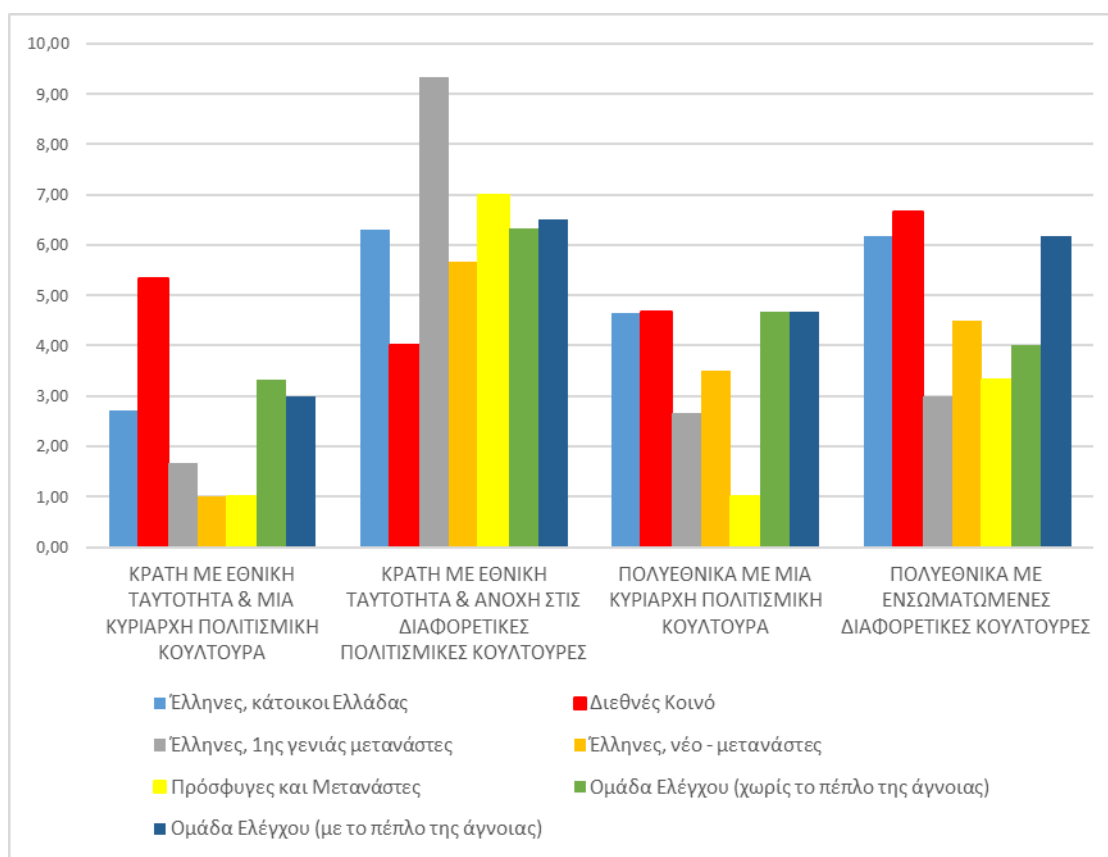
- Όλες οι κατηγορίες ερωτώμενων είναι θετικά διακείμενες σε δύο πεδία: α) ότι πρέπει να δοθούν ευκαιρίες ενσωμάτωσης στους μετανάστες / πρόσφυγες και β) ότι η μετανάστευση / προσφυγικό πρέπει να αποτελέσει συλλογικό ζήτημα, που απαιτεί αντιμετώπιση σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Για να ολοκληρωθεί η εικόνα επί του τρόπου που απάντησαν οι διαφορετικές ομάδες ερωτώμενων, καταλήγουμε στην τελευταία ερώτηση που είχε ως σκοπό να παρουσιαστεί ο «επιθυμητός χαρακτήρας» που πρέπει να έχει ένα κράτος / συλλογική ένωση (όπως η Ε.Ε.). Δόθηκαν τέσσερις εναλλακτικές επιλογές:

1. Κράτη με εθνική ταυτότητα και μία κυρίαρχη πολιτισμική κουλτούρα,
2. Κράτη με εθνική ταυτότητα και ανοχή στις διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες,
3. Πολυεθνικά κράτη με μία κυρίαρχη πολιτισμική κουλτούρα και
4. Πολυεθνικά κράτη με ενσωματωμένες διαφορετικές κουλτούρες.

Βασικό στοιχείο της ανάλυσης είναι πως οι ερωτώμενοι δεν κλήθηκαν να επιλέξουν μία από τις ανωτέρω επιλογές, καθώς κάτι τέτοιο θα ήταν περιοριστικό αφού κάποιος θα μπορούσε να κρίνει ως επιθυμητές δύο ή περισσότερες καταστάσεις. Για τον λόγο αυτό, κλήθηκαν οι ερωτώμενοι να βαθμολογήσουν και τις τέσσερις διαθέσιμες επιλογές ώστε να αναδειχθούν φαινόμενα πλουραλισμού στις επιλογές, αλλά και να αναδειχθούν τάσεις μικρότερης ή μεγαλύτερης επιδοκίμασας / αποδοκίμασας των ανωτέρω επιλογών. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν παρουσιάζονται στο ακόλουθο γράφημα.

Γράφημα 5.14: Τι είδους κράτος επιθυμούν οι ερωτώμενοι

Τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση αποτελεσμάτων είναι:

- Κράτη με εθνική ταυτότητα και μία κυρίαρχη πολιτισμική κουλτούρα:** για καμία ομάδα ερωτώμενων δεν είναι η πρώτη επιλογή, αλλά αντίθετα για τις περισσότερες ομάδες είναι η τελευταία επιλογή. Αξίζει να σημειωθεί όμως ότι ακόμα και ως τελευταία επιλογή, ο συγκεκριμένος τύπος εμφανίζει τις μεγαλύτερες βαθμολογίες προτίμησης από τις ομάδες που απαντούν υπό το πέπλο της άγνοιας (Διεθνές Κοινό και Ομάδα Ελέγχου υπό το πέπλο της άγνοιας).
- Κράτη με εθνική ταυτότητα και ανοχή στις διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες:** αποτελεί τη βασικότερη επιλογή για την συντριπτική πλειοψηφία των ομάδων ερωτωμένων. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί το Διεθνές Κοινό. Μάλιστα για δύο κατηγορίες ερωτώμενων αποτελεί τον απόλυτο κυρίαρχο τύπο (1^ης γενιάς Έλληνες μετανάστες – με βαθμολογία της

τάξεως του 9,33) και ισχυρό τύπο (πρόσφυγες και μετανάστες - με βαθμολογία της τάξεως του 7,00).

- **Πολυεθνικά κράτη με μια κυρίαρχη πολιτισμική κουλτούρα:** για καμία ομάδα ερωτώμενων ο συγκεκριμένος τρόπος δεν αποτελεί ισχυρή επιλογή, καθώς η βαθμολογία είναι κάτω του μέσου όρου σε όλες τις περιπτώσεις. Ουσιαστικά ο συγκεκριμένος τύπος δεν αποτελεί επιλογή για τους ερωτώμενους που βαθμολογούν χαμηλά, συνολικά τα χαρακτηριστικά του.
- **Πολυεθνικά κράτη με ενσωματωμένες διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες:** αποτελεί τον δεύτερο επικρατέστερο τύπο οργάνωσης σχεδόν για το σύνολο των ομάδων ερωτωμένων. Για τρεις όμως μόνο ομάδες ερωτώμενων ο εν λόγω τύπος υπερβαίνει τον μέσο όρο βαθμολογίας. Πρόκειται για τους Έλληνες που κατοικούν στην Ελλάδα (με βαθμολογία της τάξεως του 6,18), το Διεθνές Κοινό (με βαθμολογία της τάξεως του 6,67) και τους την Ομάδα Ελέγχου υπό το πέπλο της άγνοιας (με βαθμολογία της τάξεως του 6,17). Για τις ομάδες ερωτώμενων που απαντούν υπό το πέπλο της άγνοιας, ο συγκεκριμένος τύπος αποτελεί την πρώτη επιλογή.
- **Προσδιοριστικός παράγοντας επιλογής:** με βάση τα πρώτα στοιχεία που προκύπτουν η οργάνωση σε βάση κρατών με συγκεκριμένη εθνική ταυτότητα ή η οργάνωση ως πολυεθνικά κράτη δεν αποτελεί βασικό προσδιοριστικό παράγοντα. Υπάρχουν προτιμήσεις και προς τις δύο κατευθύνσεις, χωρίς να υπάρχει μία ξεκάθαρη και ισχυρή θέση συνολικά. Αντίθετα, το αν η οργάνωση θα βασίζεται σε μία κυρίαρχη πολιτισμική κουλτούρα ή σε πολλές (στη βάση της ανοχής και της ενσωμάτωσης), αποτελεί τη βασική παράμετρο επιλογής των ερωτώμενων. Υπάρχει δηλαδή μία ουσιαστική προτίμηση προς τύπους οργάνωσης που δείχνουν ανοχή στη διαφορετικότητα και στην ανοχή της πολιτισμικής ταυτότητας.
- **Έλληνες κάτοικοι Ελλάδας:** οι προτιμήσεις μοιράζονται σχεδόν εξίσου μεταξύ των κρατών με εθνική ταυτότητα και ανοχή στις διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες και των πολυεθνικών κρατών με ενσωματωμένες διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες.

- **Έλληνες 1^{ης} γενιάς μετανάστες:** κυρίαρχος τύπος με μεγάλη διαφορά από κάθε άλλο τύπο είναι τα κράτη με εθνική ταυτότητα και ανοχή στις διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες.
- **Έλληνες νέο – μετανάστες:** μεταξύ όλων των ομάδων ερωτώμενων έχουν την λιγότερο ισχυρή πρώτη προτίμηση. Πρώτη επιλογή είναι τα κράτη με εθνική ταυτότητα και ανοχή στις διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες.
- **Διεθνές κοινό (υπό το πέπλο της άγνοιας):** Πρώτη επιλογή είναι τα πολυεθνικά κράτη με ενσωματωμένες διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες.
- **Πρόσφυγες και μετανάστες:** Πρώτη επιλογή είναι τα κράτη με εθνική ταυτότητα και ανοχή στις διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες.
- **Ομάδα Ελέγχου (χωρίς το πέπλο της άγνοιας):** Πρώτη επιλογή είναι τα κράτη με εθνική ταυτότητα και ανοχή στις διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες.
- **Ομάδα Ελέγχου (υπό το πέπλο της άγνοιας):** οι προτιμήσεις μοιράζονται σχεδόν εξίσου μεταξύ των κρατών με εθνική ταυτότητα και ανοχή στις διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες και των πολυεθνικών κρατών με ενσωματωμένες διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες.

5.6 Kruskal – Wallis test

Ο έλεγχος των Kruskal – Wallis αποτελεί έναν μη παραμετρικό έλεγχο, ο οποίος εφαρμόζεται στις περιπτώσεις που ο πληθυσμός εμφανίζει ασυμμετρία, καθώς στις περιπτώσεις αυτές η διάμεσος βρίσκεται πλησιέστερα στο κέντρο της κατανομής και ως εκ τούτου έχει περισσότερη έννοια ως μέτρο θέσης, συγκριτικά με την μέση τιμή. Το τεστ των Kruskal – Wallis στηρίζεται πάνω στην ισότητα των πληθυσμών του δείγματος και συγκεκριμένα υπολογίζει το χ^2 (chi – square) των πληθυσμών προκειμένου να διαπιστωθεί αν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές από πληθυσμό σε πληθυσμό.

Η μεταβλητή που χρησιμοποιήθηκε ως ερμηνευτική για τα αποτελέσματα ήταν η «Κατηγορία Ερωτώμενων» έτσι ώστε να ελεγχθεί αν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων με διαφορετική θέση και κατάσταση. Μία από τις αδυναμίες του ελέγχου όμως, είναι πως δεν μπορεί να αποτυπώσει μεταξύ ποιων ομάδων δεν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις. Ο πρώτος έλεγχος που πραγματοποιήθηκε αφορούσε τα συναισθήματα των ερωτώμενων. Τα αποτελέσματά του παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα.

Πρώτη σημαντική παρατήρηση είναι πως σε όλες τις περιπτώσεις το χ^2 (chi – square) του δείγματος είναι θετικός αριθμός. Το στοιχείο αυτό έρχεται να συνδεθεί με το γεγονός ότι η συσχέτιση του Pearson που παρουσιάστηκε στην προηγούμενη ενότητα έδινε επίσης θετικά αποτελέσματα και ως εκ τούτου η ύπαρξη μίας αρνητικής τιμής θα αποτελούσε ένδειξη «ανωμαλίας» στην ανάλυση του δείγματος.

Οι βαθμοί ελευθερίας (df – degree of freedom) προκύπτουν από τον αριθμό των μεταβλητών που χρησιμοποιούνται ως ερμηνευτικές, αφαιρουμένης μίας. Επειδή οι κατηγορίες ερωτώμενων είναι επί της ουσίας εφτά, οι βαθμοί ελευθερίας του δείγματος είναι έξι.

Μεγάλη σημασία δίνεται στην Ασυμπτωτική Σημαντικότητα, η οποία ελέγχεται στο διάστημα εμπιστοσύνης 95% και καταδεικνύει την ύπαρξη ή μη στατιστικά σημαντικών διαφορών. Έτσι όταν οι τιμές της είναι μικρότερες του 0,05 (διάστημα εμπιστοσύνης 95%) τότε μπορούμε να υποθέσουμε την ύπαρξη στατιστικά σημαντικών διαφορών στον τρόπο που απάντησαν οι ερωτώμενοι. Από τα στοιχεία του πίνακα καθίσταται σαφές ότι **η μόνη μεταβλητή που δεν ικανοποιεί τον περιορισμό αυτό, είναι το «Συναίσθημα της Οργής»**, καθώς σε όλες τις άλλες περιπτώσεις οι ερωτώμενοι φαίνεται να απαντούν με στατιστικά διαφορετικό τρόπο. Τα ίδια αποτελέσματα προκύπτουν ακόμα και όταν αυξάνεται το διάστημα εμπιστοσύνης στο 99% (Monte Carlo test), όπου πέραν της Σημαντικότητας, δίνονται και τα όρια (ανώτατα και κατώτατα) στα οποία αυτή μπορεί να κινηθεί. Το «Συναίσθημα της Οργής» εμφανίζεται να μην ικανοποιεί τις παραμέτρους και ως εκ τούτου με σαφήνεια προκύπτει ότι υπάρχουν σημαντικές ομοιότητες στον τρόπο που απαντούν για αυτό οι ερωτώμενοι.

Ο έλεγχος διαμέσου που πραγματοποιήθηκε εμφάνισε την ύπαρξη ομοιοτήτων μεταξύ των Προσφύγων / Μεταναστών και των Ελλήνων 1^{ης} γενιάς μετανάστες. Υπενθυμίζεται ότι και οι δύο ομάδες εμφανίζουν χαμηλά επίπεδα του συγκεκριμένου συναισθήματος. **Μία άλλη ομοιότητα είναι αυτή μεταξύ του Διεθνές Κοινού (που απαντά υπό το πέπλο της άγνοιας) και των Ελλήνων νέο – μεταναστών.** Ως εκ τούτου, υπάρχει τουλάχιστον μία ομάδα, της οποίας οι απαντήσεις προσομοιάζουν με τις απαντήσεις της ομάδας που απαντά υπό καθεστώς αβεβαιότητας για τη μελλοντική της θέση. Αντίστοιχη ομοιότητα δεν υπάρχει όμως και με την άλλη ομάδα που απαντά υπό του πέπλου της άγνοιας (Ομάδα Ελέγχου), ίσως γιατί αυτή έχοντας απαντήσει τόσο με βάση την υπάρχουσα κατάσταση της, όσο και με μία υποθετική κατάσταση αβεβαιότητας, μπορεί να εξομαλύνει τις απαντήσεις της με βάση υποσυνείδητους ψυχολογικούς όρους.

Πίνακας 5.12 Kruskal Wallis test για τα Συναισθήματα των ερωτώμενων ^{a,b}

	Αδιαφορία	Φόβος	Απόγνωση	Μίσος	Οργή	Κατανόηση	Συμπόνοια	Ανάγκη Προσφοράς	Λύπη
Chi-Square	63,674	43,638	24,122	46,421	6,711	22,408	22,096	26,304	78,270
df	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Asymp. Sig.	,000	,000	,000	,000	,348	,001	,001	,000	,000
Monte Carlo Sig.	,000	,000	,000	,000	,344	,001	,001	,000	,000
99% Confidence Interval	Lower Bound	0,000	0,000	0,000	,332	0,000	,000	0,000	,000
	Upper Bound	,000	,000	,000	,357	,001	,002	,000	,000

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: Κατηγορία_Ερωτώμενων

Ακολουθώντας τη φιλοσοφία που περιγράφηκε ανωτέρω, πραγματοποιήθηκε αντίστοιχος έλεγχος για τις γενικές ερωτήσεις (έλεγχος ροής μεταναστών, η μετανάστευση ως απειλή για την ασφάλεια, η ύπαρξη ευκαιριών για ενσωμάτωση των μεταναστών και η μετανάστευση ως εθνικό / ευρωπαϊκό ζήτημα). Τα αποτελέσματα που προέκυψαν, δίνονται στο ακόλουθο πίνακα και με βάση αυτά αποτυπώνεται η ύπαρξη στατιστικά σημαντικών διαφορών στις περισσότερες ερωτήσεις. Εξάιρεση αποτελεί η ερώτηση που μελετά το αν θα πρέπει η μετανάστευση να αντιμετωπίζεται ως **εθνικό ή ως συλλογικό ζήτημα** (Ευρωπαϊκή Ένωση). Τα αποτελέσματα της ερώτησης αυτής καταδεικνύουν την ύπαρξη ομοιοτήτων τόσο για το διάστημα εμπιστοσύνης του 95%, όσο και για αυτό του 99%.

Ο έλεγχος διαμέσου που πραγματοποιήθηκε ανέδειξε **ομοιότητες μεταξύ της Ομάδας Ελέγχου (είτε απαντά υπό του πέπλου της άγνοιας, είτε χωρίς), των Ελλήνων που είναι 1^{ης} γενιάς μετανάστες και των Προσφύγων / Μεταναστών**. Αυτό δεν συνεπάγεται ίδιες απαντήσεις, αλλά ίδια απαντητική συμπεριφορά με βάση τα υπόλοιπα δημογραφικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν την περιγραφόμενη ομοιογένεια.

Πίνακας 5.13 Kruskal Wallis test για τις Γενικές Ερωτήσεις ^{a,b}

	Έλεγχος Εισροής Μεταναστών	Απειλή για την Ασφάλεια	Ευκαιρίες Ενσωμάτωσης Μεταναστών	Εθνικό Ευρωπαϊκό Ζήτημα	
Chi-Square	46,407	54,739	62,994	2,430	
df	6	6	6	6	
Asymp. Sig.	,000	,000	,000	,876	
Monte Carlo Sig.	,000	,000	,000	,879	
Sig. 99% Confidence Interval	Lower Bound	0,000	0,000	0,000	,870
	Upper Bound	,000	,000	,000	,887

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: Κατηγορία_Ερωτώμενων

Ο τελευταίος έλεγχος που πραγματοποιήθηκε ήταν αυτός που αφορούσε τον χαρακτήρα / τύπο κρατικής οργάνωσης που μοιάζει περισσότερο επιθυμητός στους ερωτώμενους. Στην συστάδα αυτή ερωτήσεων εμφανίζονται οι περισσότερες

ομοιότητες μεταξύ των ομάδων ερωτωμένων. Οι επιλογές που εμφανίζουν ομοιότητες είναι:

1. **Κράτη με Εθνική Ταυτότητα & Ανοχή στις Διαφορετικές Πολιτισμικές Κουλτούρες:** η ομοιότητα προέρχεται από την Ομάδα Ελέγχου, όπου πριν και μετά το πέπλο της άγνοιας παρουσιάζει στατιστικά ίδια συμπεριφορά.
2. **Πολυεθνικά Κράτη με μία Κυρίαρχη Πολιτισμική Κουλτούρα:** η ομοιότητα προέρχεται από την Ομάδα Ελέγχου, όπου πριν και μετά το πέπλο της άγνοιας παρουσιάζει στατιστικά ίδια συμπεριφορά, καθώς και από την ομοιότητα στις απαντήσεις μεταξύ των Ελλήνων νέο – μεταναστών και αυτών που είναι πρώτης γενιάς μετανάστες.
3. **Πολυεθνικά Κράτη με Ενσωματωμένες Διαφορετικές Κουλτούρες** όπου η ομοιότητα προέρχεται από τρεις διαφορετικές υποομάδες:
 - Ομάδες που απαντούν υπό το πέπλο της άγνοιας (Διεθνές Κοινό και Ομάδα Ελέγχου),
 - Έλληνες νέο – μετανάστες και Ομάδα Ελέγχου χωρίς το πέπλο της άγνοιας,
 - Έλληνες 1^{ης} γενιάς μετανάστες και Πρόσφυγες / Μετανάστες.

Πίνακας 5.14 Kruskal Wallis test για τις Ερωτήσεις Τύπου Οργάνωσης ^{a,b}

	Κράτη με Εθνική Ταυτότητα & μία Κυρίαρχη Πολιτισμική Κουλτούρα	Κράτη με Εθνική Ταυτότητα & Ανοχή στις Διαφορετικές Πολιτισμικές Κουλτούρες	Πολυεθνικά Κράτη με μία Κυρίαρχη Πολιτισμική Κουλτούρα	Πολυεθνικά Κράτη με Ενσωματωμένες Διαφορετικές Κουλτούρες
Chi-Square	33,491	10,167	17,314	15,543
df	6	6	6	6
Asymp. Sig.	,000	,118	,008	,016
Monte Carlo Sig.	,000	,113	,007	,012
Sig. 99% Confidence Interval	Lower Bound	0,000	,105	,010
	Upper Bound	,000	,121	,015

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: Κατηγορία_Ερωτώμενων

Όσον αφορά την πειραματική χρήση του πέπλου της άγνοιας ευρύτερα, τα αποτελέσματα δεν κατέδειξαν την ύπαρξη μίας στατιστικά αδιαπραγμάτευτης θέσης αναφορικά με τα αποτελέσματα που προκύπτουν. Είναι αλήθεια πως στις περισσότερες περιπτώσεις οι ομοιότητες που εμφανίστηκαν στον τρόπο απάντησης δεν αφορούσαν ομάδες που απαντούσαν υπό του πέπλου της άγνοιας. Πρέπει να ληφθεί όμως υπόψη ότι:

- ❖ Υπήρξαν περιπτώσεις που εμφανίστηκε ομοιότητα μεταξύ ομάδων υπό το πέπλο της άγνοιας και χωρίς αυτό (π.χ. στην περίπτωση του Συναισθήματος Οργής, στην περίπτωση του αν η μετανάστευση πρέπει να αποτεθεί εθνικό ή συλλογικό ζήτημα ως προς την αντιμετώπιση και στις περιπτώσεις του τύπου κρατικής οργάνωσης).
- ❖ Υπήρξαν περιπτώσεις που η Ομάδα Ελέγχου πριν και μετά το πέπλο της άγνοιας εμφάνισε ομοιότητα στις απαντήσεις (στην περίπτωση διερεύνηση αν είναι επιθυμητά τα *Κράτη με Εθνική Ταυτότητα & Ανοχή στις Διαφορετικές Πολιτισμικές Κουλτούρες*, καθώς και στην περίπτωση διερεύνηση αν είναι επιθυμητά τα *Κράτη με Εθνική Ταυτότητα & Ανοχή στις Διαφορετικές Πολιτισμικές Κουλτούρες*).
- ❖ Τέλος, θα περίμενε κανείς πως οι δύο ομάδες ερωτώμενων που απαντούν υπό το πέπλο της άγνοιας (Διεθνές Κοινό και Ομάδα Ελέγχου υπό το πέπλο της άγνοιας) θα εμφάνιζαν ομοιότητες στον τρόπο που απάντησαν σε διάφορες ερωτήσεις. Στην πράξη όμως η ομοιότητα περιορίστηκε σε μόνο μία περίπτωση, σε αυτήν που διερευνά αν είναι επιθυμητά τα *Πολυεθνικά Κράτη με Ενσωματωμένες Διαφορετικές Κουλτούρες*.

Με βάση τα αποτελέσματα αυτά, δεν μπορεί να υπάρξει μία ξεκάθαρη και αποφασιστική απάντηση αναφορικά με τον αν το Πέπλο της Άγνοιας ως νοητική κατασκευή μπορεί να βρει πλήρη εφαρμογή σε πρακτικά ζητήματα, καθώς και για το αν μπορεί να αποτελέσει ένα συστηματικό εργαλείο στην κατανόηση ή την αναθεώρηση της λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Δεν μπορεί να παραλειφθεί πάντως και το γεγονός πως μέσα από την χρήση του πέπλου της άγνοιας προκύπτουν μία σειρά σημαντικά συμπεράσματα, που έχουν υπό

τις περιγραφόμενες συνθήκες και στατιστική ισχύ. Η αβεβαιότητα ως προς τη θέση και την μελλοντική κατάσταση των ερωτωμένων διαφοροποιεί τις απαντήσεις τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές τόσο ως προς τα συναισθήματα, όσο και προς την οπτική που αντιμετωπίζουν οι ερωτώμενοι το προσφυγικό / μεταναστευτικό όταν απαντούν υπό και χωρίς το πέπλο της άγνοιας.

Οι ομοιότητες που υπήρξαν δεν ήταν σε απόλυτους αριθμούς τόσες πολλές αν αναλογιστεί κανείς ότι χρησιμοποιήθηκαν 7 ομάδες ερωτώμενων που κλήθηκαν να βαθμολογήσουν 9 διαφορετικές καταστάσεις, με κλίμακες βαθμολογίας από το 1 έως το 10. Ο συνδυασμός αυτών δίνει ένα τεράστιο σύνολο επιλογών στο οποίο θα μπορούσαν να έχουν προκύψει δεκάδες ομοιότητες.

Φυσικά, όπως απαιτείται και με τα στατιστικά και μαθηματικά εργαλεία, χρειάζεται περαιτέρω πειραματισμός και πρακτική διερεύνηση, τόσο για την ανάπτυξη της μεθοδολογίας, όσο και της διερεύνησης των δυνατοτήτων αξιοποίησης του πέπλου της άγνοιας για τη λήψη αποφάσεων.

Κεφάλαιο 6

Συμπεράσματα

Στην παρούσα διπλωματική εργασία μελετήθηκε το έργο του Rawls, «Θεωρία της Δικαιοσύνης», το οποίο προτρέπει τον αναγνώστη να θεσμοθετήσει ακριβοδίκαια, ώστε να δημιουργήσει μία δίκαιη κοινωνία, μέσα στην οποία ο ίδιος δεν γνωρίζει ποια θέση θα λάβει. Η εν λόγω εργασία αξιοποιεί αυτή τη θεωρία του Rawls σε ένα πρακτικό ζήτημα το οποίο διαμορφώνεται γύρω και μέσα στα ευρωπαϊκά σύνορα, την προσφυγική κρίση.

Στα πλαίσια της έρευνας και προκειμένου να αποκτήσουμε μια πραγματική εικόνα της κοινής γνώμης, καταρτίσαμε και συλλέξαμε απαντήσεις ερωτηματολογίων τα οποία απευθύναμε σε έξι διαφορετικές ομάδες. Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε μια σειρά στατιστικών ελέγχων, με βάση τα οποία εξετάσαμε την κατανομή των αποτελεσμάτων και την αξιοπιστία τους, ώστε να καταλήξουμε στην αποτύπωση των αποτελεσμάτων.

Αυτό που προκύπτει κυρίως, αναφορικά με τα συναισθήματα των ερωτωμένων, είναι πως **επικρατούν τα θετικά προς τους πρόσφυγες συναισθήματα** (λύπη, ανάγκη προσφοράς, κατανόηση, συμπόνοια) συγκεντρώνοντας ποσοστά άνω του μέσου όρου. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι **τα αρνητικά συναισθήματα** (π.χ. αδιαφορία, φόβος, μίσος, οργή) **διασυνδέονται μεταξύ τους σε μεγαλύτερο βαθμό** απ'ό,τι τα θετικά.

Οι χαρακτηριστικότερες διαφοροποιήσεις των συναισθημάτων μεταξύ των ομάδων, παρατηρούνται στις απαντήσεις των Προσφύγων – Μεταναστών και των Έλλληνων που είναι 1^{ης} γενιάς Μετανάστες, καθώς και του Διεθνούς Κοινού. Ωστόσο, ομοιότητες παρατηρούνται μεταξύ της Ομάδας Ελέγχου (τόσο υπό του πέπλου της άγνοιας, όσο και χωρίς) των Ελλήνων κατοίκων Ελλάδας και των Έλλληνων νέο – μεταναστών.

Όσον αφορά τον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών, τα αποτελέσματα είναι περισσότερο μοιρασμένα. Υπέρ των αυστηρών ελέγχων τάσσεται σε μεγαλύτερο βαθμό το Διεθνές Κοινό και οι Έλληνες μετανάστες 1^{ης} γενιάς. **Οι Έλληνες νεο-μετανάστες παρουσιάζονται εντελώς αντίθετοι με τα αυστηρά μέτρα ελέγχου.**

Αυτό δικαιολογείται από το γεγονός ότι έχουν πρόσφατη την εμπειρία της αναγκαστικής μετανάστευσης λόγω της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, οπότε και αναζητούν μία καλύτερη ποιότητα ζωής η οποία δεν μπορεί να ταυτιστεί με του αυστηρούς ελέγχους, την κράτηση και άλλα αντίστοιχα μέτρα. Επιπλέον, λόγω του προσφάτου της μετανάστευσης, νιώθουν ανασφάλεια για την παραμονή τους στη χώρα, σε αντίθεση με τους μετανάστες 1^{ης} γενιάς που έχουν πλέον εδραιωθεί και φαίνεται να απαντούν απαλλαγμένοι από την υποκειμενικότητα που ενδεχομένως διακατέχει έναν άνθρωπο που βίωσε την εμπειρία της μετανάστευσης. Εξετάζοντας την ομάδα ελέγχου, πριν και μετά το πέπλο της άγνοιας υφίστανται διαφορές ως προς το επίπεδο αυστηρότητας στον έλεγχο της μετανάστευσης.

Οι Έλληνες μετανάστες πρώτης γενιάς εμφανίζονται να αισθάνονται ξεκάθαρη απειλή από τους πρόσφυγες και τους μετανάστες. Με δεδομένο ότι οι άνθρωποι αυτοί είναι κατά μέσο όρο μέσης ηλικίας (μιας και αν ήταν νεότεροι θα ανήκαν στην κατηγορία των νεο-μεταναστών), μπορεί να κατανοηθεί πως αισθάνονται απειλή ευρύτερα καθώς οι κοινωνίες αναμορφώνονται προκαλώντας αναστάτωση σε ανθρώπους τέτοιας ηλικίας που είχαν συνηθίσει κάπως διαφορετικά και πιο ήρεμα, με ελάχιστη εγκληματικότητα και μειωμένο αίσθημα φόβου. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι **μετανάστες-πρόσφυγες, αν και δεν εμφανίζονται να συμφωνούν πως δημιουργούν αίσθημα απειλής, δεν είναι και σφόδρα αντίθετοι σε αυτή την θέση.**

Ευκαιρίες για ενσωμάτωση των προσφύγων φαίνεται να επιζητούν πρόσφυγες-μετανάστες και Έλληνες νεο-μετανάστες. Η βιωματική τους εμπειρία διαγράφεται ξεκάθαρα σε αυτή την ερώτηση. Ακολουθεί το Διεθνές Κοινό, υπό του πέπλου της άγνοιας, ενώ δεν παρατηρούνται αντίστοιχα ποσοστά στην Ομάδα ελέγχου. Από την άλλη πλευρά, παρατηρείται ομοφωνία στο ερώτημα αν το προσφυγικό ζήτημα θα πρέπει να αποτελεί «ζήτημα» της χώρας στην οποία εισέρχονται ή μέρος ενός ευρύτερου «ζητήματος», καθώς **επιζητάται συλλογική αντιμετώπιση από το σύνολο των κοινωνικών ομάδων.** Ίδια απαντητική συμπεριφορά εμφάνισαν οι ερωτώμενοι, οι οποίοι φαίνεται να είναι περισσότερο ευνοϊκά διατιθέμενοι στα κράτη με εθνική ταυτότητα και ανοχή στις διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες ή εναλλακτικά στα πολυεθνικά κράτη με ενσωματωμένες διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες. Ο εθνικός ή πολυεθνικός χαρακτήρας των κρατών δεν εμφανίζεται να

είναι η κυρίαρχη παράμετρος επιλογής, αλλά περισσότερο μοιάζει να ενδιαφέρει τους ερωτώμενους η ανοχή / ενσωμάτωση της διαφορετικότητας στην πολιτισμική κουλτούρα.

Όσον αφορά το πέπλο της άγνοιας **θα περίμενε κανείς πως οι δύο ομάδες ερωτώμενων που απαντούν υπό το πέπλο της άγνοιας (Διεθνές Κοινό και Ομάδα Ελέγχου υπό το πέπλο της άγνοιας) θα εμφάνιζαν ομοιότητες** στον τρόπο που απάντησαν. Στην πραγματικότητα υπάρχουν αρκετές διαφοροποιήσεις μεταξύ του Διεθνούς Κοινού και της Ομάδας Ελέγχου (υπό το πέπλο της άγνοιας). Η διαφοροποίηση αυτή μας επιτρέπει να υποθέσουμε πως η Ομάδα Ελέγχου, εφόσον συμμετείχε τόσο πριν όσο και μετά το πέπλο, ήταν **επηρεασμένη από ηθικές επιταγές** και οι ερωτώμενοι συμμετείχαν ασκώντας ψυχολογική πίεση εαυτών ώστε να δώσουν την ηθικά και δίκαια ορθή απάντηση. Από την άλλη πλευρά, το Διεθνές Κοινό, το οποίο κλήθηκε να απαντήσει αποκλειστικά μετά το πέπλο της άγνοιας, φαίνεται να **βρέθηκε πιο κοντά στην αναστοχαστική του ισορροπία**, δίνοντας απαντήσεις προς τη συνοχή της κοινωνίας.

Αυτό που φαίνεται εκ των αποτελεσμάτων να επηρεάζει τους ερωτώμενους είναι το **αν το προσφυγικό ζήτημα είναι βιωματικό για τους ίδιους ή απλά κάτι που συμβαίνει γύρω τους**. Επίσης, **ο χρόνος που βίωσαν τη μετανάστευση** παίζει καθοριστικό ρόλο στον τρόπο που απαντούν, καθώς νέο – μετανάστες και μετανάστες 1^{ης} γενιάς εμφανίζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις. Η **μεγαλύτερη σύγκλιση απόψεων** όλων των ομάδων παρατηρήθηκε στις ερωτήσεις που αφορούσαν στις **ευκαιρίες ενσωμάτωσης** που πρέπει να δοθούν στους μετανάστες / πρόσφυγες και στην **ανάδειξη του μεταναστευτικού / προσφυγικού ως συλλογικού ζητήματος**.

Τέλος όσον αφορά την πειραματική χρήση του πέπλου της άγνοιας ευρύτερα, τα αποτελέσματα δεν κατέδειξαν την ύπαρξη μίας στατιστικά αδιαπραγμάτευτης θέσης αναφορικά με τα αν το Πέπλο της Άγνοιας ως νοητική κατασκευή μπορεί να βρει πλήρη εφαρμογή σε πρακτικά ζητήματα. Απαιτείται περαιτέρω πειραματισμός και πρακτική διερεύνηση, τόσο για την ανάπτυξη της μεθοδολογίας, όσο και της διερεύνησης των δυνατοτήτων αξιοποίησης του πέπλου της άγνοιας για τη λήψη αποφάσεων. **Η παρούσα διπλωματική εργασία** με το πεπερασμένο εύρος που της δινόταν **επιχείρησε να αναδείξει τα ερωτήματα που γεννούνται από την εφαρμογή**

ενός νοητικού κατασκευάσματος σε πρακτικά ζητήματα, αλλά και να διαμορφώσει ένα ευρύτερο πλαίσιο διαλόγου και προσπάθειας χρήσης της φιλοσοφίας στην επιστήμη λήψης αποφάσεων, καθώς μέσα από αυτήν μπορούμε να καταλάβουμε καλύτερα τον υπάρχοντα κόσμο.

Βιβλιογραφία

- Conover, W. J. (1999). *Practical Nonparametric Statistics*. Wiley.
- Cortina, J. (1993). "What is coefficient alpha: an examination of theory and applications". *Journal of Applied Psychology*, vol. 78, pp. 98 – 104.
- Cronbach, A. (1951). "Coefficient alpha and the internal structure of tests,". In *Psychometrika* (Vol. vol. 16, pp. pp. 297 - 334).
- eur-lex.europa.eu. (2016, 01 27). Schengen Agreement. (Articles 2,6 & 7).
- European Commission. (2011). Schengen area. *Europa web portal*.
- Eurostat. (2016, 04 15). Asylum Statistics. *Eurostat web portal*. Retrieved from http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics
- Foreman, G. W. (2009). *Nonparametric statistics for non-statisticians : a step-by-step approach*. . Hoboken, N.J.: Wiley.
- Gallup. (n.d.). Europeans Most Negative Toward Immigration. (electronic article). Retrieved from <http://www.gallup.com/poll/186209/europeans-negative-toward-immigration.aspx>
- Gallup. (n.d.). Most Greeks See Immigration as a Bad Thing for Their Country. *Electronic artice*. Retrieved from http://www.gallup.com/poll/185456/greeks-immigration-bad-thing-country.aspx?g_source=position3&g_medium=related&g_campaign=tiles
- Heywood, A. (2007). *Πολιτικές Ιδεολογίες*. ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ.
- Kymlicka, W. (2015). Φιλελεύθερη ισότητα. . In W. Kymlicka, *Η πολιτική φιλοσοφία της εποχής μας*. (pp. pp. 142-195). Αθήνα: ΠΟΛΙΣ.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric theory* New York: McGraw-Hill.
- OCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs). (2014). *Global Humanitarian Overview : 2015*. Geneva: OCHA. Retrieved from <https://docs.unocha.org/sites/dms/Documents/GHO-FINAL-web.pdf>.

- Ostrand, N. (2015). The Syrian Refugee Crisis: A Comparison of Responses by Germany, Sweden, the United Kingdom, and the United States. *Journal of Migration and Human Security*, Volume 3, pp. 255-279. Retrieved 24 04, 2016
- Pew Research Center. (2016, 04 28). Global Attitudes and Trends. *Web Portal*. Retrieved from <http://www.pewglobal.org/2014/05/12/chapter-3-most-support-limiting-immigration/>
- Public Issue. (n.d.). Πολιτικό Βαρόμετρο: 154- 04/2016. Retrieved 04 15, 2016, from <http://www.publicissue.gr/en/>
- Public Issue. (n.d.). Πολιτικό Βαρόμετρο: 154-03/2016. Retrieved 04 15, 2016, from <http://www.publicissue.gr/en/>
- Richardson, G. K. (1973). "The theory of the estimation of test reliability" . In *Psychometrika* (Vol. vol. 2, pp. pp. 151-160).
- Royston, J. P. (1982). "The W Test for Normality". In *Applied Statistics* (Vol. vol. 31, pp. pp. 176-180).
- Royston, J. P. (1995). "Shapiro-Wilk normality test and P-value," . In *Applied Statistics* (Vol. vol. 44).
- Statista. (n.d.). Greece on the Frontline. Arrivals of refugees from Turkey by sea. *Statista web portal*. Retrieved 04 15, 2016, from <https://www.statista.com/chart/4446/refugee-crisis-in-greece/>
- UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees). (2011). UNHCR Resettlement Handbook. Geneva: UNHCR.
- UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees). (2015). Syrian Regional Refugee Response. Inter-agency Information Sharing Portal. UNHCR. Retrieved 04 25, 2016, from <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>.
- UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees). (2015). Resettlement. *UNHCR*. GENEVA. Retrieved 20 04, 2016, from <http://www.unhcr.org/pages/4a16b1676.html>.
- University, S. (2016, 06 19). *Stanford Encyclopedia for Philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/reflective-equilibrium/>

- Wenar, L. (2010). Σύγχρονοι Στοχασμοί και Πολιτικές Παρεμβάσεις. Αθήνα: ΙΣΤΑΜΕ ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ.
- Wilk, S. S. (1965). "An analysis of variance test for normality". In *Biometrika* (Vol. vol. 52, pp. pp. 591-9).
- Wish, J. B. (1978). *Multidimensional scaling*. Beverly Hills, California: Sage Publications.
- Zinbarg, W. R. (2009). "Coefficients Alpha, Beta, Omega, and the glb: Comments on Sijtsma" . In *Psychometrika* (Vol. vol. 74, pp. pp. 145–154).
- ΙΣΤΑΜΕ Ανδρέας Παπανδρέου. (2010, 10). Σύγχρονοι Στοχασμοί και Πολιτικές Παρεμβάσεις, John Rawls. ΙΣΤΑΜΕ Ανδρέας Παπανδρέου. Retrieved from ΙΣΤΑΜΕ Ανδρέας Παπανδρέου.
- Μιχαλάκης, Α. (2013). *Το Δίκαιο και το Αγαθό. Δοκίμιο για τη θεωρία της Δικαιοσύνης του J.Rawls*. . Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Ρωλς, Τ. (2001). *Θεωρία της Δικαιοσύνης*. Αθήνα: ΠΟΛΙΣ.
- Χατζής, Α. (2015, 05 22). *ΚΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Retrieved from www.kathimerini.gr:
<http://www.kathimerini.gr/137616/article/politismos/arxeio-politismoy/john-rawls-kai-dikaiosynh>:
<http://www.kathimerini.gr/137616/article/politismos/arxeio-politismoy/john-rawls-kai-dikaiosynh>
- Χατζής, Α. (2016, 05 20). Ο ωφελμιστής πίσω από το Πέπλο. Retrieved from www.uoa.gr: http://old.phs.uoa.gr/~ahatzis/Hatzis_Rawls.pdf:

Παραρτήματα

Παράρτημα Α

- **Α. Ερωτηματολόγιο που απευθύνεται σε Έλληνες, κατοίκους της Ελλάδας.**

Σημειώστε με X την επιλογή σας.

1. Είστε απόφοιτος:

Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Γυμνάσιο – Λύκειο)	
Μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (IEK ή άλλο)	
Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ΑΕΙ ή ΤΕΙ)	
Άλλο:	

2. Αν είστε απόφοιτος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ποιο είναι το επιστημονικό σας πεδίο;

Ανθρωπιστικές επιστήμες	
Επιστήμες υγείας	
Φυσικές επιστήμες	
Οικονομικές επιστήμες	
Τεχνολογικές επιστήμες	
Άλλο:.....	

3. Ποια από τις παρακάτω κατηγορίες περιγράφει την ηλικία σας;

25-35	
36-50	

άνω των 51	
------------	--

4. Ποιο είναι το φύλο σας;

Άνδρας	
Γυναίκα	

5. Σε ποια κατηγορία θα κατατάσσετε εισοδηματικά τον εαυτό σας;

0€ – 10.000€ ετησίως	
10.000€ - 20.000€	
20.000€ και άνω	

6. Ποια συναισθήματα σας δημιουργούν οι εικόνες προσφύγων; Βαθμολογήστε απ' το 1 ως το 10 (όπου 1 είναι το ελάχιστο και 10 το μέγιστο).

Αδιαφορία	Φόβος	Απόγνωση	Μίσος	Οργή	Κατανόηση	Συμπόνοια	Ανάγκη προσφοράς	Λύπη	Άλλο:....

7. Πιστεύετε πως η εισροή μεταναστών και προσφύγων πρέπει να πραγματοποιείται με αυστηρούς ελέγχους και διαδικασίες που μπορεί να απαιτούν ακόμα και την μακροχρόνια κράτηση τους σε χώρους υποδοχής;

Διαφωνώ απόλυτα		Διαφωνώ		Μάλλον Διαφωνώ	Μάλλον Συμφωνώ		Συμφωνώ		Συμφωνώ απόλυτα
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

8. Θεωρείτε πως η εισροή μεταναστών και προσφύγων αποτελεί απειλή για την ασφάλεια των κατοίκων;

Διαφωνώ απόλυτα		Διαφωνώ		Μάλλον Διαφωνώ	Μάλλον Συμφωνώ		Συμφωνώ		Συμφωνώ απόλυτα
-----------------	--	---------	--	----------------	----------------	--	---------	--	-----------------

11. Πιστεύετε πως τα κράτη της ΕΕ πρέπει από δημογραφικής και πολιτισμικής πλευράς να έχουν εθνικό ή πολυεθνικό χαρακτήρα; Βαθμολογήστε τις ακόλουθες προτάσεις από το 1 ως το 10 (όπου 1 είναι το ελάχιστο και 10 το μέγιστο) .

Κράτη με συγκεκριμένη εθνική ταυτότητα και μία κυρίαρχη πολιτισμική κουλτούρα.	Κράτη με συγκεκριμένη εθνική ταυτότητα και ανοχή στις διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες.	Πολυεθνικά κράτη με μία κυρίαρχη πολιτισμική κουλτούρα.	Πολυεθνικά κράτη, με ενσωματωμένες διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες.

➤ **B. Ερωτηματολόγιο που απευθύνεται σε διεθνές κοινό, υπό το πέπλο της άγνοιας.**

Σημειώστε με x την απάντησή σας.

1. Σε ποια χώρα διαμένετε; (Συμπληρώστε)

.....

2.Είστε απόφοιτος:

Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Γυμνάσιο – Λύκειο)	
Μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΙΕΚ ή άλλο)	
Τριτοβάθμια εκπαίδευσης (ΑΕΙ ή ΤΕΙ)	
Άλλο:	

3. Αν είστε απόφοιτος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ποιο είναι το επιστημονικό σας πεδίο;

Ανθρωπιστικές επιστήμες	
Επιστήμες υγείας	
Φυσικές επιστήμες	
Οικονομικές επιστήμες	
Τεχνολογικές επιστήμες	
Άλλο	

4. Ποια από τις παρακάτω κατηγορίες περιγράφει την ηλικία σας;

25-35	
36-50	
άνω των 51	

12. Πιστεύετε πως τα κράτη της ΕΕ πρέπει από δημογραφικής και πολιτισμικής πλευράς να έχουν εθνικό ή πολυεθνικό χαρακτήρα; Βαθμολογήστε τις ακόλουθες προτάσεις από το 1 ως το 10 (όπου 1 είναι το ελάχιστο και 10 το μέγιστο) .

Κράτη με συγκεκριμένη εθνική ταυτότητα και μία κυρίαρχη πολιτισμική κουλτούρα.	Κράτη με συγκεκριμένη εθνική ταυτότητα και ανοχή στις διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες.	Πολυεθνικά κράτη με μία κυρίαρχη πολιτισμική κουλτούρα.	Πολυεθνικά κράτη, με ενσωματωμένες διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες.

➤ **Γ. Ερωτηματολόγιο που απευθύνεται σε απόδημο ελληνισμό (1^{ης} γενιάς μετανάστες).**

Σημειώστε με x την επιλογή σας.

1. Σε ποια χώρα διαμένετε;

.....

2. Είστε απόφοιτος:

Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Γυμνάσιο – Λύκειο)	
Μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΙΕΚ ή άλλο)	
Τριτοβάθμια εκπαίδευσης (ΑΕΙ ή ΤΕΙ)	
Άλλο:	

3. Αν είστε απόφοιτος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ποιο είναι το επιστημονικό σας πεδίο;

Ανθρωπιστικές επιστήμες	
Επιστήμες υγείας	
Φυσικές επιστήμες	
Οικονομικές επιστήμες	
Τεχνολογικές επιστήμες	
Άλλο	

4. Ποια από τις παρακάτω κατηγορίες περιγράφει την ηλικία σας;

25-35	
36-50	
άνω των 51	

5. Ποιο είναι το φύλο σας;

Ανδρας	
Γυναίκα	

6. Σε ποια κατηγορία θα κατατάσσατε εισοδηματικά τον εαυτό σας;

0€ – 10.000€	
10.000€ - 20.000€	
20.000€ και άνω	

7. Ποια συναισθήματα σας δημιουργούν οι εικόνες προσφύγων; Βαθμολογήστε απ' το 1 ως το 10 (όπου 1 είναι το ελάχιστο και 10 το μέγιστο).

Αδιαφορία	Φόβος	Απόγνωση	Μίσος	Οργή	Κατανόηση	Συμπόνια	Ανάγκη προσφοράς	Λύπη	Άλλο:....

8. Πιστεύετε πως η εισροή μεταναστών και προσφύγων πρέπει να πραγματοποιείται με αυστηρούς ελέγχους και διαδικασίες που μπορεί να απαιτούν ακόμα και την μακροχρόνια κράτηση τους σε χώρους υποδοχής;

Διαφωνώ απόλυτα		Διαφωνώ		Μάλλον Διαφωνώ	Μάλλον Συμφωνώ		Συμφωνώ		Συμφωνώ απόλυτα
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

9. Θεωρείτε πως η εισροή μεταναστών και προσφύγων αποτελεί απειλή για την ασφάλεια των κατοίκων;

12. Πιστεύετε πως τα κράτη της ΕΕ πρέπει από δημογραφικής και πολιτισμικής πλευράς να έχουν εθνικό ή πολυεθνικό χαρακτήρα; Βαθμολογήστε τις ακόλουθες προτάσεις από το 1 ως το 10 (όπου 1 είναι το ελάχιστο και 10 το μέγιστο) .

Κράτη με συγκεκριμένη εθνική ταυτότητα και μία κυρίαρχη πολιτισμική κουλτούρα.	Κράτη με συγκεκριμένη εθνική ταυτότητα και ανοχή στις διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες.	Πολυεθνικά κράτη με μία κυρίαρχη πολιτισμική κουλτούρα.	Πολυεθνικά κράτη, με ενσωματωμένες διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες.

➤ Δ. Ερωτηματολόγιο που απευθύνεται σε νέο-μετανάστες.

Σημειώστε με x την επιλογή σας.

1. Σε ποια χώρα διαμένετε;

.....

2. Είστε απόφοιτος:

Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Γυμνάσιο – Λύκειο)	
Μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΙΕΚ ή άλλο)	
Τριτοβάθμια εκπαίδευσης (ΑΕΙ ή ΤΕΙ)	
Άλλο:	

3. Αν είστε απόφοιτος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ποιο είναι το επιστημονικό σας πεδίο;

Ανθρωπιστικές επιστήμες	
Επιστήμες υγείας	
Φυσικές επιστήμες	
Οικονομικές επιστήμες	
Τεχνολογικές επιστήμες	
Άλλο	

4. Ποια από τις παρακάτω κατηγορίες περιγράφει την ηλικία σας;

25-35	
36-50	
άνω των 51	

5. Ποιο είναι το φύλο σας;

Ανδρας	
Γυναίκα	

6. Σε ποια κατηγορία θα κατατάσσετε εισοδηματικά τον εαυτό σας;

0€ – 10.000€	
10.000€ - 20.000€	
20.000€ και άνω	

7. Ποια συναισθήματα σας δημιουργούν οι εικόνες προσφύγων; Βαθμολογήστε απ' το 1 ως το 10 (όπου 1 είναι το ελάχιστο και 10 το μέγιστο).

Αδιαφορία	Φόβος	Απόγνωση	Μίσος	Οργή	Κατανόηση	Συμπόνια	Ανάγκη προσφοράς	Αγάπη	Λύπη	Άλλο:....

8. Κατά το στάδιο της μετανάστευσής σας στο εξωτερικό, θα συμφωνούσατε ή θα διαφωνούσατε σε μία διαδικασία που θα περιλάμβανε αυστηρούς ελέγχους, ακόμα και κράτηση σε χώρους υποδοχής για το «καλό – ασφάλεια» της χώρας υποδοχής σας;

Διαφωνώ απόλυτα		Διαφωνώ		Μάλλον Διαφωνώ	Μάλλον Συμφωνώ		Συμφωνώ		Συμφωνώ απόλυτα
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

9. Η μετανάστευση σας στο εξωτερικό πιστεύετε πως αποτέλεσε απειλή για τους κατοίκους των χωρών υποδοχής;

12. Πιστεύετε πως τα κράτη της ΕΕ πρέπει από δημογραφικής και πολιτισμικής πλευράς να έχουν εθνικό ή πολυεθνικό χαρακτήρα; Βαθμολογήστε τις ακόλουθες προτάσεις από το 1 ως το 10 (όπου 1 είναι το ελάχιστο και 10 το μέγιστο) .

Κράτη με συγκεκριμένη εθνική ταυτότητα και μία κυρίαρχη πολιτισμική κουλτούρα.	Κράτη με συγκεκριμένη εθνική ταυτότητα και ανοχή στις διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες.	Πολυεθνικά κράτη με μία κυρίαρχη πολιτισμική κουλτούρα.	Πολυεθνικά κράτη, με ενσωματωμένες διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες.

➤ **Ε. Ερωτηματολόγιο που απευθύνεται σε πρόσφυγες και μετανάστες**

Συμπληρώστε με x την επιλογή σας.

1. Από ποια χώρα προέρχεστε;

.....

2. Είστε απόφοιτος;

Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Γυμνάσιο – Λύκειο)	
Μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΙΕΚ ή άλλο)	
Τριτοβάθμια εκπαίδευσης (ΑΕΙ ή ΤΕΙ)	
Άλλο:	

3. Αν είστε απόφοιτος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ποιο είναι το επιστημονικό σας πεδίο;

Ανθρωπιστικές επιστήμες	
Επιστήμες υγείας	
Φυσικές επιστήμες	
Οικονομικές επιστήμες	
Τεχνολογικές επιστήμες	
Άλλο	

4. Ποια από τις παρακάτω κατηγορίες περιγράφει την ηλικία σας;

25-35	
36-50	

12. Πιστεύετε πως τα κράτη της ΕΕ πρέπει από δημογραφικής και πολιτισμικής πλευράς να έχουν εθνικό ή πολυεθνικό χαρακτήρα; Βαθμολογήστε τις ακόλουθες προτάσεις από το 1 ως το 10 (όπου 1 είναι το ελάχιστο και 10 το μέγιστο) .

Κράτη με συγκεκριμένη εθνική ταυτότητα και μία κυρίαρχη πολιτισμική κουλτούρα.	Κράτη με συγκεκριμένη εθνική ταυτότητα και ανοχή στις διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες.	Πολυεθνικά κράτη με μία κυρίαρχη πολιτισμική κουλτούρα.	Πολυεθνικά κράτη, με ενσωματωμένες διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες.

Παράρτημα Β

Πίνακας Β1 Περιγραφικά Στατιστικά του Δείγματος

		Statistic	Std. Error	
Κατηγορία_Ερωτώμενων	Mean	3,39	,201	
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	2,99	
		Upper Bound	3,78	
	5% Trimmed Mean	3,32		
	Median	3,00		
	Variance	5,323		
	Std. Deviation	2,307		
	Minimum	1		
	Maximum	7		
	Range	6		
	Interquartile Range	5		
	Skewness	,313	,211	
	Kurtosis	-1,473	,419	
	Επίπεδο_Εκπαίδευσης	Mean	2,73	,054
95% Confidence Interval for Mean		Lower Bound	2,62	
		Upper Bound	2,83	
5% Trimmed Mean		2,81		
Median		3,00		
Variance		,383		
Std. Deviation		,619		
Minimum		1		
Maximum		3		
Range		2		
Interquartile Range		0		
Skewness		-2,101	,211	
Kurtosis		2,962	,419	
Πεδίο_Σπουδών		Mean	2,57	,165
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	2,24	
		Upper Bound	2,89	
	5% Trimmed Mean	2,58		
	Median	3,00		
	Variance	3,591		

	Std. Deviation		1,895	
	Minimum		0	
	Maximum		5	
	Range		5	
	Interquartile Range		3	
	Skewness		,006	,211
	Kurtosis		-1,636	,419
Ηλικιακή_Κατηγορία	Mean		1,43	,063
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	1,31	
		Upper Bound	1,56	
	5% Trimmed Mean		1,37	
	Median		1,00	
	Variance		,522	
	Std. Deviation		,723	
	Minimum		1	
	Maximum		3	
	Range		2	
	Interquartile Range		1	
	Skewness		1,352	,211
	Kurtosis		,281	,419
Φύλο	Mean		1,59	,043
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	1,51	
		Upper Bound	1,68	
	5% Trimmed Mean		1,60	
	Median		2,00	
	Variance		,244	
	Std. Deviation		,494	
	Minimum		1	
	Maximum		2	
	Range		1	
	Interquartile Range		1	
	Skewness		-,374	,211
	Kurtosis		-1,889	,419
Ετήσιο_Εισόδημα	Mean		1,84	,070
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	1,70	
		Upper Bound	1,98	
	5% Trimmed Mean		1,82	
	Median		2,00	
	Variance		,639	
	Std. Deviation		,799	
	Minimum		1	

	Maximum		3	
	Range		2	
	Interquartile Range		2	
	Skewness		,296	,211
	Kurtosis		-1,373	,419
Συναίσθημα_Αδιαφορία	Mean		1,34	,163
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	1,02	
		Upper Bound	1,66	
	5% Trimmed Mean		1,04	
	Median		1,00	
	Variance		3,524	
	Std. Deviation		1,877	
	Minimum		0	
	Maximum		9	
	Range		9	
	Interquartile Range		1	
	Skewness		2,762	,211
	Kurtosis		7,909	,419
Συναίσθημα_Φόβος	Mean		2,55	,215
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	2,12	
		Upper Bound	2,97	
	5% Trimmed Mean		2,33	
	Median		2,00	
	Variance		6,112	
	Std. Deviation		2,472	
	Minimum		0	
	Maximum		9	
	Range		9	
	Interquartile Range		3	
	Skewness		1,173	,211
	Kurtosis		,763	,419
Συναίσθημα_Απόγνωση	Mean		4,55	,302
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	3,95	
		Upper Bound	5,14	
	5% Trimmed Mean		4,49	
	Median		5,00	
	Variance		12,067	
	Std. Deviation		3,474	
	Minimum		0	
	Maximum		10	
	Range		10	

	Interquartile Range		7	
	Skewness		,014	,211
	Kurtosis		-1,393	,419
Συναίσθημα_Μίσος	Mean		1,27	,120
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	1,04	
		Upper Bound	1,51	
	5% Trimmed Mean		1,14	
	Median		1,00	
	Variance		1,895	
	Std. Deviation		1,376	
	Minimum		0	
	Maximum		5	
	Range		5	
	Interquartile Range		1	
	Skewness		1,529	,211
	Kurtosis		1,618	,419
Συναίσθημα_Οργή	Mean		3,86	,297
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	3,28	
		Upper Bound	4,45	
	5% Trimmed Mean		3,74	
	Median		4,00	
	Variance		11,615	
	Std. Deviation		3,408	
	Minimum		0	
	Maximum		10	
	Range		10	
	Interquartile Range		6	
	Skewness		,351	,211
	Kurtosis		-1,264	,419
Συναίσθημα_Κατανόηση	Mean		7,16	,286
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	6,59	
		Upper Bound	7,73	
	5% Trimmed Mean		7,40	
	Median		8,50	
	Variance		10,807	
	Std. Deviation		3,287	
	Minimum		0	
	Maximum		10	
	Range		10	
	Interquartile Range		4	
	Skewness		-1,262	,211

	Kurtosis		,386	,419
Συναίσθημα_Συμπόνοια	Mean		7,25	,295
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	6,67	
		Upper Bound	7,83	
	5% Trimmed Mean		7,50	
	Median		8,50	
	Variance		11,502	
	Std. Deviation		3,391	
	Minimum		0	
	Maximum		10	
	Range		10	
	Interquartile Range		3	
	Skewness		-1,417	,211
	Kurtosis		,582	,419
	Συναίσθημα_Ανάγκη_Προσφορές	Mean		6,98
95% Confidence Interval for Mean		Lower Bound	6,37	
		Upper Bound	7,59	
5% Trimmed Mean			7,20	
Median			8,50	
Variance			12,618	
Std. Deviation			3,552	
Minimum			0	
Maximum			10	
Range			10	
Interquartile Range			5	
Skewness			-1,046	,211
Kurtosis			-,330	,419
Συναίσθημα_Λύπη		Mean		7,18
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	6,59	
		Upper Bound	7,77	
	5% Trimmed Mean		7,42	
	Median		9,00	
	Variance		11,692	
	Std. Deviation		3,419	
	Minimum		0	
	Maximum		10	
	Range		10	
	Interquartile Range		5	
	Skewness		-1,145	,211
	Kurtosis		,008	,419
	Έλεγχος_Εισροής_Μεταναστ	Mean		5,34

ών	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	4,82	
		Upper Bound	5,86	
	5% Trimmed Mean		5,32	
	Median		5,00	
	Variance		9,020	
	Std. Deviation		3,003	
	Minimum		1	
	Maximum		10	
	Range		9	
	Interquartile Range		5	
	Skewness		,232	,211
	Kurtosis		-1,141	,419
	Απειλή_για_την_Ασφάλεια	Mean		4,30
95% Confidence Interval for Mean		Lower Bound	3,88	
		Upper Bound	4,71	
5% Trimmed Mean			4,22	
Median			5,00	
Variance			5,843	
Std. Deviation			2,417	
Minimum			1	
Maximum			9	
Range			8	
Interquartile Range			4	
Skewness			,190	,211
Kurtosis			-,946	,419
Ευκαιρίες_Ενσωμάτωσης_Μεταναστών	Mean		7,98	,173
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	7,63	
		Upper Bound	8,32	
	5% Trimmed Mean		8,11	
	Median		8,00	
	Variance		3,961	
	Std. Deviation		1,990	
	Minimum		3	
	Maximum		10	
	Range		7	
	Interquartile Range		4	
	Skewness		-,605	,211
	Kurtosis		-,708	,419
Εθνικό_Ευρωπαϊκό_Ζήτημα	Mean		7,57	,156
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	7,26	
		Upper Bound	7,88	

	5% Trimmed Mean		7,63	
	Median		8,00	
	Variance		3,224	
	Std. Deviation		1,796	
	Minimum		3	
	Maximum		10	
	Range		7	
	Interquartile Range		3	
	Skewness		-,149	,211
	Kurtosis		-,750	,419
Κράτη με Εθνική Ταυτότητα & μία Κυρίαρχη Πολιτισμική Κουλτούρα	Mean		2,59	,218
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	2,16	
		Upper Bound	3,02	
	5% Trimmed Mean		2,35	
	Median		1,00	
	Variance		6,289	
	Std. Deviation		2,508	
	Minimum		1	
	Maximum		9	
	Range		8	
	Interquartile Range		2	
	Skewness		1,412	,211
	Kurtosis		,531	,419
	Κράτη με Εθνική Ταυτότητα & Ανοχή στις Διαφορετικές Πολιτισμικές Κουλτούρες	Mean		6,34
95% Confidence Interval for Mean		Lower Bound	5,71	
		Upper Bound	6,97	
5% Trimmed Mean			6,43	
Median			7,50	
Variance			13,234	
Std. Deviation			3,638	
Minimum			1	
Maximum			10	
Range			9	
Interquartile Range			7	
Skewness			-,320	,211
Kurtosis			-1,558	,419
Πολυεθνικά Κράτη με μία Κυρίαρχη Πολιτισμική Κουλτούρα		Mean		4,11
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	3,58	
		Upper Bound	4,64	
	5% Trimmed Mean		3,99	
	Median		3,50	

	Variance		9,491	
	Std. Deviation		3,081	
	Minimum		1	
	Maximum		10	
	Range		9	
	Interquartile Range		6	
	Skewness		,316	,211
	Kurtosis		-1,505	,419
Πολυεθνικά Κράτη με Ενσωματωμένες Διαφορετικές Κουλτούρες	Mean		5,27	,323
	95% Confidence Interval for	Lower Bound	4,63	
	Mean	Upper Bound	5,91	
	5% Trimmed Mean		5,25	
	Median		5,50	
	Variance		13,757	
	Std. Deviation		3,709	
	Minimum		1	
	Maximum		10	
	Range		9	
	Interquartile Range		8	
	Skewness		,022	,211
	Kurtosis		-1,693	,419